ODBORNÝ BANKOVÝ ČASOPIS
MAREC 1997
ROČNÍK 5

BANKING JOURNAL
MARCH 1997
VOLUME V

BIATEC

NÁRODNÁ
BANKA
SLOVENSKA

NATIONAL
BANK OF
SLOVAKIA

3

Vzácny hosť v Národnej banke Slovenska

Jeho kráľovská Výsosť, následník trónu a veľkovojvoda Henri Luxemburský, ktorý bol na čele dvojdňovej obchodnej misie v SR, navštívil 27. februára 1997 Národnú banku Slovenska. V delegácii bol štátny tajomník Ministerstva zahraničných vecí pán Georges Wohlfart, výkonný riaditeľ obchodnej komory luxemburského veľkovojvodstva, zástupcovia EBOR a troch bánk.

Vzácnych hostí prijal guvernér Národnej banky Slovenska Vladimír Masár a členovia Bankovej rady NBS Elena Kohútiková, Ján Mathes a Jozef Magula.

Guvernér NBS informoval hostí o makroekonomickom vývoji v SR a poukázal na pozitívne výsledky v raste HDP, v klesajúcej miere inflácie a v rozpočtovej politike. To radí Slovenskú republiku medzi najúspešnejšie reformujúce sa krajiny. Potvrdzuje to aj medzinárodný rating najvýznamnejších ratingových organizácií, ktoré udelili SR investičný stupeň – Standard and Poor's, Moody's, JBRI a IBCA.

V. Masár podrobnejšie informoval o menových zámeroch na tento rok a potvrdil, že fixný kurz Sk bude naďalej kotvou v transformačnom procese slovenskej ekonomiky. Pripomenul, že v 29 komerčných bankách , ktoré majú v SR licenciu, tvoria zahraničné investície vyše 30–percentný podiel. Guvernér informoval hostí aj o privatizačnom procese v slovenských bankách.

Luxemburský princ Henri vyslovil uznanie Slovenskej republike za výsledky, ktoré v posledných rokoch dosiahla a označil ich za pozoruhodné. Predstavitelia luxemburských bánk sa zaujímali o podmienky, za akých môžu luxemburskí investori umiestniť v SR svoj kapitál.

Na záver stretnutia pozval jeho kráľovská Výsosť, následník trónu a veľkovojvoda Henri Luxemburský guvernéra NBS na návštevu do jeho krajiny, ktorá sa v posledných desaťročiach stala bankovým a finančným centrom, pretože na území Luxemburska má svoje zastúpenie 220 bánk a poisťovní.

PhDr. Ivan Paška
Foto: Ing. Csaba Kerekes

Obsah/Contents

NA AKTUÁLNU TÉMU

Daniela Chudá
Štátny rozpočet – jeho analýza a predikcie
State Budget – Analysis and Predictions 2

Ing. Adela Hošková, CSc.
Pôsobenie priamych zahraničných investícií na ekonomiku materskej a hostiteľskej krajiny
Direct Foreign Investment and its Effect on the Economy to the Country of Origin and the Host Country 8

Ing. Artúr J. Oberhauser
Poradca bankového manažmentu
Advisor to the Bank Management 12

ATLAS PEŇAZÍ

Gabriel Schlosser
Dánske kráľovstvo – história a súčasnosť dánskej meny
Danish Currency – Past and Present 13

PRÍLOHA

Prof. Ing. Karol Zalai, CSc.
Význam a metódy prognózovania finančnej situácie firmy
Significance and Methods of Forecasting Financial Situation of a Company .. 15

PREDSTAVUJEME

Prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc.
Štúdium bankovníctva na Národohospodárskej fakulte EU v Bratislave
Study at the Faculty of Macroeconomics at the University of Economics in Bratislava 28

PAMÄTNÉ MINCE

Ing. Dagmar Flaché
Svetové dedičstvo UNESCO aj na pamätnej striebornej minci
World Heritage UNESCO on the Commemorative Silver Coin 30

RECENZIA

PhDr. Milica Lesáková
Peněžní ekonomie a bankovnictví
Monetary Economy and Banking 31

BIATEC
Odborný bankový časopis
marec 1997

Vydavateľ:
Národná banka Slovenska

Published by
National Bank of Slovakia

Redakčná rada/Editorial Council:
Ing. Vladimír Masár (predseda), Mgr. Soňa Babincová, PhDr. Eva Barlíková, Ing. Adam Celušák, CSc., Prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc., Ing. Štefan Králik, Ing. Jozef Kreutz, Doc. Ing. Jozef Makúch, CSc., Ing. Gabriela Miklošová, Ing. Miroslav Marenčík, Ing. Pavol Ochotnický, CSc., Doc. Ing. Anna Pilková, CSc. MBA, Ing. Monika Siegelová, Ing. Vladimír Valach

Redakcia/Editorial Staff:
šéfredaktorka/Editor in Chief
Mgr. Soňa Babincová ☎ 563 4406
zástupkyňa šéfredaktorky/Editor
Ing. Alica Polónyiová ☎ 563 3400
výtvarná redaktorka/Graphics Editor
Anna Chovanová ☎ 563 4536

Adresa redakcie/Editorial Office:
Národná banka Slovenska
redakcia BIATEC
Štúrova 2, 818 54 Bratislava
tel.: 563 3034, 563 4406, 563 3400,
fax: 563 3035

Objednávky a predplatné
prijíma redakcia: na časopis: ☎ 563 3034
na inzerciu: ☎ 563 4536

Počet vydaní: 12 - krát do roka

Cena jedného výtlačku: 19,10 Sk vrátane DPH

Ročné predplatné: 229 Sk vrátane DPH

Tlač / Printed by: i + i print, spol. s r.o.
Ondavská 3, 826 47 Bratislava

Distribúcia / Distributed by:
PNS, a. s., Košická 1, 813 80 Bratislava

Termín odovzdania rukopisov: 3. 3. 1997

Dátum vydania: 17. 3. 1997

Registračné číslo: MK SR 698/92
ISSN 1335 - 0900

1. strana obálky/Front Cover:

• Mimoriadne vzácnym nálezom zo Slovenska je bronzový medailón Faustiny ml., manželky rimskeho cisára Marca Aurelia (161–180) z roku 169 po Kr., ktorý sa našiel roku 1922 v Iži pri Komárne na Južnom Slovensku. Jeho nájdenie sa viaže k vojnovým udalostiam v rokoch 171–180, keď bolo územie Slovenska miestom rušných, tzv. markomanských vojen. Medailón Faustiny ml. patrí svojou jedinečnosťou medzi najvzácnejšie pamiatky rimskeho mincovníctva. Jeho priemer je 39 mm a hmotnosť 48,70 g. Uložený je v Historickom múzeu SNM v Bratislave a možno ho považovať za svetový unikát. Okrem tohto medailónu sú na svete známe iba dva exempláre.

• An extraordinary precious bronze medallion dated A. D. 169, with portrait of Faustina the Younger, wife of the Roman emperor Marcus Aurelius (A. D. 161–180), was found at Iža pri Komárne (South of Slovakia) in 1922. The uniqueness of the medallion of Faustina the Younger makes it one of the most valuable reminders of Roman coin striking. The medallion found could be viewed as world-wide unique specimen. Apart from this find, only two such exemplars are known all over the world.

– EM –

Foto: Mikuláš Červeňanský

ŠTÁTNY ROZPOČET – JEHO ANALÝZA A PREDIKCIE

Daniela Chudá
Národná banka Slovenska

Jednou z úloh Národnej banky Slovenska je aj riadenie likvidity bankového sektora. Na tento účel sa na základe odporúčania technickej misie MMF v januári 1995 začala vykonávať denná analýza likvidity bankového sektora a predikovanie všetkých hlavných zložiek zdrojov a použitia menovej bázy na riadenie rezerv obchodných bánk na dennej báze vo forme tabuľky likvidity. Do zdrojov, ktoré sú potrebné na jej zostavenie, patria aj denné predikcie príjmov a výdavkov ŠR a ich rozdiel. Našou snahou bolo vypracovať matematické modely, ktoré by dostatočne uspokojivo popisovali vývoj hlavných zložiek ŠR.

Cieľom tejto práce bola teda analýza a následne predikcia denných hodnôt zložiek štátneho rozpočtu – príjmov a výdavkov ŠR a ich rozdielu – deficitu, resp. prebytku ŠR. Údajovou základňou pre výpočty boli príjmy a výdavky ŠR za obdobie od januára 1993 do decembra 1995, stav na clearingovom účte od septembra 1993 do septembra 1995 a údaje o štátnych dlhopisoch. Analytickými nástrojmi boli nástroje matematickej štatistiky a analýzy časových radov, ktoré však neboli aplikované priamo na denné údaje príjmov a výdavkov ŠR, ale na ich denné prírastky.

Analýza údajov a zostrojenie modelu

Pre korektný postup pri analýzach sa najskôr očistili oba časové rady od vplyvu clearingového účtu v období od septembra 1993 do septembra 1995, od septembra 1995 o jednorazové platby – pozostatky clearingového vyrovnania, pretože táto položka bola len dočasná, a teda nepotrebná pre ďalšie obdobia. Nasledoval samotný výpočet prírastkových koeficientov, ktoré boli označené $p_1, \ldots, p_n$ pre príjmy a $v_1, \ldots, v_n$ pre výdavky. Technika výpočtu je opísaná na modelovaní príjmových koeficientov pre mesiac júl.

Najskôr sa odstránili niektoré nezrovnalosti v chode pracovných dní tohto mesiaca za všetky dostupné roky, napr. v roku 1993 bol 5. júl pracovným dňom a v nasledujúcich rokoch štátnym sviatkom. Potom sa zosúladil priebeh júlov v jednotlivých rokoch, pričom sa brala do úvahy „vzdialenosť" roku porovnávaného mesiaca od prítomnosti. Pri procese zosúlaďovania mesiacov bolo tiež možné niektoré odľahlé hodnoty, najmä pokiaľ boli vo vzdialenejších rokoch, vynechať. Modelový prírastkový koeficient p_i v i-tom dni roka bol vypočítaný ako aritmetický priemer prírastkov v i-tých dňoch jednotlivých rokov:

$$p_i = \frac{p_i^{1993} + p_i^{1994} + p_i^{1995}}{3}$$

Graf 1a

Časový rad denných prírastkov príjmov ŠR – júl, skutočné údaje pre roky 1993–1996 a modelový rad

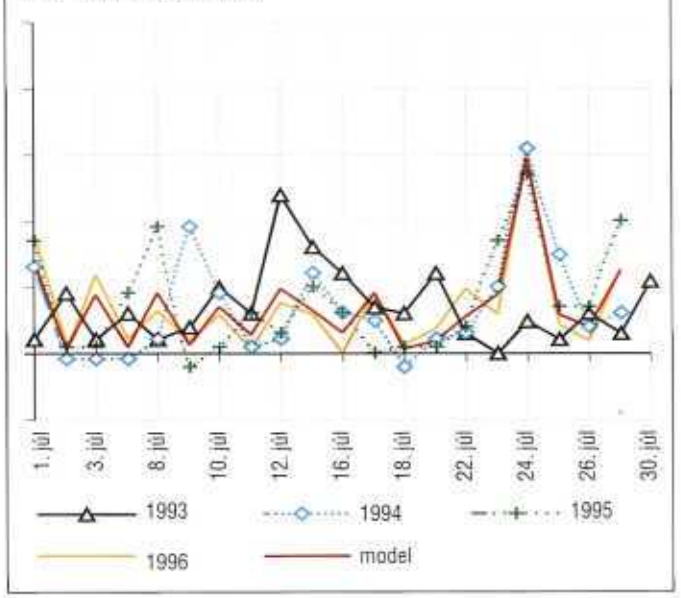

Graf 1b

Časový rad denných prírastkov príjmov ŠR – júl, upravené údaje pre roky 1993–1995, skutočné údaje pre rok 1996 a modelový rad

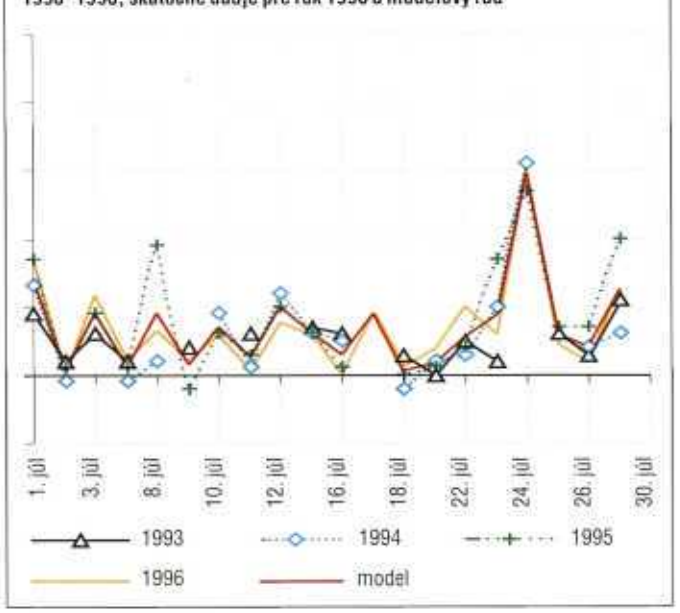

Graf 2a

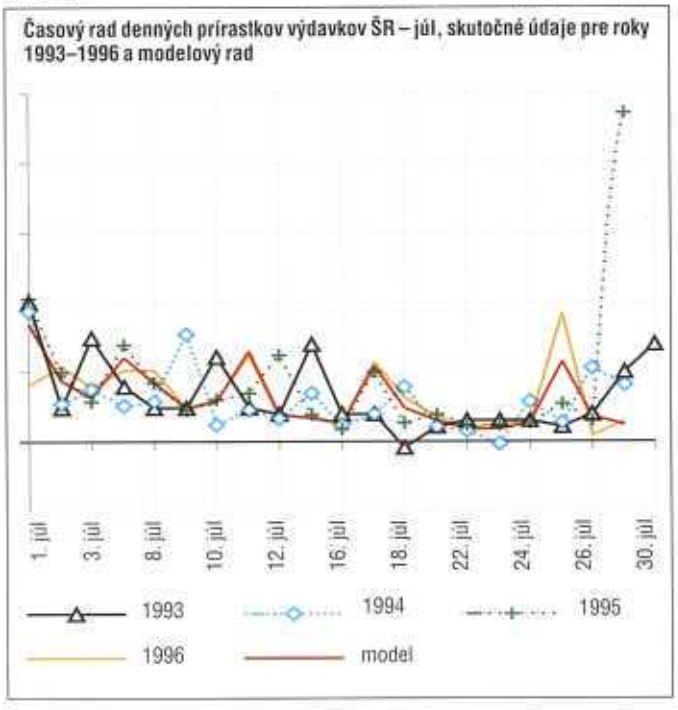

Graf 2b

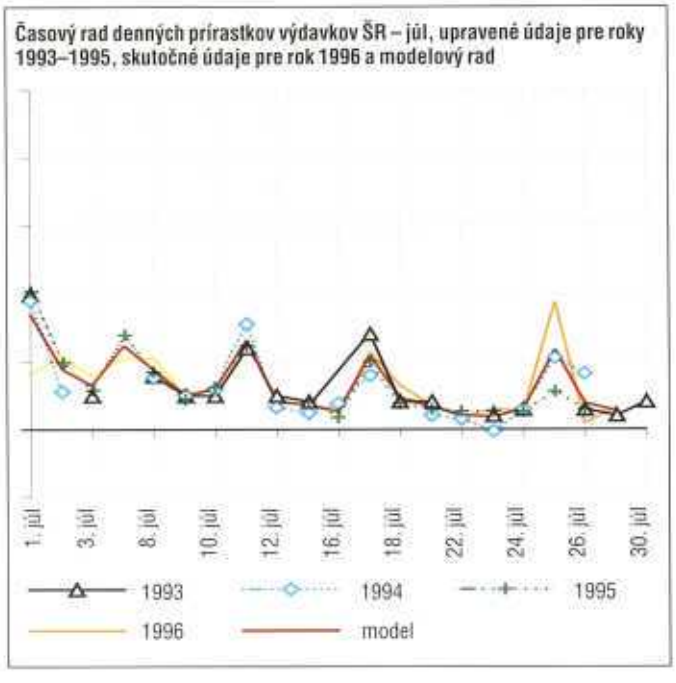

Tento krok ilustrujeme na grafoch č. 1a, 1b, 2a, 2b.

Rovnakým spôsobom boli zostrojené pre každý mesiac v roku dve sady modelových denných prírastkov – jedna pre príjmy a druhá pre výdavky. Súčet príslušných prírastkov od začiatku roka po deň k reprezentuje modelovú hodnotu príjmov, resp. výdavkov pre k-ty deň roka

$$p_k = \sum_{i=1}^{k} p_i \qquad \text{resp.} \qquad v_k = \sum_{i=1}^{k} v_i$$

Z toho vyplýva, že súčet všetkých denných prírastkov v modeli je modelová hodnota pre 31. december daného roku. Nakoľko táto hodnota nemusí byť zhodná s programovou hodnotou danej zložky ŠR, je potrebné všetky denné prírastky prenásobiť podielom

$$\frac{\text{programová hodnota}}{\text{modelová hodnota}}$$

Po tejto korekcii už bude modelovaný rad v súlade s programom.

Použitie modelu na predikcie príjmov a výdavkov ŠR

Pomocou modelu počítame

1. predikcie vychádzajúce z ultima predchádzajúceho mesiaca,
2. každý piatok predikcie aktualizované zo stavu predchádzajúceho dňa na nasledujúci týždeň.

Graf 3

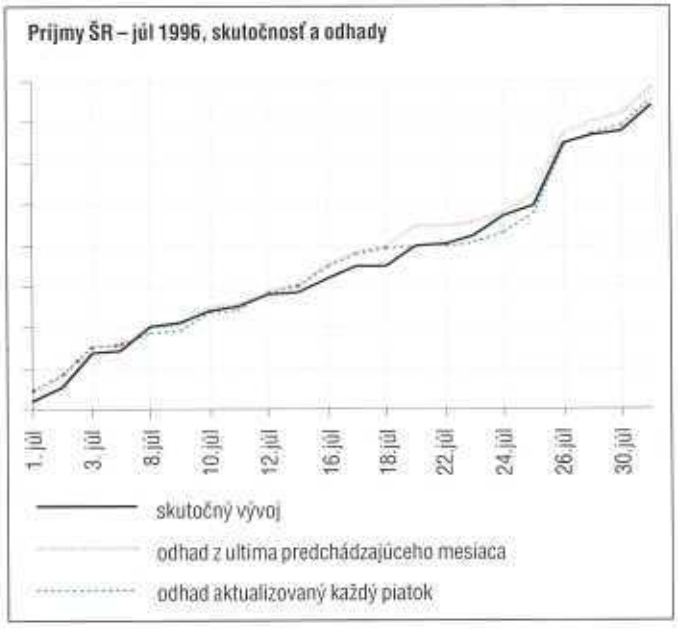

Graf 4

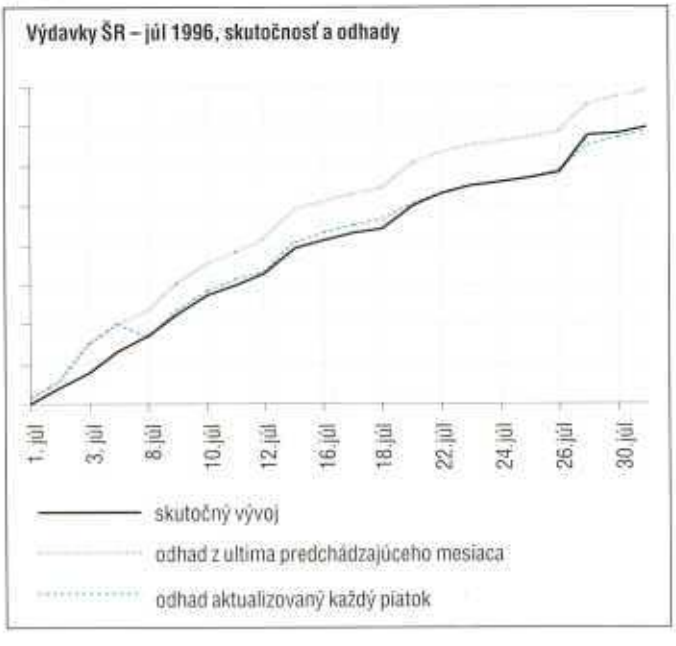

Graf 5

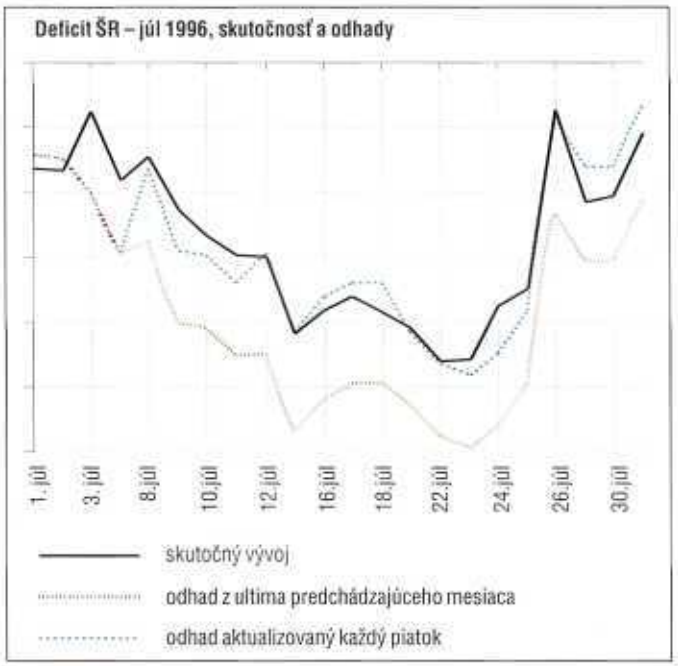

Zostrojenie týchto predikcií je založené na vertikálnom posune zvyšku modelového radu, tak aby sa zhodoval skutočný údaj východiskového dňa a hodnota modelu pre daný deň. Pre vypočítané predikcie sa sleduje štatistická charakteristika štandardná odchýlka, ktorá vlastne meria kvalitu predikovaného radu. Na ilustráciu uvádzame grafy porovnávajúce v mesiaci júli skutočnosť s uvedenými dvoma predikovanými radmi pre príjmy, výdavky i deficit ŠR (grafy č. 3, 4 a 5).

Je zaujímavé sledovať vývoj štandardných odchýlok v jednotlivých mesiacoch v absolútnych hodnotách. Pre každú zložku ŠR sú uvádzané tri grafy: vývoj odchýlok pre pôvodný model, pre predikcie vychádzajúce z ultima predchádzajúceho mesiaca a pre predikcie urobené na základe štvrtkového stavu na ďalší týždeň. Z grafov č. 6, 7 a 8 vidno, že najmenšiu štandardnú odchýlku, meranú v rámci mesiacov, majú odhady aktualizované každý štvrtok. (Dôvodom aktualizácie predikcií na základe štvrtkových stavov boli aukcie štátnych pokladničných poukážok. Nie je však problém prepočítavať naše modely a tým aktualizovať predikcie na báze denných stavov príjmov a výdavkov ŠR.)

Pri práci s oboma odhadmi treba mať na zreteli, že skutočnú hodnotu predikovaného časového radu dosiahnu len s určitou pravdepodobnosťou. To znamená, že okrem pravidelných výkyvov, ktoré sme schopní zachytiť a predikovať pomocou modelu, majú časové rady v skutočnosti ešte náhodnú zložku, na ktorú pôsobia vonkajšie vplyvy a ktorá môže spôsobiť menší či väčší rozdiel medzi predikciou a skutočnosťou. Napr. ak sa oneskorí významná platba do ŠR o jeden deň a pribudne na príjmový účet

Graf 7

Graf 6

Graf 8

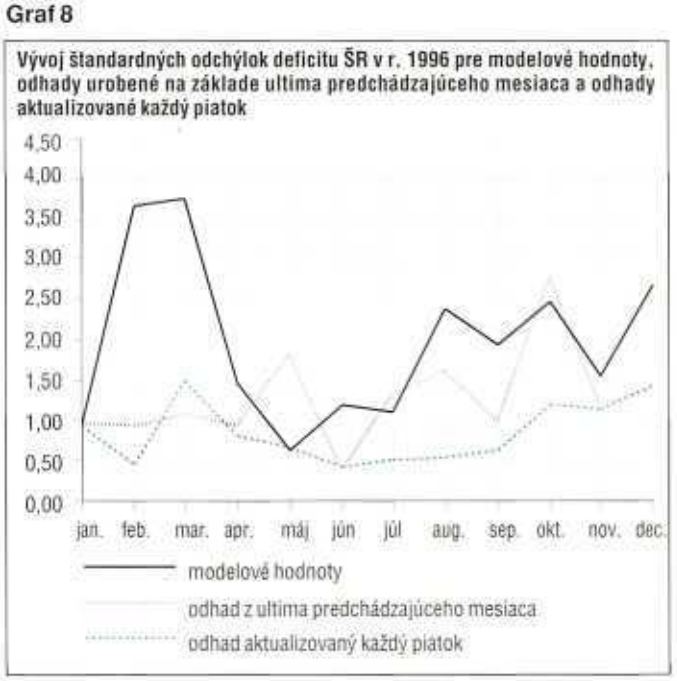

Graf 9

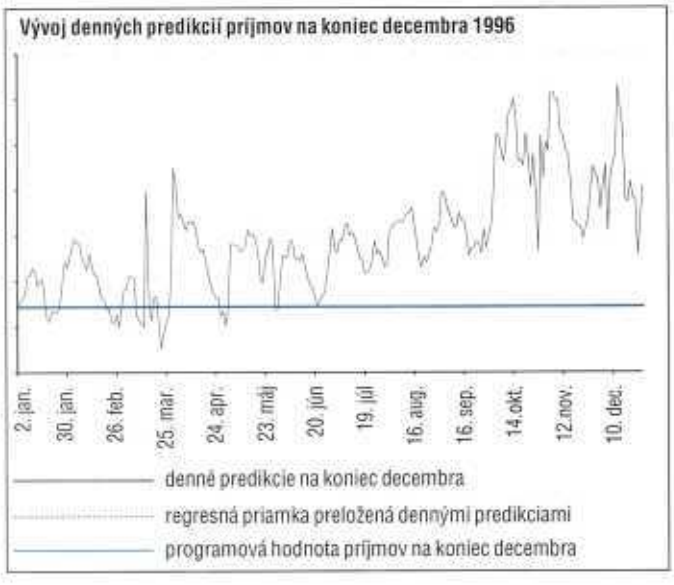

Graf 10

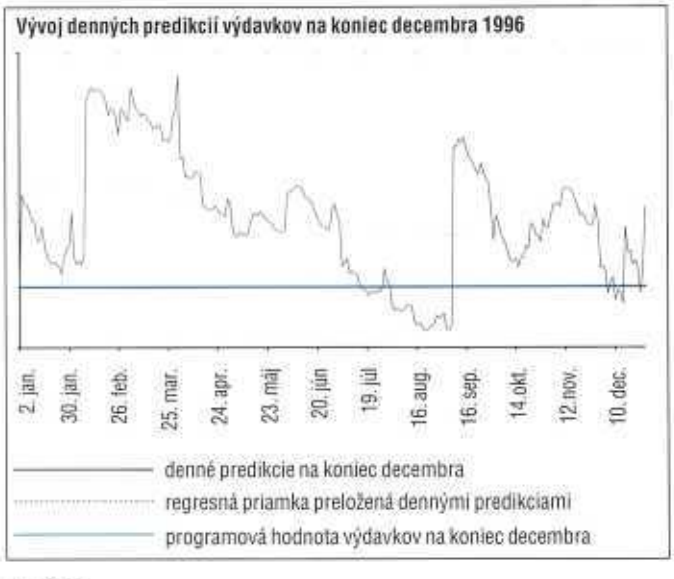

Graf 11

v piatok namiesto štvrtka, celý ďalší týždeň budú predikcie nižšie o danú čiastku. Pri predikciách z ultima mesiaca bude síce tento rozdiel viditeľný len v jeden deň – práve vo štvrtok, ale svoju úlohu tu zase zohráva väčší časový interval medzi ultimom predchádzajúceho mesiaca a predikovanou hodnotou.

Aj napriek týmto nedostatkom má model svoju vypovedaciu schopnosť najmä z pohľadu dlhodobého trendu (v našom ponímaní niekoľkomesačného) tak zložiek ŠR, ako aj ich rozdielu, a preto ďalším spôsobom jeho použitia je predikcia konečného stavu príjmov a výdavkov na 31. december daného roku z denných stavov. Takýto časový rad je síce značne rozkolísaný, ale aj napriek tomu nám dá ním preložená regresná priamka aspoň hrubú predstavu o plnení programu ŠR (graf č. 9, 10 a 11). Túto myšlienku rozvedieme v ďalších bodoch.

Ročný a mesačný chod príjmov a výdavkov ŠR

Ročný i mesačný chod zložiek štátneho rozpočtu sa správa podľa určitých pravidiel, pričom táto pravidelnosť, samozrejme,

Graf 12

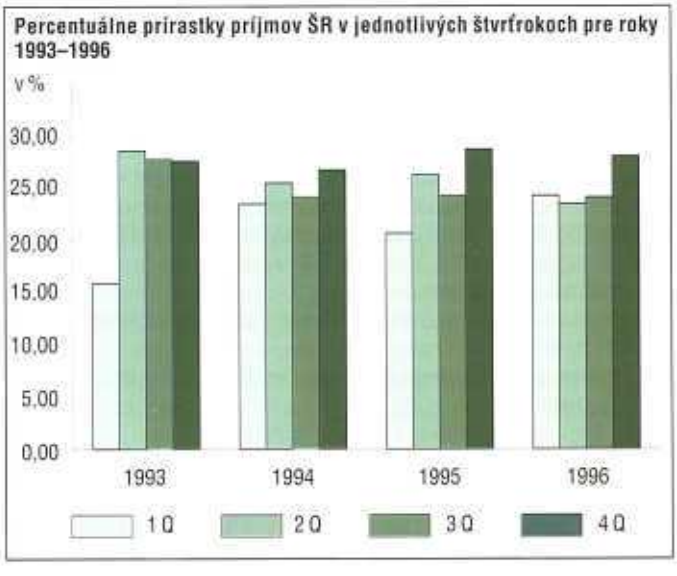

Graf 13

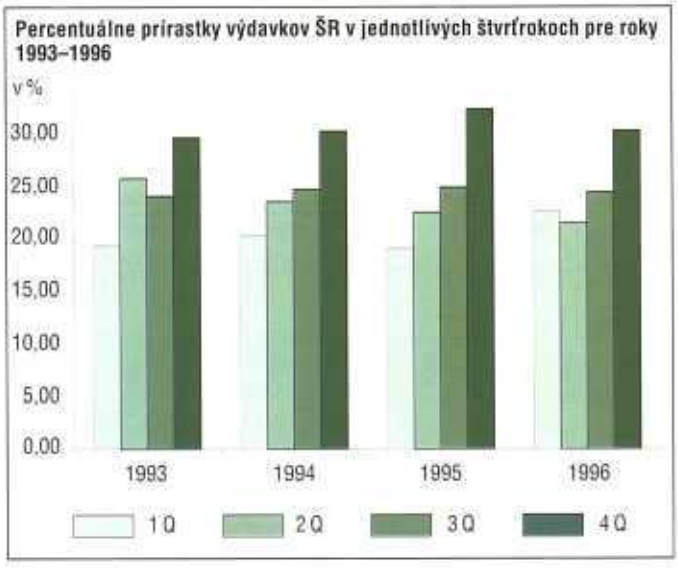

môže byť narušená náhodnými vplyvmi. Za takýto náhodný vplyv napr. vo výdavkoch možno pokladať splátku štátnych dlhopisov. Avšak tento výkyv možno do modelu umelo zakomponovať, keďže splátkový kalendár je známy.

Ročný chod zložiek ŠR a percentuálne plnenie

Časový vývoj zložiek ŠR a ich rozdielu v rámci roka môže byť charakterizovaný v rovine absolútnych čísel alebo v rovine relatívnych čísel tzv. percentuálnym plnením. V tomto prípade sme zvolili charakteristiku relatívnymi číslami, ktorú sme považovali za výstižnejšiu.

Na prvý pohľad sa môže zdať, že plnenie príjmov a výdavkov ŠR bude rozložené lineárne na celý rok, t. j. ich prírastok je v každom mesiaci rovnaký. Že to tak nie je, dokumentujú grafy č. 12 a 13. Pri ďalšej podrobnej analýze bolo zistené, že vo vývoji zložiek ŠR je niekoľko anomálií, ktoré môžu pri nesprávnej interpretácii spôsobiť skreslenie skutočnosti.

Predpokladajme, že príjmy ŠR majú podľa programu dosiahnuť v danom roku 150 mld. Sk a výdavky 170 mld. Sk, teda výsledný deficit bude 20 mld. Sk. Avšak vplyvom platenia daní v marci a v apríli budú skutočné príjmy za prvé štyri mesiace až 52 mld. Sk (34,7 %) namiesto priemerných 50 mld. Sk (33,3 %) a skutočné výdavky dosiahnu len 55 mld. Sk (32,4 %) namiesto priemerných 56,7 mld. Sk (33,3 %). Za prvé štyri mesiace bude teda ŠR vykazovať skutočný deficit -3 mld. Sk namiesto priemerných -6,7 mld. Sk. Takže ak porovnáme skutočnosť s priemerom, závery budú optimistické. Ak porovnáme skutočnosť s modelom, na optimizmus nie je dôvod, pretože modelová hodnota rozdielu príjmov (51,3 mld. Sk, t. j. 34,19 %) a výdavkov ŠR (52,0 mld. Sk, t. j. 3,56 %) je -0,7 mld. Sk (0,35 %). Výsledky tohto príkladu sú zosumarizované v tabuľke č. 1.

Ročný chod príjmov ŠR vyjadrený v percentách za mesiac je takýto:

- podpriemerné plnenie (menej ako 7 %) vo februári, júni a v auguste,

Tab. 1: Porovnanie priemerného, skutočného a modelového plnenia ŠR a ich rozdielu za prvé štyri mesiace fiktívneho roku

	Priemer		Skutočnosť		Model	
	%	mld. Sk	%	mld. Sk	%	mld. Sk
Príjmy	33,33	50,0	34,67	52,0	34,19	51,3
Výdavky	33,33	56,7	32,35	55,0	30,56	52,0
Rozdiel	33,33	-6,7	15,00	-3,0	0,35	-0,7

- priemerné plnenie (7–10 %) v januári, máji, septembri, októbri, novembri a v decembri,
- nadpriemerné plnenie (nad 10 %) v marci, apríli a v júli, pričom priemerné plnenie je 100 % : 12 = 8,33 % za mesiac.

Ak sa z podobného uhla pohľadu pozrieme na výdavky, dostaneme tieto výsledky:

- podpriemerné plnenie (menej ako 7 %) v januári, februári, máji a v júni,
- priemerné plnenie (7–10 %) v marci, apríli, júli, auguste, septembri, októbri a v novembri,
- nadpriemerné plnenie (až 13,9 %) v decembri.

Pre rozdiel príjmov a výdavkov ŠR platí nasledujúce:

- v marci, apríli a v októbri je plnenie „záporné", to znamená, že ŠR vykazuje v rámci týchto mesiacov prebytok,
- v máji a v júli je plnenie rozdielu podpriemerné (menej ako 7 %),
- v júni a v novembri priemerné (7–10 %),
- vo februári, auguste a v septembri nadpriemerné (10–14 %),
- v decembri je plnenie vysoko nadpriemerné (až 40,29 %).

Skutočnosti popísané v predchádzajúcich odstavcoch sú zosumarizované v tabuľkách č. 2 a 3 a graficky znázornené na grafoch č. 14 a 15.

Je dôležité upozorniť, že uvedené percentuálne plnenie ŠR z hľadiska mesiacov je pre jeho zložky pre daný model konštantné, čiže ak v priebehu roka dôjde k aktualizácii zložiek ŠR (napr. zmenia sa konečné príjmy zo 150 mld. Sk na 160 mld. Sk a výdavky zo 170 mld. Sk na 167 mld. Sk), modelové percentuálne plne-

Graf 14

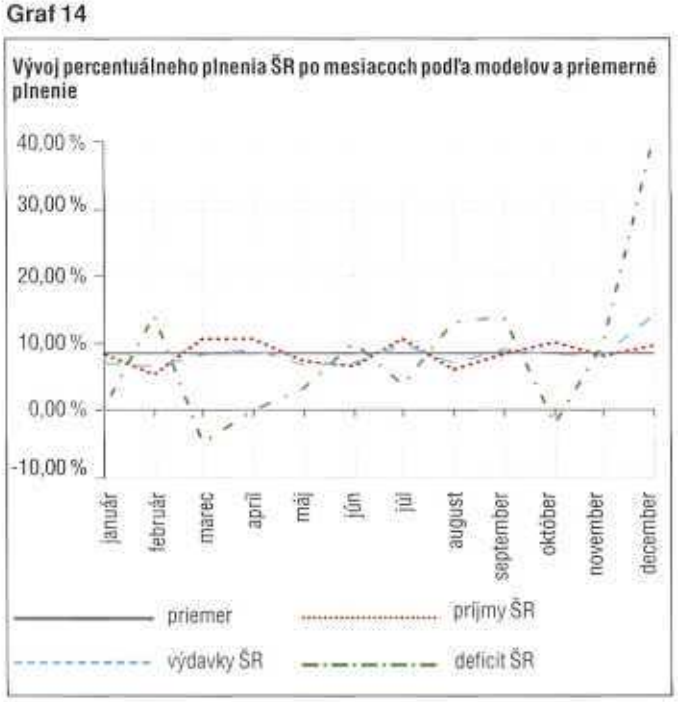

Graf 15

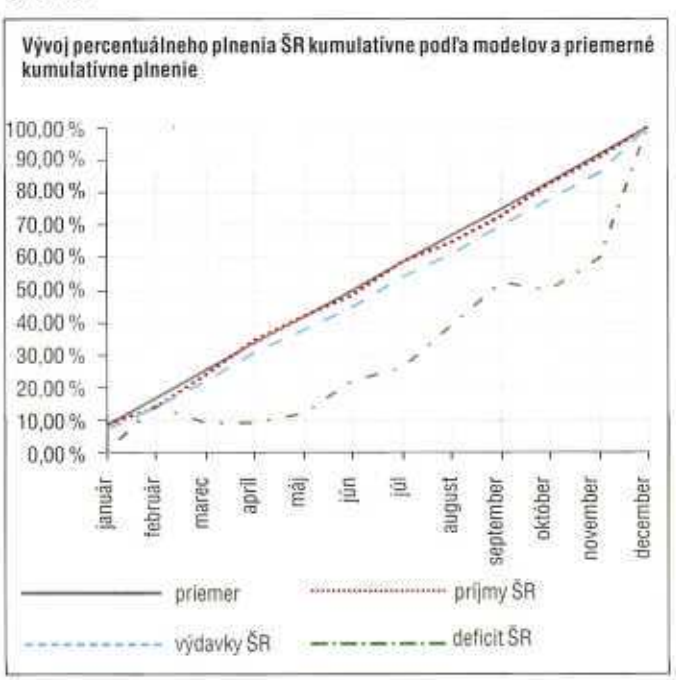

Tab. 2: Vývoj percentuálneho plnenia ŠR modelu a jeho porovnanie s priemerným plnením

	Príjmy	Výdavky	Deficit	Priemer
Január	8,13 %	6,97 %	0,05 %	8,33 %
Február	5,15 %	6,40 %	13,97 %	8,33 %
Marec	10,40 %	8,20 %	-5,06 %	8,33 %
Apríl	10,52 %	8,99 %	-0,23 %	8,33 %
Máj	7,26 %	6,68 %	3,16 %	8,33 %
Jún	6,44 %	6,94 %	9,90 %	8,33 %
Júl	10,56 %	9,57 %	3,67 %	8,33 %
August	6,00 %	7,01 %	13,06 %	8,33 %
September	8,11 %	8,90 %	13,70 %	8,33 %
Október	9,98 %	8,23 %	-2,27 %	8,33 %
November	7,95 %	8,21 %	9,76 %	8,33 %
December	9,51 %	13,90 %	40,29 %	8,33 %

Tab. 3: Vývoj percentuálneho plnenia ŠR kumulatívne podľa modelu a jeho porovnanie s priemerným kumulatívnym plnením

	Príjmy	Výdavky	Deficit	Priemer
Január	8,13 %	6,97 %	0,05 %	8,33 %
Február	13,27 %	13,38 %	14,02 %	16,67 %
Marec	23,67 %	21,57 %	8,96 %	25,00 %
Apríl	34,19 %	30,56 %	8,73 %	33,33 %
Máj	41,45 %	37,24 %	11,88 %	41,67 %
Jún	47,90 %	44,18 %	21,78 %	50,00 %
Júl	58,45 %	53,75 %	25,45 %	58,33 %
August	64,46 %	60,76 %	38,51 %	66,67 %
September	72,56 %	69,66 %	52,21 %	75,00 %
Október	82,54 %	77,90 %	49,95 %	83,33 %
November	90,49 %	86,10 %	59,71 %	91,67 %
December	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

nie ostane rovnaké až do decembra daného roku. Toto tvrdenie však neplatí pre percentuálne plnenie deficitu. Teda ak sa zmení deficit ŠR z -20 mld. Sk na -7 mld. Sk, zmení sa aj jeho percentuálne plnenie v danom modeli. (V tabuľkách č. 2 a 3 sme uvažovali s deficitom ŠR -27 mld. Sk.)

Mesačný chod zložiek ŠR

Pri analýze vývoja príjmov a výdavkov ŠR a ich rozdielu v rámci mesiaca bolo zistených niekoľko pravidelných výkyvov, ktoré môžu mať v jednotlivých mesiacoch silnejší či slabší vplyv.

Hlavnou charakteristickou črtou vývoja príjmov v rámci mesiaca je ich nárast okolo 25. dňa v mesiaci, čo je spôsobené platením DPH. Začiatky mesiacov nemajú výraznejšie výkyvy okrem apríla, keď ešte dobiehajú platby daní z príjmov za predchádzajúci rok. Vo výdavkovej zložke ŠR je takáto anomália následne 1–2 dni po príjmovej, t. j. z účtov ŠR odchádzajú peniaze, ktoré tam boli dodané najmä platbami DPH, a teda výdavky rastú. Toto sa prejaví samozrejme aj na rozdiele príjmov a výdavkov – okolo 25. dňa v mesiaci deficit poklesne, resp. prebytok stúpne a v ďalšom dni (prípadne obdeň) opäť klesne, niekedy sa dostane až na pôvodnú úroveň. (Tieto skutočnosti dokumentujeme mesiacom júlom na grafoch č. 3, 4 a 5.)

Záver

Hlavným cieľom modelového prístupu bolo získanie predikcií zložiek ŠR, tak aby NBS mohla dostatočne uspokojivo odhadovať ich budúci vývoj a tento následne zapracovať do tabuľky likvidity[1].

Zostrojené modely, ktoré boli prezentované, boli vypočítané z údajov rokov 1993–1995, predikované hodnoty boli na rok 1996. Na začiatku roku 1997 budú oba prepočítané tak, že údaje za celý rok 1996 budú presunuté do zdrojov a predikovaný bude rok 1997. Tieto prepočty sa budú robiť rovnakým spôsobom každý rok.

Hoci sa vyskytli problémy s dátami (krátke časové obdobie – len tri ucelené roky, zmena daňového systému začiatkom roku 1994 a pod.), môžeme prezentované modely považovať za vhodné na predikciu príjmov a výdavkov ŠR a ich rozdielu v krátkodobom horizonte. Treba mať pri tom na pamäti, že každý odhad časového radu len s určitou pravdepodobnosťou dosiahne jeho skutočné hodnoty. Pritom interval, v ktorom sa skutočná hodnota nachádza, je v ďalekej budúcnosti väčší ako v blízkej, a teda aj charakteristiky odhadov sa budú zhoršovať. (Táto skutočnosť už bola ukázaná na grafoch č. 6, 7 a 8 – vývoj štandardných odchýlok.) Z dlhodobého hľadiska je však možné zaoberať sa trendom vývoja jednotlivých položiek ŠR a ich rozdielu, a tým do určitej miery hodnotiť priebežné plnenie programových hodnôt ŠR.

V budúcnosti by snáď bolo vhodné zaoberať sa analýzami jednotlivých skupín, ktorých súčty dávajú zložky ŠR. Pri tomto prístupe však nemusíme nutne dospieť k lepším výsledkom, pretože pri súčte viacerých odhadov sa násobí chyba jednotlivých odhadov. V tom prípade bude potrebné urobiť kompromis a zosúladiť obe metódy predikcií.

[1]Zmenou realizácie menovej politiky z kvalitatívnej na kvantitatívnu, v súlade v Menovým programom NBS na rok 1997, sa operatívne riadenie menovej politiky uskutočňuje na základe tabuľky likvidity. Tabuľka likvidity predstavuje transponovanú menovú bázu v tokovej forme a obsahuje „dnešný" stav vybraných položiek (so zásadným vplyvom na likvidity obchodných bánk) a ich denné predikcie na jeden mesiac dopredu. V súvislosti s jej využívaním sa teda predikcie prepočítavajú na dennej báze.

PÔSOBENIE PRIAMYCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ NA EKONOMIKU MATERSKEJ A HOSTITEĽSKEJ KRAJINY

Ing. Adela Hošková, CSc.
Inštitút menových a finančných štúdií NBS

Úroveň vstupu zahraničného kapitálu do našej ekonomiky za uplynulých šesť rokov je pomerne nízka, ale i tak sa už začínajú prejavovať jeho vplyvy na slovenskú ekonomiku, a to predovšetkým na podnikovej úrovni, ktoré sme sa pokúsili zhodnotiť v článku Priame zahraničné investície na Slovensku, uverejnenom v časopise Biatec č. 1, 1996. Pôsobenie priamych zahraničných investícií (ďalej PZI) v makrosfére vyžaduje trochu dlhšie obdobie, nakoľko sa začína prejavovať až v etape, keď vstupujúce PZI dosiahnu určitý objem.

Cieľom tohto článku je kvantifikácia vplyvu PZI na vybrané makroekonomické okruhy, a to z pohľadu hostiteľskej i materskej krajiny. Za najvýznamnejšie vplyvy možno považovať:

- pôsobenie na obchodnú a platobnú bilanciu,
- efekty zamestnanosti,
- pôsobenie na hospodársku štruktúru,
- regionálne efekty v mieste sídla podniku,
- medzinárodný transfer technológie a know-how.

Vplyvy PZI sú vždy závislé od druhu investícií a sociálno-ekonomických podmienok hostiteľskej a domácej krajiny. V zásade poznáme tri typy PZI:

- trhovo orientované,
- nákladovo orientované,
- surovinovo orientované.

• Trhovo orientované PZI možno rozlišovať na základe cieľového trhu. Export z hostiteľskej krajiny môže byť smerovaný buď do materskej, alebo do tretej krajiny. Podstatným dôvodom je veľkosť trhu, z ktorého PZI bezprostredne profitujú. Čím väčší trh, tým je istota odbytu dlhodobejšia a opačne. Pokiaľ ide o špecifickú výrobu určenú pre konkrétny trh, významná je jeho blízkosť.

Trhová orientácia sa obvykle kombinuje s nákladovou, keďže dopravné a výrobné náklady majú základný vplyv na ekonomickú efektívnosť určenia pôsobenia PZI v danej oblasti. V tomto smere zohráva určitú úlohu aj trhová štruktúra.

K trhovo orientovaným PZI sú blízke i exportné motivácie. PZI tohto zamerania vyrábajú tovary s cieľom peňažného exportu do cudziny. Tieto investície nie sú smerované na jeden trh, ale využívajú celú škálu odbytových možností. Pri zavádzaní PZI v tomto nasmerovaní majú základnú úlohu nízke náklady – ako hlavnú komparatívnu výhodu, pričom dominujú predovšetkým nízke mzdy. V rámci trhovo orientovaných PZI môže byť ďalej dôležitá trhová prezentácia, požiadavky spotrebiteľov, imidž vyrábajúcej krajiny, ako aj politicko-hospodárska stabilita.

• Čo sa týka nákladových motivácií, často bývajú kombinované s inými. Významnú úlohu majú nízke náklady, hlavne v exportne a výrobne orientovaných PZI, zatiaľ čo u surovinovo nasmerovaných PZI nemusia byť prvoradé. Úroveň miezd sa obvykle kombinuje s úrovňou dosahovanej produktivity práce. U výrobne orientovaných PZI sú dôležité i ďalšie požiadavky, ako je energetická disponibilita a jej ceny, technológia výroby, ekológia a odborová politika.

• PZI môžu byť motivované obstarávaním surovín v cudzine pre materskú organizáciu. To je najmä v tých prípadoch, keď predmetné suroviny nie sú k dispozícii v materskej krajine. Ďalším dôležitým motívom v tomto prípade je, že v rámci vlastnej výroby je zabezpečená väčšia istota v plynulosti dodávok než prostredníctvom bežného zahraničného obchodu, ďalej možnosť zníženia nákladov a využitia rôznych výhod v hostiteľskej krajine. Hostiteľské krajiny vytvorením spoločnej alebo stopercentne vlastnenej zahraničnej organizácie majú možnosť získať moderné technológie, know-how, ktoré by si z vlastných zdrojov nemohli zaobstarať, a tiež pracovné miesta a v mnohých prípadoch aj zlepšenie sociálnych podmienok v danej oblasti a pod.

Motivácia Slovenska v oblasti PZI

Z pozície hostiteľskej krajiny – vzhľadom na nedostatok surovinových zásob a malý trh ide v súčasnom období o nákladové orientácie, kde výraznou motiváciou sú naše doposiaľ nízke mzdy (čo sa však časom môže zmeniť). V zásade však pôjde predovšetkým o kombináciu PZI s exportnou motiváciou a našej strategickej polohy s využitím zavedených tradičných obchodných vzťahov s okolitými stredoeurópskymi krajinami. Dôležitý je aj vývoz do vyspelých trhových ekonomík, často i s využitím výhod mena a postavenia nášho zahraničného partnera, ktoré má vybudované na základe pôsobenia na svetových trhoch.

Z pozície hosťujúcej krajiny sú v prvých etapách určujúce predovšetkým veľké podniky so záujmom o možnosti exportných aktivít, ktoré sa budú realizovať pravdepodobne v kombinácii s výrobnými (nákladovými) aktivitami. Všeobecné motivácie (aj pre malé a stredné podniky) možno predpokladať predovšetkým v oblasti trhovej orientácie, menej vo výrobnej, a v určitých prípadoch by to mohla byť aj surovinová orientácia, napr. pokiaľ by išlo o výhodnejšie zaobstarávanie konkrétnych deficitných surovín než cestou bežného zahraničného obchodu.

Pôsobenie PZI na obchodnú a platobnú bilanciu

Efekty v materskej krajine

Pôsobenie zahraničných investícií na obchodnú a platobnú bilanciu materskej krajiny je navonok komplexné a má skôr priame než nepriame efekty. PZI prinášajú so sebou efekt transferu kapitálov, zároveň vytvárajú celý rad doplnkových transferových efektov iných zdrojov, ako je napr. technológia, manažment, know-how, pracovné sily a pod.

• Platobná bilancia materskej krajiny bude ovplyvnená odtokom kapitálu v rámci zahraničných investícií napriek tomu, že sú väčšinou financované zo zdrojov hosťujúcej krajiny (úroky, splátky, licenčné poplatky a pod).

• Nasleduje spiatočný prítok zisku vo forme dividend, platieb za technologické výkony (licencie, patenty a pod.).

• Ďalšie pôsobenie sa očakáva od exportu z materskej krajiny - na začiatku je to potenciálny export technologického zariadenia, nasledovaný dodávkami rôznych materiálov (náhradných stavebných dielcov a technológie materskej spoločnosti). Zahraničná dcérska spoločnosť môže slúžiť ako „odbytový trh" produktov materskej spoločnosti. Môže existovať aj možnosť, že prostredníctvom obchodných vzťahov materskej spoločnosti a jej dodávateľov vznikajú nové možnosti exportu. Treba však mať aj na zreteli, že pre domáce finálne výrobky sa môže znížiť trh.

• Zahraničná dcérska spoločnosť v priebehu ďalšieho vývoja môže exportovať do materskej krajiny a tak zvyšovať jej import.

• Ďalšie efekty na platobnú bilanciu vznikajú na základe zahraničných ciest, dopravných a služobných výkonov, ako úroky z úverov, aj keď význam týchto faktorov v porovnaní s predchádzajúcimi je výrazne menší.

• Na záver treba dodať, že pri predaji zahraničných majetkov v hostiteľskej krajine nasleduje návrat kapitálu do materskej krajiny.

Uvedené efekty sa v jednotlivých prípadoch odlišujú. Niekde to môže byť základný vplyv na kapitálovú bilanciu a v inom prípade môže ísť o pôsobenie investícií operujúcich v zahraničí na exportnú činnosť materskej krajiny a pod. Podobne ako zamestnanecké efekty, aj pôsobenie na platobnú bilanciu závisí od možných alternatív. Ide o otázku, či exporty na cieľový trh predstavujú alternatívu priamych investícií.

Efekty v hostiteľskej krajine

Na platobnú bilanciu v hostiteľskej krajine pôsobia najmä rôzne priame efekty kapitálových prúdov, ktoré predstavujú permanentný kapitálový odtok platieb za prítokové zdroje, a rad nepriamych efektov.

Odlev predstavujú:

- dividendy a úroky za dovážaný kapitál,
- poplatky za licencie a dovážanú technológiu,
- platby za manažment a iné know-how,
- platby za dovážané výrobné faktory a služby.

Priamy prítok fondov predstavujú fondy prichádzajúce z materskej krajiny (za kúpu podnikov, úvery a pod.) a investované v hostiteľskej krajine.

Nepriame efekty vyplývajú z prípadných exportov a importných substitúcií, ako aj z vplyvu na potenciálne makroveličiny (napr. ponuku a dopyt) hostiteľskej krajiny. Pôsobenie priamych zahraničných investícií na platobnú bilanciu môže byť aj simulované, ale takýto prognostický pokus je vždy závislý od toho, v akej výške budú prijímané náklady dovážaných zdrojov a aké sú očakávania týkajúce sa smerov a síl pôsobenia možných nepriamych efektov. Dôležitým nepriamym efektom je v mnohých prípadoch účinok marketingu a odbytovej siete priamych investícií. Túto výhodu môžu rozvojové krajiny využívať spolu s ďalšou výhodou – môžu zvýšiť export tam, kde im to doposiaľ rôzne obchodné bariéry nedovoľovali. S tým sa spája obava, že hostiteľská krajina bude vo svojich snahách o dosiahnutie zvýšenia exportu závislá od priamych zahraničných investícií. S vplyvom priamych investícií na platobnú bilanciu súvisia chýbajúce devízy, jeden z rozhodujúcich faktorov brzdiaci rozvoj mnohých menej rozvinutých krajín. Z týchto dôvodov mnohé rozvojové krajiny zaviedli kontrolu pohybu devíz, aby zabránili ich stálemu odlevu. Takéto opatrenia ale môžu znamenať vážne zábrany pre vstup zahraničného kapitálu. Rozvojové krajiny majú ďalej obavy, že napr. medzinárodné korporácie by mohli využívať svoje transferové ceny pre vlastný prospech a v neprospech hostiteľskej krajiny.

Vplyv PZI na platobnú a obchodnú bilanciu na Slovensku

Z uvedených vplyvov na platobnú bilanciu z pozície hostiteľskej krajiny môžeme kvantifikovať prílev a odlev priamych zahraničných investícií, ktoré v súčasnosti pôsobia jednoznačne pozitívne ako priamy prítok investícií. V období 1991 až 1. polrok 1996 bol celkový prílev zahraničných investícií na Slovensko vo výške 24 205,6 mil. Sk. Celkový odlev priamych zahraničných investícií do konca 1. polroku 1996 predstavuje sumu 1924 mil Sk. Je to údaj bez poplatkov za licencie, dividendy, úroky, platby za manažment a iné know-how, ktoré pôsobia na výšku odlevu našich zdrojov, ale v súčasnosti ich nie je možné vyčísliť.

Naše konzultácie v spoločných podnikoch so zahraničnými partnermi v každom prípade potvrdili pozitívny vplyv na technologickú modernizáciu vybavenia podnikov, know-how, zvýšenie kvalifikácie pracovníkov, t. j. na celkové povznesenie podnikania konkrétnych organizácií, ktoré by neboli mohli dosiahnuť bez spoluúčasti zahraničných partnerov.

Z pozície hosťujúcej krajiny ide zatiaľ o minimálny odlev zdrojov, ktorý nemá vplyv na úroveň platobnej bilancie ani na výraznejšie zníženie devízových rezerv.

Z hľadiska kapitálových tokov hostiteľskej krajiny je významné určenie spätného vplyvu na ekonomickú efektívnosť domestikovaných spoločných alebo čisto zahraničných PZI, vplyv ich vývozu a dovozu na našu obchodnú bilanciu, čo v konkrétnom dôsledku znamená, ako dokázali skapitalizovať svoju činnosť u nás – samozrejme okrem ich vnútorného obratu. V súvislosti s vplyvom na obchodnú a platobnú bilanciu možno sledovať aj vplyv na pohyb devízových rezerv v oblasti exportu a importu týchto organizácií.

Pre výpočet sme použili výkaz DEV (NBS) 1–12 v kombinácii s výkazom „Prehľad upísaného kapitálu podľa mien".

Uvedený súbor sledujeme tretí rok a zaznamenali sme nasledujúce výsledky:

Tabuľka č. 1 Vývoz a dovoz za vybraný súbor organizácií **(v mil. Sk)**

Organizácie	rok 1994		rok 1995	
	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz
Spoločné podniky	63 649	65 703	85 564	89 953
Za SR spolu	171 972	156 042	254 099	252 311

Prameň: výkaz DEV (NBS) 1-12 a Bulletin ŠÚ SR

Tabuľka č. 1 Vývoz a dovoz za vybraný súbor organizácií **(v mil. Sk)**

Organizácie	1. polrok 1995		1. polrok 1996	
	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz
Spoločné podniky	24 300	38 449	41 324	52 259
Za SR spolu	103 553	90 104	127 587	154 562

Prameň: výkaz DEV (NBS) 1-12 a Bulletin ŠÚ SR

V rokoch 1994 a 1995 môžeme konštatovať pomernú vyrovnanosť zahraničnoobchodného obratu s menším prevýšením na strane dovozu. Podiel na celkovom vývoze a dovoze za rok 1994 predstavoval 37 % ku 42 % a v roku 1995 34 % ku 36 %.

Čo sa týka roku 1996, máme ucelené údaje za prvý polrok, ktoré ak ich porovnáme s prvým polrokom 1995, predstavujú v absolútnych hodnotách intenzívnejší

nárast tak na strane aktív, ako i na strane pasív. Podiel dovozu spoločných podnikov na celkovom dovoze za Slovensko bol v prvom polroku 1995 43 % a podiel vývozu na celkovom vývoze za Slovensko 23 %. Podiel dovozu spoločných podnikov na celkovom dovoze za Slovensko za prvý polrok 1996 bol 34 % a podiel vývozu 32 %, čo predstavuje vyrovnanejšie výsledky než v roku 1995.

Z prehľadu je zrejmé, že spoločné podniky sa nepodieľajúna raste celkového dovozu, čo je argument, že aj intenzívnejší prílev PZI by mohol priaznivo pôsobiť na zrovnovážnenie obchodnej bilancie, ktorá sa v tomto roku pohybuje v deficite. Samozrejme, na podporu tejto myšlienky treba uviesť, že by sa nesmela podstatnejšie zmeniť štruktúra prílevu a odlevu PZI.

Proexportné zameranie spoločných podnikov je zrejmé, celkové percento vývozu a dovozu spoločných organizácií však okrem výrobných podnikov zahŕňa aj obchodné organizácie, ktoré na jednej strane navyšujú údaje za „čistý vývoz výroby, ako i za čistý dovoz pre výrobnú sféru", na druhej strane však pôsobia proexportne. Podľa odborného odhadu sa obchodné organizácie podieľajú na celkovom vývoze PZI za prvý polrok 1996 asi 7 %-ami.

Pôsobenie na hospodársku štruktúru

a) V materskej krajine

V minulosti sa materské krajiny relatívne málo starali o vplyv svojich zahraničných investícií na domácu hospodársku štruktúru, nakoľko predpokladali, že racionálne rozhodovanie v rámci priamych zahraničných investícií predstavuje skutočnosť, že pracovné miesta vyžadujúce vysokú odbornú kvalifikáciu zostávajú doma a požiadavky na menej kvalifikovanú prácu sa presúvajú do cudziny – do hostiteľských krajín. V priebehu času sa však situácia v hostiteľských krajinách zmenila. Okrem toho rastúca konkurencia na svetovom trhu naberá globálny charakter a táto vzájomná rastúca prepojenosť obnovila pozornosť hostiteľských krajín na aktivity zahraničných investorov. Obmedzovanie a znížené investovanie každého druhu obracajú pozornosť na stratu pracovných miest v kľúčových odvetviach.

b) V hostiteľskej krajine

Hlavné problémové okruhy z pohľadu hostiteľskej krajiny sú:

- Vplyv zahraničných investícií na konkurenciu a monopolizáciu v hostiteľskej krajine.
- Vplyv zahraničných investícií na odvetvovú a regionálnu štruktúru.

Hlavný problém spočíva v tom, že priami investori chcú získať výsadné postavenie, ako napr. fixovaním cien, prekonaním vstupných trhových bariér, využívať na získanie výhodného postavenia výrobnú diferenciáciu a expanzívnu reklamu. Vzniká konflikt medzi rastúcimi PZI (na základe inovácií, zvyšujúcej sa ekonomickej efektívnosti z rozsahu výroby, z manažmentu, marketingu a organizácie) a záujmami hostiteľskej krajiny.

Ochrana určitých kľúčových priemyselných odborov voči vstupu zahraničných investorov sa neuskutočňuje vždy na základe ekonomických rozhodnutí. Reštriktívne opatrenia sú obvykle založené na strategických, politických a technologických rozhodnutiach. Často sa zdôrazňuje, že prípadná kontrola prostredníctvom zahraničných investícií je zásadne vylúčená. Ďalej sa naznačuje, že zahraničný kapitál môže pôsobiť v hostiteľskej krajine určitým spôsobom deštrukčne. Avšak pri 10–15 % podieli zahraničného kapitálu v priemyselne vyspelých krajinách by sa to nemalo stať.

Na druhej strane má tento argument väčšiu váhu v rozvojových krajinách. V tejto súvislosti sa často zdôrazňuje, že zahraničné investície prispievajú k vytváraniu duálnej (tieňovej) hospodárskej štruktúry, v rámci ktorej existuje moderný sektor (kontrolovaný hlavne zahraničným kapitálom) ako určitá „enkláva" vnútri tradičného domáceho hospodárstva. Na základe vysokého podielu výrobných faktorov, ktoré boli obstarané v cudzine, ako i vysokého exportu produkcie vyrobenej „enklávou" existuje nedostatočné prepojenie medzi domácimi a zahraničnými aktivitami. Takto hostiteľská krajina profituje iba malým podielom z týchto vzťahov. Tradičný hospodársky sektor sa nemodernizuje v dostatočnej miere a zaostáva. Existujúci dualizmus ešte podporuje zväčšenie daných rozdielov. Politické opatrenia určené na prestavbu domáceho hospodárstva, ktoré vychádzajú zo snáh o využitie moderného zahraničného sektora v tomto smere, obvykle končia iba s malým efektom. Dynamika moderného sektora sa dá dosť ťažko „zachytiť" iba prostredníctvom takých nástrojov, ako je napr. zdaňovanie, lebo vyššie dane skôr redukujú alebo úplne zamedzia ďalšie investície, než usmernia medzinárodné korporácie. V dôsledku týchto skutočností zostáva efekt z medzinárodných investícií pre hostiteľskú krajinu relatívne malý, nakoľko výhody zahraničných investícií sú pre takúto ekonomiku ako celok silne ohraničené.

Stav vplyvu PZI na hospodársku štruktúru na Slovensku

Z hľadiska rozmiestnenia PZI do hlavných odvetví národného hospodárstva sa relatívne stabilne zachováva nasledujúca štruktúra:

Tabuľka č. 3 Rozmiestnenie PZI v odvetviach hospodárstva

Odvetvie podľa OKEČ	1994		1995		1. polrok 1996	
	Zahraničný kapitál v mil. Sk	Podiel z celkového objemu zahr. kapitálu v %	Zahraničný kapitál v mil. Sk	Podiel z celkového objemu zahr. kapitálu v %	Zahraničný kapitál v mil. Sk	Podiel z celkového objemu zahr. kapitálu v %
Odvetvia spolu	16 542,4	100,0	21 881,7	100,0	24 205,6	100,0
z toho:						
priemyselná výroba	7 809,2	47,2	9 546,0	43,7	10 388,5	42,9
výroba elektriny, plynu, vody	0,5	–	0,5	0,1	13,2	0,1
stavebníctvo	227,1	1,4	237,6	1,1	244,4	1,0
obchod	5 155,7	31,2	7 090,7	32,4	7 782,1	32,1
hotely, reštaurácie	534,0	3,2	535,6	2,4	537,8	2,2
doprava, spoje	80,3	0,5	85,0	0,4	184,7	0,8
peňažníctvo, poisťovníctvo	1 818,1	11,0	3 429,6	15,7	4 029,9	16,6
iné obchodné služby	819,5	4,9	745,3	3,4	746,0	3,1
ostatné verejné služby	98,0	0,6	211,4	0,9	202,1	0,8
ostatné odvetvia	–	–	–	–	76,9	0,3

Prameň: Bulletin ŠÚ SR

V štruktúre odvetví dominujú tri položky: priemyselná výroba, ktorá z pohľadu dynamiky klesá, najmä v roku 1995, ďalej obchod, ktorý má vysoký podiel a ktorý sa udržuje pomerne stabilne asi vo výške 32 % a odvetvie peňažníctva a poisťovníctva, ktoré vykazuje postupný nárast, najmä v roku 1995.

Vysoká výška vstupu PZI do obchodu a obchodných služieb je známa, najmä v prvých etapách reštrukturalizácie a rozvoja jednotlivých ekonomík, a to v dôsledku najnižšej rizikovosti, rýchleho návratu vloženého kapitálu a celkovej nenasytenosti trhu hostiteľskej krajiny.

Prílev kapitálu do peňažníctva a poisťovníctva bude mať svoje hlavné stimuly v pomerne vysokej úrokovej miere, relatívnej stabilite meny a v súčasnom období v solídnych makroekonomických výsledkoch SR.

Pomerne nízka je úroveň vstupu PZI do odvetvia hoteliérstva, do turistickej oblasti ako celku a takmer mizivá do odvetvia dopravy a spojov.

Podiel 42,9 % na celkovom objeme prílevu PZI do priemyselnej výroby je úmerný aj v porovnaní s inými ekonomikami, absolútna čiastka 10,4 mld. Sk je však nízka. Aké je jej rozdelenie v rámci jednotlivých odborov, si môžeme pozrieť z nasledujúcej tabuľky:

Tabuľka č. 4 Vstup PZI do jednotlivých odborov priemyselnej výroby v SR k 30. 6. 1996

	Odbor	Výška zahraničného kapitálu v mil. Sk	Podiel zahraničného kapitálu na celkovom imaní organizácií v %
1.	Ťažba nerastných surovín	14,0	0,11
2.	Výroba potravín a nápojov	453,7	1,86
3.	Textilný priemysel	364,4	6,63
4.	Odevný priemysel	38,4	1,42
5.	Výroba usní, úprava, brašnárstvo	28,8	0,39
6.	Drevársky a korkársky priemysel	250,2	6,96
7.	Výroba vlákniny, papiera a lepenky	361,3	2,73
8.	Vydavateľstvo a tlač	27,5	0,97
9.	Rafinéria a spracovanie ropy	151,0	0,64
10.	Výroba chemických výrobkov	2 725,2	10,78
11.	Výroba gumárenských a plastových výrobkov	94,5	1,43
12.	Výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov	786,6	4,89
13.	Výroba kovov	913,9	4,91
14.	Výroba kovových konštrukcií okrem strojov	433,6	8,35
15.	Výroba strojov a prístrojov	631,1	2,76
16.	Výroba kancelárskych strojov a počítačov	26,1	3,99
17.	Výroba elektrických strojov a prístrojov	508,8	12,03
18.	Výroba rádiových a tel. zariadení	38,5	1,86
19.	Výroba zdravotníckych a optických prístrojov	15,6	0,50
20.	Výroba dvojstopových motorových vozidiel	2 318,1	27,84
21.	Výroba ostatných dopravných zariadení	1,3	0,01
22.	Výroba nábytku a ostatný drevársky priemysel	213,7	8,10
23.	Spracovanie druhotných surovín	6,0	0,52
	Spracovateľský priemysel	10 388,5	5,04
24.	Výroba a rozvod elektriny a pary	13,2	0,01
	Priemysel SR	**10 415,7**	**2,57**

Podľa údajov MH SR

Pri porovnávaní údajov o podieli PZI na celkovom imaní organizácií a údajov o vývoze podnikov spoločných alebo stopercentne vlastnených zahraničnými partnermi okrem výroby dvojstopových vozidiel (Volkswagen a Liaz), kde obchodná činnosť sa vykonáva na základe vnútropodnikového obratu, sa ukazuje, že tam, kde je podiel PZI na celkovom imaní podniku vyšší, t. j. v našich podmienkach asi od 6 a viac %, možno konštatovať najväčšie objemy vývozu spoločne alebo stopercentne vlastnených organizácií zahraničnými partnermi. Je to predovšetkým v odbore chémie, drevárskeho a nábytkárskeho priemyslu, výroby elektrických strojov a prístrojov a v textilnom a odevnom priemysle.

Jednotlivé odbory sú medzi sebou zatiaľ málo prepojené, čo je určité negatívum, nakoľko pozitívne tendencie v tomto smere predstavujú dôležitú nadväznú líniu pre rozptyl modernej technológie výroby, organizačný a marketingový know-how. Prostredníctvom takýchto vzťahov môžu mať zahraničné organizácie dlhodobý pozitívny vplyv na rozvoj úrovne nášho priemyslu. Základom pre vzájomné prepojenie domácich a zahraničných podnikov, najmä pre súčiastkovú a medziproduktovú výrobu je priemyselná kooperácia, ktorá obvykle predstavuje pre väčšiu časť tuzemského podniku možnosť rastu a pomocou modernej technológie (ktorú možno v dôsledku danej korporácie získať) aj dosiahnutie vyššieho kvalitatívneho stupňa výroby, udržanie zamestnanosti, zdokonalenie manažmentu a pod. Často aj v takých, najmä menších podnikoch, ktoré by si vo vlastnej réžii medzinárodnú spoluprácu ani nemohli zorganizovať. Jednoznačným príkladom v tomto smere je medzinárodná korporácia koncernu Volkswagen s asi 15 malými slovenskými strojárskymi podnikmi, ktoré prešli náročným nemeckým auditom a v súčasnosti už dodávajú vo veľkých množstvách súčiastky pre koncern ako celok. Čím viac budeme mať takýchto korporačných zoskupení, tým vyššie bude prepojenie domáceho priemyslu s aktivitami PZI aj so všetkými pozitívnymi vplyvmi.

Je pochopiteľné, že s pozitívami prichádzajú i negatíva, napr. v oblasti konkurencie. U nás sa čiastočne vyskytli pri výrobe elektrických prístrojov, vo väčšej miere sme však chránení vlastnou štruktúrou výroby jednotlivých organizácií, ktorá je rozložená na pomerne širší sortimentný záber v jednotlivých podnikoch, takže v takýchto prípadoch je dopad nie veľmi silný. Najkritickejší stav je tam, kde je výroba sústredená na veľmi úzky sortiment.

Je jednoznačné, že spomínané pozitívne vplyvy prinášajú predovšetkým veľké organizácie, ktoré k nám vstupujú zatiaľ veľmi opatrne. Veľké podniky potrebujú v hostiteľskej krajine na udomácnenie okrem dobrých ekonomických podmienok aj dlhodobé záruky a istoty. Ukazuje sa, že rôzne priame a nepriame finančné nástroje sú pre tieto podniky síce zaujímavé, ale zo strategického hľadiska nezastávajú prvé miesto.

PORADCA BANKOVÉHO MANAŽMENTU

Ing. Artúr J. Oberhauser
Poľnobanka, a. s., Bratislava

Aplikáciu bankového controllingu (vnútrobankový kontrolný a poradný útvar v organizačnej štruktúre banky) mnohí chápu skôr ako „módnu potrebu" bez toho, aby hlbšie poznali odborné súvislosti s aplikáciou tohto organizačného prvku v štruktúre banky. Aj keď je vnútrobankový útvar s takýmto názvom pre našu minulú bankovú prax neznámy, jeho existencia je nepochybne opodstatnená, o čom svedčí pevné miesto controllingu v organizačnej štruktúre bánk v zahraničí.

Čo chápeme pod pojmom bankový controlling? Aj keď prax používa viacero výkladov, možno sa priklonif k názoru, že bankový controlling treba chápať ako službu pre vedenie bankovej inštitúcie vo všeobecnosti, ale aj ako servisnú organizačnú jednotku pre jednotlivé oblasti bankového manažmentu. Plní teda úlohu interného poradcu pre riadiace štruktúry v banke.

Bankový controlling v tomto poňatí podporuje riadenie bankovej inštitúcie prostredníctvom uceleného, integrovaného a inštitučne špecifického riadiaceho systému. Riadenie bankovej inštitúcie, ktoré je tvorené segmentmi plánovania, priameho riadenia a kontroly bankových výkonov, využíva informačnú podporu výsledkov činnosti úseku bankového controllingu.

Prečo potrebujeme controlling

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že zavedenie útvarov controllingu úzko súvisí so zmenami rámcových podmienok, ktoré nastali v bankovníctve vo vyspelých krajinách ešte v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch. Tie isté problémy a podmienky sú prítomné v sektore bankovníctva v súčasnosti aj u nás.

Ako možno definovať zmenu rámcových podmienok, ktoré vyvolali potrebu zavedenia controllingu v banke? Predovšetkým sú to rýchlo sa meniace a vyvíjajúce podmienky potrieb zákazníkov, významné technologické zmeny, nové konkurenčné štruktúry a z toho prameniace vonkajšie vplyvy na banku. Ďalej sa k tomu pridružuje postupný proces klesajúcej bankovej marže z obchodnej činnosti za súčasnej častej absencie priestorového myslenia a úsilia zameraného na získavanie nových podielov na bankovom trhu s vedomou a potrebnou orientáciou obchodnej politiky smerujúcej na zvyšovanie výnosov.

Vo vyspelých krajinách si bankova prax už skôr uvedomila, že bez komplexnejšej zmeny vnútorného systému riadenia nebude možné dlhodobo konkurovať vo vonkajšom systéme bankových vzťahov, za ktorý je potrebné chápať rast dynamiky a diskontunity s primeraným zvyšovaním rýchlosti prispôsobovania sa a flexibility.

Vychádzajúc z tohto meniaceho sa „pozadia" je zrejmé, že sa v bankách musia nevyhnutne začať uplatňovať flexibilné a všeobsiahle informačné a riadiace nástroje, ktoré adekvátne podporia rozhodovania manažmentu banky.

Všeobecne, pri voľbe postupov, ktoré by mali smerovať k možnej realizácii princípov a metód aplikovaných v controllingu, možno zreteľne pozorovať dve odlišné fázy; prvú fázu, v rámci ktorej sa spracúva a prediskutúva základná koncepcia, ktorou sa majú riadiť členovia manažmentu zamerani v svojej práci na tvorbu výnosov banky, a druhú fázu, v rámci ktorej je potrebné prejsť k vývoju systému, ktorý bude schopný poskytovať relevantné informácie o účinnosti množiny faktorov ovplyvňujúcich hospodárske výsledky banky.

V počiatkoch sa úsilie vynakladalo na to, že prostredníctvom teórie a získanej praxe sa definovali východiská na vývoj nástrojov operatívneho bankového controllingu a len v podstatne menšej miere na otázky normatívneho bankového manažmentu, prípadne pôsobenia strategických koncepcií.

Z celkom prirodzenej potreby praxe rýchlo aplikovať systém controllingu sa uprednostňovalo riešenie operatívnych problémov, ktoré sa vyznačujú nižším stupňom komplexnosti, prípadne sú lepšie štruktúrované a tým aj ľahšie aplikovateľné na rozdiel od časti controllingu spojeného s aplikáciou úloh normatívno-strategického charakteru.

Na pozadí týchto procesov sa v posledných rokoch vypracovali účinné informačné a riadiace nástroje, ktoré sa uplatnili pri riadení vnútrobankových organizačných útvarov chápaných na úrovni ziskových stredísk. Proces metodického prehlbovania spracúvania informácií o hospodárskych výsledkoch sa bude neustále vyvíjať a nikdy ho nebude možné považovať za ukončený.

Predovšetkým v tých bankách, ktoré už pokročili relatívne ďaleko vo vývoji svojich informačných systémov, sa stále viac presadzuje poznanie, že samotná kalkulácia informácií o hospodárskych výsledkoch ešte nevedie k požadovanému cieľu.

Hlavnou úlohou riadenia bankovej inštitúcie v nasledujúcich rokoch bude výnosovo orientované využívanie potenciálnych obchodných polí pri zohľadnení zákonných noriem a obchodnopolitických reálií, prispôsobenie výstavby vnútornej organizácie a činností zmenenej scenérii a optimálna alokácia existujúcich, často obmedzených zdrojov. Inými slovami, základom obchodnej politiky, zameranej na výnosy, nie sú jednotlivé riadiace nástroje, ale rozhodujúci význam nadobúda súhra medzi vedením bankovej inštitúcie, controllingom, organizáciou a marketingom pri globálnom ponímaní systému bankovej inštitúcie.

Optimálna realizácia týchto úloh, v zmysle riadenia bankovej inštitúcie závisí predovšetkým od motivácie a pracovného nasadenia všetkých zamestnancov. Tieto požiadavky môže ale spĺňať len taká filozofia podnikania, ktorá v rámci svojej podnikateľskej a riadiacej koncepcie prenechá zamestnancom v tomto systéme čo najväčší priestor na sebauplatnenie, slobodné rozhodovanie, sebarealizáciu a vlastnú zodpovednosť.

Filozofia podnikania, ktorá sa konkretizuje v nadradenom hodnotovom systéme ako výraz filozofie manažmentu, ovplyvňuje podnikateľskú a riadiacu koncepciu a vytvára spolu s týmito čiastkovými komponentmi podnikateľskú politiku, ktorá je predmetom normatívneho manažmentu. Normatívny manažment je predradený obidvom úrovniam strategického a operatívneho manažmentu. Jeho úlohou je stanoviť normy vo forme ucelenej filozofie manažmentu, zahrňujúcej podnik a jeho

Pokračovanie na str. 25

DÁNSKE KRÁĽOVSTVO

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ DÁNSKEJ MENY

Prímorský štát medzi Severným a Baltským morom s rozlohou 43 092 km² (130. miesto na svete), s počtom obyvateľov 5 180 000 (103. miesto), hlavné mesto Kobenhavn. K Dánsku patria autonómne zámorské územia: Faerské ostrovy a Grónsko. Dánsko je členom OSN, EÚ, NATO, OECD. Úradným jazykom je dánčina. Náboženstvo: evanjelické (91 %).

Štátne zriadenie

Dánsko je konštitučná monarchia. Parlament (Folketing) má 179 členov volených podľa systému pomerného zastúpenia na štvorročné obdobie. Z obidvoch autonómnych zámorských území sa volia dvaja členovia. Panovník vymenúva ministerského predsedu a ten menuje štátnu radu (vládu), ktorá sa zodpovedá parlamentu.

Prírodné podmienky

Povrch Dánska tvorí nížina z ľadovcových morén, iba ostrov Bornholm v Baltickom mori je zo žuly. Najvyšším bodom krajiny je Yding Skovhoj na Jutskom polostrove, vysoký 173 m. Ostrovy ležiace východne od pevniny tvoria takmer tretinu rozlohy krajiny. Podnebie je mierne, vyrovnané a vlhké s miernymi letami a chladnými zimami. Na ostrove Bornholm je extrémnejšie podnebie.

Hospodárstvo

Dánsko patrí medzi krajiny s veľmi vysokou životnou úrovňou. Poľnohospodárstvo je organizované na družstevnom základe, vyrába sa syr a ďalšie mliečne výrobky, bravčové a hovädzie mäso – všetko prevažne na vývoz. Vyše 20 % ekonomicky činného obyvateľstva pracuje v priemysle. Hoci krajina má malé nerastné bohatstvo, hlavnými odvetviami sú hutnícky, kovospracujúci, potravinársky, pivovarnícky, strojársky a chemický priemysel. Vďaka ťažbe ropy a zemného plynu v Severnom mori klesli Dánsku výdavky na dovoz palív a pohonných látok.

Menové informácie

Menová jednotka: 1 koruna (Krone) = 100 Öre. ISO kód DKK. Adresa emisnej banky: Danmarks Nationalbank, Havnegade 5, 1093 Copenhagen K, Danmark.

História

Mnohé archeologické nálezy svedčia o tom, že územie Dánska bolo obývané už v dobe kamennej. V staroveku toto územie obývali germánske kmene – Kimbrovia, Teotóni, Sasi. Dáni prenikli na polostrov Skane v 6. stor. Obyvateľstvo sa venovalo poľnohospodárstvu a chovu dobytka. V 8. stor. sa rozrušilo staré rodové zriadenie a začali vznikať prvé veľmožské rody. Kráľ Godfred (804–810) zjednotil územie Jutska, Skane a časti dnešného Šlezvicka. Za zakladateľa dánskeho štátu sa považuje kráľ Oreg Grom Starý (900–935). Počas vlády jeho syna Haralda Modrozubého, ktorý bol kráľom Dánska a Nórska, sa v krajine rozšírilo kresťanstvo. Počas panovania kráľa Knuta Veľkého (1018–1035) sa Dánsko zjednotilo s Anglickom a Nórskom, po jeho smrti sa však táto ríša rozpadla. Za kráľa Valdemara I. Veľkého (1157–1181) a jeho dvoch synov Knuta VI. (1182–1202) a Valdemara II. Víťazného (1202–1241) sa začalo Dánsko vyvíjať do škandinávskej veľmoci. Dáni dobyli Rujanu, Pomoransko a Estónsko, ale po porážke v bitke pri Bornhvede r. 1227 väčšinu dobytých území opäť stratili. Kráľ Erik Glipping (1259–1286) bol v r. 1282 nútený vydať Nyborskú listinu, ktorá obmedzovala kráľovskú moc. Odvtedy sa pravidelne schádzal Dannehof – rokovanie stavov. Toto privilégium musel opätovne potvrdiť od 14. stor. každý nový panovník. Po období vnútorných nepokojov a hospodárskej stagnácie, ktorá bola spôsobená rozmachom hanzových miest, a po nástupe kráľa Valdemara IV. Atterdafa r. 1340 sa podarilo kráľovstvo konsolidovať. Vojna s Hanzou skončila Stralsundským mierom r. 1370. Od r. 1380 bolo Dánsko spojené s Nórskom personálnou úniou. Na podnet kráľovnej Margaréty v r. 1397 vznikla dánsko-švédsko-nórska únia – Kalmarská únia. Hlavnú úlohu v únii zohrávalo Dánsko. Po smrti Margaréty sa vlády ujal jej synovec Erik Pomoranský (1412-1439). Zahraničnú politiku Dánska v nasledujúcich dvoch storočiach poznamenalo neustále súperenie so Švédskom o vedúce postavenie v Škandinávii. Urovnanie vzťahov medzi oboma štátmi znamenal až Frederiksberský mier r. 1720. Vo vojnách so Švédskom stratilo Dánsko asi tretinu svojho územia: provincie Halland, Schonen a Blekinge, ostrovy Gotland a Osel. Dánsko v r. 1425 stanovilo mýto pre všetky nedánske lode, ktoré plávali úžinou Sund (medzi Dánskom a Švédskom) a takto získalo veľké prostriedky na ďalší hospodársky rozvoj. V občianskej vojne (1534–1536) bola rímskokatolícka strana porazená a štátnym náboženstvom sa stala evanjelická viera, pri sekularizácii cirkevného majetku pripadla väčšina korune. Straty zo švédskych vojen sa pokúsil kráľ Kristián IV. (1588–1648) vynahradiť získaním územia v Nemecku a od r. 1625 sa zúčastnil Tridsaťročnej vojny. Podľa Lübeckého mieru (1629) sa však väčšiny svojich nárokov musel zriecť v prospech cisára. Jeho následníkovi Friedrichovi III. sa podarilo r. 1660 zmeniť Dánsko na dedičnú monarchiu a ríšskym ústavným zákonom z r. 1665 ústavne zakotviť monarchistický absolutizmus – Lex regia. Dánsko sa stalo konštitučnou monarchiou a uskutočnili sa rozsiahle reformy verejnej a štátnej správy (vytvorenie stálej armády, zavedenie vyučovania na školách). V tomto čase udržiavalo Dánsko priateľské styky s cárskym Ruskom. Dánsko dosiahlo v 16. a 17. stor. prudký hospodársky rozmach. Z tohto obdobia dánskej renesancie pochádzajú napr. významné staviteľské diela – kráľovské paláce vo Frederiksborgu a Kronborgu. Rozvíjali sa aj prírodné vedy – Tycho de Brahe patril medzi najväčších astronómov svojej doby. V r. 1601 bola založená Dánska východoindická spoločnosť, ktorá od r. 1620 založila v juhovýchodnej časti Indie a ostrove Ceylon (dnešná Sri Lanka) obchodné centrá. Západoindická spoločnosť v r. 1661 obsadila Panenské ostrovy v Karibskom mori. Dánsko sa zapojilo do Tridsaťročnej vojny, ale po uzavretí Lübeckého mieru (1629) sa zaviazalo, že nebude zasahovať od nemeckých záležitostí. V Severnej vojne (1700–1721) sa Dánsko pripojilo k proti-

švédskej koalícii, ale bolo porazené. V 18. stor. bránil hospodárskemu rozvoju krajiny neutešený stav vidieka a až v čase osvieteneckého absolutizmu došlo v r. 1788 k zrušeniu nevoľníctva. V ďalších rokoch sa Dánsko snažilo zostať neutrálnou krajinou, aby neohrozovalo svoje dobré obchodné vzťahy. Postupne však podľahlo Švédsku a Británii, v prospech ktorých sa muselo zriecť ďalších častí svojho územia. V prvej polovici 19. stor. aj v Dánsku v dôsledku priemyselnej revolúcie došlo k ďalšiemu hospodárskemu rozvoju krajiny. Vojvodstvá Šlezvicko a Holštajnsko sa stali predmetom komplikovaného sporu s Pruskom. Po krátkej vojne s Pruskom a Rakúskom (1864) sa Dánsko týchto vojvodstiev vzdalo, no severná časť Šlezvicka mu bola v r. 1920 vrátená. Vnútornú politiku Dánska v druhej polovici 19. stor. charakterizovala premena absolutistickej monarchie na konštitučnú – ústavný zákon z r. 1849. R. 1891 bol zavedený štátny systém starostlivosti o starších občanov, r. 1892 nemocenské a úrazové poistenie a podpora v nezamestnanosti. V 1. svetovej vojne bolo Dánsko neutrálne. Po útoku na Dánsko a Nórsko 9. apríla 1940 krajinu obsadili nemecké vojská. Okupácia skončila r. 1945. Ešte v r. 1944 vyhlásil Island, ktorý bol od r. 1918 spojený s Dánskom personálnou úniou, svoju samostatnosť. R. 1948 dostali samosprávu Faerské ostrovy, Grónsku bola v r. 1979 priznaná vnútorná autonómia. Od 14. januára 1972 vládne v Dánsku kráľovná Margaréta II. ako prvá kráľovná od r. 1412.

História meny

Mnohé nálezy rímskych mincí z územia dnešného Dánska svedčia o veľmi živých obchodných kontaktoch s Rímskou ríšou. Najznámejší je nález strieborných denárov z 2. stor. n. l. v Raamose (Zealand) a Skovgaard Udmark (na ostrove Bornholm) a nález zlatých solidov z 5. a 6. stor v Brangstrupe. Je pravdepodobné, že tieto mince sa používali skôr ako zdroje drahých kovov alebo ako šperky, než ako platidlo. Svedčia o tom aj niektoré jednostranné miestne barbarské kópie rímskych mincí tzv. zlaté brakteáty. V 10. stor. obchod Vikingov s arabským svetom cez územie Ruska vyvolal príliv arabských strieborných dirhemov, ktoré sa však často spracovávali na kovové zliatky vo forme kruhov a tehličiek, ktoré sa uchovávali ľahšie ako množstvo malých drobných mincí. Vikingské nájazdy do Francúzska a Anglicka sa na prekvapenie neodzrkadlili v rozsiahlejšom používaní mincí Merovejovcov alebo anglo-saských razieb. Nálezy týchto mincí sú veľmi vzácne. Dánske mincovníctvo má svoje začiatky v období Karolovcov. Vo frízskom meste Dorestade (dnes v Holandsku) sa razili karolínske strieborné denáre, ktorých kópie začali raziť vikingskí králi na ostrove Hederby, v tom čase najdôležitejšom dánskom obchodnom centre. Na minciach boli zobrazené lode, budovy alebo rôzne zvieratá. Tieto motívy boli v r. 975–990 nahradené razbou mincí s krížom. Od r. 1000 malo na dánske mincovníctvo silný vplyv Anglicko. Sweyn Forkbeard (985–1014) bol prvým dánskym panovníkom, ktorý razil mince vo svojom mene. Jeho strieborné mince boli kópiami strieborných pencí s krížom a nápisom CRVX anglického kráľa Ethelreda II. Anglický vplyv pokračoval aj za panovania Knuta Veľkého, kráľa Dánska (1019–1035) a Anglicka (1016–1035), ktorý razil mince vo viacerých mincovniach: Lunde, Viborgu, Ribe, Orbaeku a aj v Hederby. Mince zobrazovali kráľov portrét a na rubovej strane malý kríž v strede mincového poľa dopĺňalo meno mincmajstra a mincovne. Iné mince zobrazovali náboženské motívy. Počas panovania Svena Estridsena (1047–1074) postupne narastal byzantský vplyv: na minciach sa zobrazoval Kristus, Panna Mária a byzantský kríž. Za vlády Erika Lama (1137–1146) sa na razbe mincí podieľal aj arcibiskup z Lundu. Mince zobrazovali portrét kráľa a na druhej strane portrét arcibiskupa. Okrem toho razili mince aj biskupi v Ribe a Roskilde. V 12. stor. postupne razbu dvojstranných mincí nahradila razba jednostranných brakteátov, ale za Valdemara Veľkého (1157 až 1170) sa opäť začali raziť dvojstranné mince. Novinkou razby mincí za vlády Valdemara II. (1202–1241) sú prvé datované európske mince – fenigy s nápisom ANNO DOMINI MCCXXXIIII (1234). V 13. stor. sa opäť zmenil dizajn mincí – v mincovom poli sa objavili koruna a meč a písmená označujúce mincovňu alebo panovníka. Za vlády Christophera II. (1319–1332) prudko poklesla razba mincí a v obehu ich nahrádzali kvalitné cudzie mince – najmä duté fenigy hanzových miest na severe Nemecka. Obchod v Baltickej oblasti si vyžadoval kvalitné peniaze a mestá Flensborg a Ribe začali raziť novú mincu hvid (= 4 fenigy) kopírujúcu nemecký witten. Erik Pomoranský (1397–1439) razil trojfenigy šterlingov (kópie anglických pencí) a medenú 1 fenigovú mincu. V tomto období sa razili aj veľké strieborné mince: soesling (= 6 fenigov) a gros (groš = 9 fenigov). Na soeslingoch bol zobrazený erb s dánskymi levmi. V 15. stor. došlo v dánskom mincovníctve k ďalším zmenám. Hanzové mestá razili veľké strieborné mince schillingy (= 12 fenigov) a Dánsko ich začalo raziť v r. 1444. Prvá zlatá dánska minca – noble z r. 1496 – bola vyrazená za vlády kráľa Hansa (1481–1513). Na tejto veľkej a krásnej minci je zobrazený kráľ sediaci na tróne. Razil sa aj zlatý gulden, ktorého vzorom bol porýnsky gulden (= 32 skillingov). Od r. 1514 sa v Dánsku začal raziť striebomý gulden. V r. 1522 sa objavila väčšia striebomá minca daler s prvým realistickým portrétom na dánskej minci – portrétom kráľa Frederika I. V občianskej vojne r. 1533 razili mince obe bojujúce strany. V období r. 1544–1873 bol základom dánskeho mincového systému rigsdaler (ríšský toliar) s menšími nominálnymi hodnotami markami a skillingami (16 skillingov = 1 marka, 3 marky = 1 daler). Počas Kalmarskej vojny (1611–1613) a Tridsaťročnej vojny (1618 až 1648) sa razili pre potreby vyplácania armády zlaté rýnske guldeny. Frederik III. (1648–1670) razil striebornú korunu (= 4 marky), ktorá sa stala základnou mincou peňažnej sústavy. Delila sa na 8 mariek a 128 skillingov. Od r. 1670 sa stali najvýznamnejšími väčšími mincami zlaté dukáty (= 12 mariek), mnohé zobrazujúce dánsku pevnosť Christansborg v Guinei, a ich diely, striebomé 1/2, 1, 2, 4, 8, 12 a 16 skillingy. Za vlády Frederika V. (1746 až 1766) začína vzrastať úloha papierových peňazí, ale naďalej sa razili aj množstvá zlatých dukátov, Christian VII. (1766 až 1808) razil veľké množstvá dalerov. V r. 1711 sa objavili prvé medené razby 1/2 a 1 skillingov. V dôsledku napoleonských vojen a vojen s Anglickom došlo v r. 1813 k národnému bankrotu. Vzniknutá Národná banka postupne oživovala mincovníctvo. Základnou mincou sa stal riksbankdaler (= 96 skillingov) a riksbank skilling a jeho násobky. Razilo sa aj malé množstvo zlatých mincí Frederiks d'or (= 10 riksdalerov). V tomto období sa vydávali papierové peniaze vo vyšších nomináloch, ktoré boli zameniteľné za striebro. V r. 1873 Dánsko prijalo zlatý štandard a desiatkový systém so základom 1 koruna (krone) = 100 öre, v súlade s menovou úniou vytvorenou s Nórskom a Švédskom. Razili sa mince s nominálnymi hodnotami 1, 2, 5, 10, 20 öre, striebomé 1, 2 koruny a zlaté 10 a 20 koruny. Zlato sa v dánskom mincovníctve prestalo používať v r. 1931.

Prvé dánske bankovky vytlačili súkromné tlačiarne. V r. 1831–1908 bankovky tlačila v spolupráci s národnou bankou súkromná tlačiareň H. H. Thiele. Od r. 1908 všetky bankovky tlačí Dánska národná banka. Tradičné postupy ručnej výroby papiera sa používali až do r. 1957. V r. 1713 až 1873 sa papier vyrábal v papierni Strandmollen, severne od Kodane. Od r. 1875 sa papier na dánske bankovky vyrábal vo švédskej papierni Tumba pri Štokholme, ktorá je nepretržite v prevádzke od r. 1755. V 20. storočí sa výroba papiera opäť presunula do Dánska – od r. 1907 sa bankovkový papier vyrába v papierni v Silkeborgu. Začiatkom 60-tych rokov sa prešlo na strojovú výrobu bankovkového papiera. Už v polovici minulého storočia používala Dánska národná banka pri tlači svojich

VÝZNAM A METÓDY PROGNÓZOVANIA FINANČNEJ SITUÁCIE FIRMY

Prof. Ing. Karol Zalai, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave

Finančná situácia firmy je stav, ktorý veľmi komprimovane a komplexne vypovedá o jej výkonnosti. Vyplýva to z toho, že do finančnej situácie sa bezprostredne a citlivo premietajú výsledky dosiahnuté v jednotlivých oblastiach firemnej aktivity, vo výrobe, obchode, technickom rozvoji, vo výrobkových inováciách a pod. Finančná situácia sa pritom spravidla transformuje do veľmi viditeľnej podoby – do schopnosti (či neschopnosti) firmy hradiť svoje záväzky, a preto ju trhové okolie rýchlo spoznáva. Vnímanie firmy ako spoľahlivého (či naopak nespoľahlivého), solventného (insolventného) partnera má veľmi pragmatické dôsledky v podobe obchodných podmienok, za akých s ním ostatné subjekty vstupujú do komerčných vzťahov. Možnosť a podmienky, za akých firma získa úver od banky, obchodný úver dodávateľa a pod. sú veľmi závislé od jej finančnej situácie. To sú pádne dôvody na to, aby sa finančnej situácii a jej analýze venovala zodpovedajúca pozornosť.

Finančnú analýzu možno koncipovať rôzne. Ak budeme primárne dbať na jej časovú súvislosť, budú prevládať najmä dva prístupy.

Prvým je analýza vedúca k poznaniu príčin, dôsledkom ktorých je dosiahnutý stav. Často ho nazývame analýza „ex post", pretože poznanie príčin síce situáciu vysvetľuje, získané poznatky možno v budúcnosti využiť, ale na dosiahnutom stave (skutočnosti) už nič nemožno zmeniť.

V časopise BIATEC, č. 10/1996 bol zverejnený článok „Vývoj finančnej situácie slovenských podnikov v rokoch 1993-1995". Publikovaný štatistický materiál dokumentuje finančnú situáciu slovenských podnikov a z jeho analýzy vyplýva, že „priemerný" slovenský podnik je finančne nestabilný.

Pri druhom prístupe ide o prognózovanie finančnej situácie do budúcnosti. Pre tento typ analýzy sa vžilo pomenovanie finančná analýza „ex ante". Pomocou vhodných analytických metód sa snažíme súčasnú situáciu prolongovať do budúcnosti a predvídať (s istou mierou pravdepodobnosti), ako na tom firma bude. Vo výsledkoch vykázaných v súčasnosti sú obsiahnuté symptómy ďalšieho vývoja. Majú podobu rozdielnej úrovne a dynamiky uplatnených finančných ukazovateľov sprostredkujúcich obraz o finančnom stave podniku. Túto skutočnosť ilustrujú nasledujúce grafické zobrazenie prevzaté z literatúry [1].

Je na nich zobrazená úroveň a vývoj (na osi y) troch finančných ukazovateľov 4, 3 a 2 roky (na osi x) pred bankrotom neprosperujúcich podnikov. Je evidentné, že ukazovatele prosperujúcich podnikov sa výrazne líšia od ukazovateľov neprosperujúcich podnikov v úrovni i vo vývoji už niekoľko rokov pred bankrotom, a to v každom zo zohľadnených odborov činností.

Prvý graf ilustrujúci výnosnosť (rentabilitu) výnosov zreteľne ukazuje, že hospodárnosť je výrazne vyššia u prosperujúcich než u neprosperujúcich podnikov. V tých prvých je aj relatívne stabilná (na úrovni 9–12 %), zatiaľ čo v druhej skupine prudko klesá a približne tri roky pred bankrotom vykazujú podniky zápornú výnosnosť.

Druhý graf dáva komplexnejší pohľad na úroveň a vývoj efektívnosti, vypovedá o zhodnotení celkového viazaného kapitálu. Takto meraná rentabilita (ukazovateľ ROI) je u prosperujúcich podnikov opäť pomerne stabilná a kapitál sa reprodukuje za 4–5 rokov. Neprosperujúce podniky zaznamenávajú veľmi prudký pokles.

Graf 1

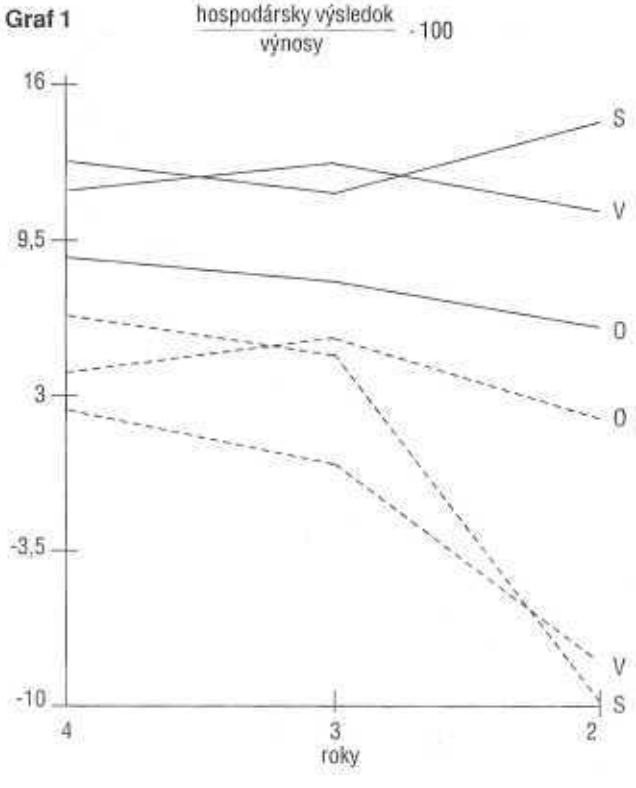

Graf 2

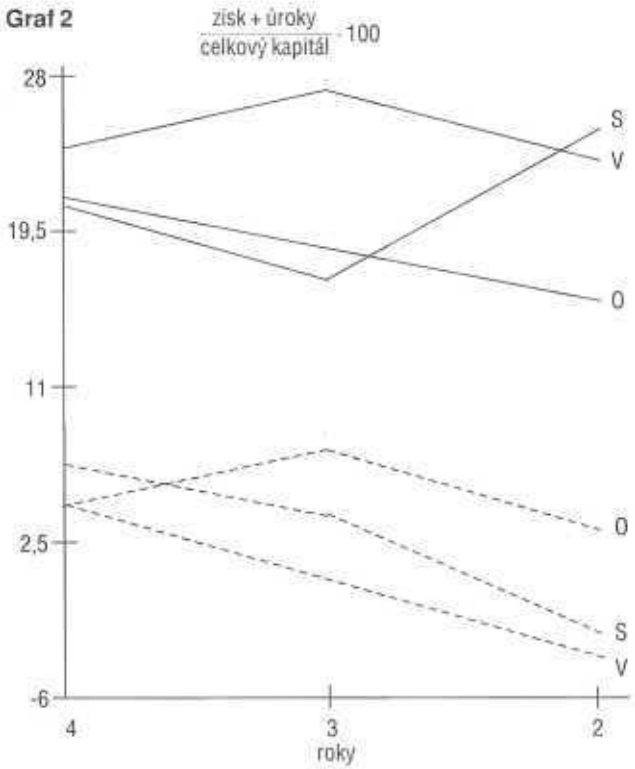

Graf 3

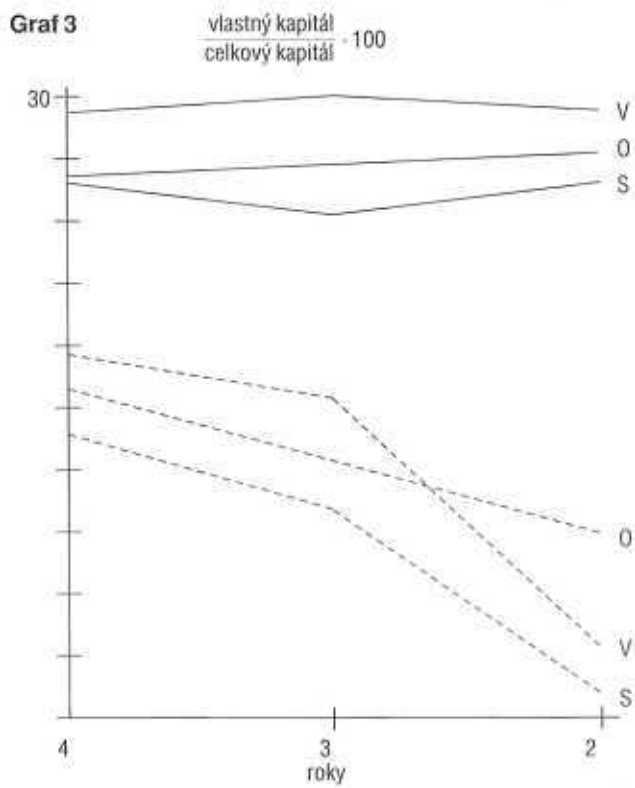

kde:

——— prosperujúce podniky

- - - - - bankrotujúce podniky

V – výrobné podniky
O – obchodné podniky
S – podniky služieb

Treti graf ilustrujúci zadlženosť podniku zreteľne ukazuje, že v neprosperujúcich podnikoch je podiel vlastného kapitálu podstatne nižší a prudko klesá, zatiaľ čo v prosperujúcich podnikoch si udržiava približne tretinový podiel.

Separácia a správna interpretácia týchto indikátorov budúceho vývoja sú podstatou analýzy „ex ante". Na rozdiel od analýzy „ex post", analýza „ex ante" poukazuje s časovým predstihom na nebezpečenstvá (úzke miesta) v doterajšom vývoji a umožňuje tak uskutočniť ozdravné opatrenia skôr než dôjde ku kríze. Vďaka tejto vlastnosti sa metódy finančnej analýzy „ex ante" nazývajú tiež „systémami včasného varovania".

Finančnej analýze „ex post" je u nás venovaná mimoriadna pozornosť. Na trhu je viacero domácich i zahraničných knižných publikácii, v odborných periodikách je množstvo článkov venujúcich sa týmto otázkam.

Finančná analýza „ex ante" je zatiaľ menej známa. Jej klady sú však nesporné. Cieľom tohto článku je preto prispieť k ich prezentácii a popularizácii.

Metódy prognózovania finančnej situácie firmy

Metódy prognózovania finančnej situácie musia umožniť s primeranou spoľahlivosťou zaradenie firmy do kategórie prosperujúcich, resp. neprosperujúcich firiem. To si vyžaduje, aby celková finančno-ekonomická výkonnosť a výsledky firmy boli „pretavené" do veľmi hutného, najlepšie jednočíselného vyjadrenia. Na jeho konštrukciu možno použiť rôzne metódy, charakteristika tých najpoužívanejších je v ďalšom texte.

Najskôr však treba identifikovať zdroje potrebných informácií. Väčšina z používaných metodík sa opiera o údaje prevzaté z účtovných závierok firiem. Dôvodom je skutočnosť, že v účtovnej závierke firmy sa veľmi komprimovaným spôsobom zobrazuje celý reprodukčný proces firmy – jeho podmienky, priebeh a tiež výsledky. Údaje z účtovnej závierky vecne, časovo a formálne správne, objektívne a spoľahlivo tento proces odrážajú, čo je častokrát verifikované aj auditorom. Niektoré metodiky vypracované najmä v počiatočnom období budovania systémov včasného varovania čerpajú len z bežnej účtovnej závierky, iné, publikované najmä v neskorších obdobiach využívajú účtovné závierky firmy za viacero po sebe idúcich rokov. Takouto je napríklad metodika vypracovaná Bleierom, čerpajúca údaje z troch za sebou idúcich období. Takýto postup má prispieť k zvýšeniu vierohodnosti záverov.

Charakteristiku prognostických metód uskutočníme podľa tohto členenia:

1. metódy bodového hodnotenia,
2. matematicko-štatistické metódy,
   a) dichotomický klasifikačný test (jednorozmerná diskriminačná analýza),
   b) viacrozmerná diskriminačná analýza,
3. metódy multikriteriálneho hodnotenia.

Metódy bodového hodnotenia

Pre metódy bodového hodnotenia je príznačné, že hodnoty zvolených finančných ukazovateľov sa transformujú na body pomocou bodových stupníc. Bodové stupnice sú spravidla určené expertnými metódami. Jednoduchý, resp. vážený súčet bodov je potom veličinou, na základe ktorej sa predikuje finančný vývoj firmy. V závislosti od konštrukcie bodovej

stupnice sa v niektorých metodikách považuje za pozitívny čo najväčší počet dosiahnutých bodov, v iných, naopak, čo najmenší.

Tamariho rizikový index

Tento postup použil aj M. Tamari. Ako dlhoročný skúsený bankový úradník dospel k záveru, že predikovať finančnú budúcnosť možno na základe šiestich ukazovateľov, pričom ich hodnoty ocenil bodmi podľa stupnice, ktorú zostavil na základe vlastných empirických poznatkov.

Prehľad ukazovateľov i spôsob priraďovania bodov je uvedený v nasledujúcej tabuľke.

Ukazovateľ	Interval hodnôt	Body
$a = \frac{\text{vlastný kapitál}}{\text{cudzí kapitál}}$	$a > 0{,}5$	25
	$0{,}41 < a \leq 0{,}5$	20
	$0{,}31 < a \leq 0{,}4$	15
	$0{,}21 < a \leq 0{,}3$	10
	$0{,}11 < a \leq 0{,}2$	5
	$a \leq 0{,}1$	0
b = vývoj zisku, pričom: b_1 = čistý zisk $b_2 = \frac{\text{čistý zisk}}{\text{vlastný kapitál}}$		
ak je každý rok $b_1 > 0$ a rastúce b_2		25
každý rok $b_1 > 0$, ale rozkolísané b_2		20
každý rok $b_1 > 0$, ale klesajúce b_2		15
alebo $b_1 < 0$ len v 1 z piatich rokov		
$b_1 < 0$ v niektorom inom ako v 1. z piatich rokov		10
$b_1 < 0$ v dvoch, ale nie v posledných dvoch rokoch		5
$b_1 < 0$ vo viac ako 3 alebo v posledných 2 rokoch		0
$c = \frac{\text{pohotové prostriedky + ľahko realizovateľné aktíva}}{\text{krátkodobý cudzí kapitál}}$	$c > 2$	20
	$1{,}5 < c \leq 2$	15
	$1{,}1 < c \leq 1{,}5$	10
	$0{,}9 < c \leq 1{,}1$	5
	$c \leq 0{,}9$	0
$d = \frac{\text{vlastné náklady výroby}}{\text{priemerný stav polovýrobkov a hotových výrobkov ocenených vo vlastných nákladoch}}$	$d \geq HK$	10
	$Md \leq d < HK$	6
	$DK \leq d < Md$	3
	$d < DK$	0
$e = \frac{\text{čisté tržby}}{\text{priemerný stav pohľadávok voči odberateľom}}$	$e \geq HK$	10
	$Md \leq e < HK$	6
	$DK \leq e < Md$	3
	$e < DK$	0
$f = \frac{\text{vlastné náklady}}{\text{čistý prevádzkový kapitál}}$	$f \geq HK$	10
	$Md \leq f < HK$	6
	$DK \leq f < Md$	3
	$f < DK$	0
Maximálne dosiahnuteľný počet bodov		100
HK – horný kvartil Md – medián DK – dolný kvartil	Vypočítaný z ukazovateľov všetkých podnikov porovnateľných z hľadiska odvetvia a veľkosti, ktoré boli zahrnuté do súboru porovnateľných podnikov.	

Prvé tri ukazovatele sú najvýznamnejšie – preto majú aj vyššie počty bodov, ktoré sa prideľujú podľa zaradenia do jedného z intervalov hodnôt. U ďalších troch ukazovateľov sa body prideľujú podľa zaradenia do jedného zo štyroch pásiem získaných pomocou kvartilov a mediánu.

Súčet bodov, ktorý firma získala za svoje ukazovatele, Tamari nazýva **rizikový index**. Podľa hodnoty rizikového indexu rozdeľuje podniky do troch kategórií:

- Podniky, ktoré majú vysoký rizikový index, získali viac ako 60 bodov (zo 100 možných), by mali mať finančnú budúcnosť stabilnú, rovnovážnu.
- Podniky so stredným rizikovým indexom, získali body v intervale 31–60 bodov, sú nevyhranenou skupinou firiem, ich finančná budúcnosť môže byť uspokojivá, ale môžu aj zbankrotovať.
- Podniky s nízkym rizikovým indexom, získali 30 a menej bodov, sú veľmi pravdepodobnými kandidátmi bankrotu.

Pri verifikácii použiteľnosti metodiky sa preukázala jej vysoká spoľahlivosť. Podrobnejšie je charakterizovaná v literatúre [2].

Rýchly test

V západnej Európe sa veľmi často používa metóda nazvaná rýchly test. Je to globálna, rýchlo uskutočniteľná metóda, pretože pracuje len so štyrmi finančnými ukazovateľmi a jednoduchou bodovou stupnicou.

Sú to tieto štyri pomerové finančné ukazovatele:

- podiel vlastného kapitálu z celkového kapitálu – VK/CK
- doba splácania cudzieho kapitálu (podiel cudzieho kapitálu zmenšeného o likvidné prostriedky ku cash flow – PK – LP/CF)

} charakteristiky finančnej stability firmy

- podiel cash flow z celkových výkonov (CF/V)
- rentabilita celkového kapitálu (zisk po zdanení plus úroky k celkovému kapitálu – Z + U/CK)

} charakteristiky výnosnosti firmy

Dosiahnuté hodnoty ukazovateľov sa „ocenia" bodmi podľa tejto bodovej stupnice:

Ukazovateľ	Stupnica hodnotenia – body				
	veľmi dobrý (1)	dobrý (2)	stredný (3)	zlý (4)	ohrozený insolventnosťou (5)
Podiel vlastného kapitálu	> 30 %	> 20 %	> 10 %	< 10 %	záporný
Doba splácania dlhu v rokoch	< 3 r.	< 5 r.	< 12 r.	> 12 r.	30 r.
Podiel cash flow z výkonov	> 10 %	> 8 %	> 5 %	< 5 %	záporný
Rentabilita celkového kapitálu	> 15 %	> 12 %	> 8 %	< 8 %	záporná

Z konštrukcie stupnice vyplýva, že situácia je tým lepšia a finančná budúcnosť firmy tým istejšia, čím menší počet bodov sa získa. Minimálny počet bodov je 4, maximálny počet 20 bodov.

Výhodou metódy je jednoduchosť a rýchlosť, s akou sa dá získať „predstava" o situácii podniku a o jeho vyhliadkach do

budúcnosti. Túto výhodu však nemožno preceňovať tam, kde potrebujeme plastický, objektívny a reálny obraz firmy.

Zvýšenie spoľahlivosti sa dosahuje zvýšením počtu použitých ukazovateľov, zjemnením bodovej stupnice alebo obidvoma cestami. Príkladom takejto rozvinutejšej metodiky je postup Weinricha, ktorý patrí k najpoužívanejším v nemecky hovoriacom regióne – v Nemecku, Švajčiarsku a Rakúsku. Je opísaný napr. v literatúre [3].

Matematicko-štatistické metódy

Veľmi široké použitie v predvídaní finančného vývoja firiem majú matematicko-štatistické metódy. Ich prednosťou je, že závery získané ich pomocou nie sú ovplyvnené subjektívnymi možnosťami expertov, ale sú exaktné.

Z veľmi bohatej ponuky matematicko-štatistických metód sa širšieho využitia dostalo najmä:

- dichotomickému klasifikačnému testu,
- viacrozmernej diskriminačnej analýze.

Dichotomický klasifikačný test (jednorozmerná diskriminačná analýza)

Ako prvý použil dichotomický klasifikačný test na prognózovanie finančného vývoja (insolventnosti) firiem Beaver. Podstata tohto postupu je nasledujúca. Hodnoty zvolených finančných ukazovateľov za neprosperujúce a prosperujúce firmy, ktorých počet je rovnaký, sa usporiadajú do rastúceho alebo klesajúceho radu. Zavedením (kvantifikáciou) deliacej hodnoty sa vytvoria dva podsúbory. V ideálnom prípade obsahuje jeden podsúbor hodnoty ukazovateľov len z neprosperujúcich firiem, druhý podsúbor len z prosperujúcich. V skutočnosti však medzi oboma podsúbormi dochádza k prieniku ukazovateľov. Medzi ukazovatele prosperujúcich firiem sa môžu dostať aj ukazovatele neprosperujúcich firiem a naopak. Úlohou je potom určiť takú deliacu hodnotu, pri ktorej je počet chybne zaradených firiem najmenší. Tento postup budeme ilustrovať postupom Beavera.

Beaverova jednorozmerná diskriminačná analýza

Beaver pracoval so súborom 138 podnikov, pričom ich vybral tak, že polovicu, t. j. 69, tvorili podniky prosperujúce a druhú polovicu podniky neprosperujúce. Každému prosperujúcemu podniku pridelil jeden neprosperujúci podnik približne rovnakej veľkosti a z rovnakého odboru činnosti.

Každý podnik bol charakterizovaný súborom 30 pomerových finančných ukazovateľov. Beaver ďalej vypočítal jednoduché aritmetické priemery hodnôt týchto ukazovateľov v obidvoch podsúboroch, a to za každý z piatich rokov, ktoré predchádzali vzniku finančnej tiesne.

Ďalej zisťoval, či sa priemerné hodnoty ukazovateľov v obidvoch súboroch významne líšia, resp. v ktorých sa líšia viac a v ktorých menej. Tento postup nazval **profilovou analýzou**.

Zistil, že významný rozdiel v obidvoch súboroch vykazujú ukazovatele:

- cash flow / cudzí kapitál
- čistý zisk / celkový kapitál
- cudzí kapitál / celkový kapitál
- čistý prevádzkový kapitál / celkový kapitál
- curent ratio (likvidita)
- no credit interval (rýchlo likvidné prostriedky minus krátkodobý cudzí kapitál)

Vzťah medzi hodnotami týchto ukazovateľov v obidvoch podsúboroch je vyjadrený v tabuľke:

Ukazovateľ	Vzťah ukazovateľov
cash flow / cudzí kapitál	solventný > insolventný
čistý zisk / celkový kapitál	solventný > insolventný
cudzí kapitál / celkový kapitál	insolventný > solventný
čistý prevádzkový kapitál / celkový kapitál	solventný > insolventný
curent ratio (likvidita)	solventný > insolventný
no credit interval	solventný > insolventný

Finančný vývoj podniku však nemožno predikovať iba na základe priemerných hodnôt, zohľadňovať treba aj variabilitu hodnôt ukazovateľov. Čím je variabilita menšia (väčšia), tým lepšie (horšie) možno predvídať vývoj.

Beaver to akceptoval vytvorením tzv. **deliacej hodnoty** (Trennwert) či optimálnej hodnoty. Je to taká hodnota daného ukazovateľa, na základe ktorej možno zaradiť podnik s najmenšou chybou (najmenším počtom chybných zaradení) do súboru prosperujúcich, resp. neprosperujúcich podnikov.

Postup výpočtu deliacej hodnoty ilustrujeme na príklade 10 neprosperujúcich a 10 prosperujúcich podnikov u ukazovateľa čistý zisk/celkový kapitál. V 10 neprosperujúcich podnikoch mal ukazovateľ tieto hodnoty: 0,03; 0,02; 0,07; 0,05; 0,02; 0,04; 0,08; 0,03; 0,09; 0,05. Priemerná hodnota ukazovateľa bola 0,048, teda 4,8 %.

V 10 prosperujúcich podnikoch to boli hodnoty: 0,10; 0,07; 0,12; 0,11; 0,09; 0,13; 0,08; 0,08; 0,05; 0,10. Priemerná hodnota predstavovala 0,093, t.j. 9,3 %, čo je výrazne viac ako v prípade neprosperujúcich podnikov.

Situácia býva spravidla taká, ako v našom príklade, že sa v neprosperujúcich podnikoch vyskytne priaznivejšia hodnota ukazovateľa ako v niektorých prosperujúcich. V našom príklade je hodnota ukazovateľa v dvoch neprosperujúcich podnikoch vyššia (0,08; 0,09) ako v dvoch prosperujúcich (0,07; 0,05).

Hľadáme preto takú deliacu hodnotu, pri ktorej je najmenšie percento možnosti chybného zaradenia podniku do podnikov neprosperujúcich, resp. prosperujúcich. V našom príklade je takouto hodnotou 0,075, t. j. 7,5 %. Pri tejto hodnote je počet chybne zaradených podnikov najmenší. U neprosperujúcich podnikov sú to hodnoty 0,08 a 0,09, u prosperujúcich 0,07 a 0,05. Chybné zariadenia sú teda 4, čo je 20 % (4 z 20).

Keby sme zvolili ako deliacu hodnotu napr. 0,085, čiže 8,5 %, bolo by chybných zaradení 5, čo je 25 % (u neprosperujúcich 0,09, u prosperujúcich 0,07; 0,08; 0,08; 0,05).

Beaver testoval na svojom súbore podnikov spoľahlivosť predikcie na základe deliacej hodnoty tak, že ho rozdelil na dve približne rovnaké podskupiny. Prvú nazval odhadovacia skupina, druhú verifikačná.

Odhadovaciu skupinu použil na výpočet deliacej veličiny, ktorá mu umožnila predikovať finančný vývoj podnikov. Na verifikačnej skupine overil získané hodnoty s takýmito výsledkami:

Percento chybne zaradených podnikov

Finančný ukazovateľ	Počet rokov do zaradenia medzi problémové				
	1	2	3	4	5
cash flow / cudzí kapitál	13	21	23	24	24
čistý zisk / celkový kapitál	13	20	23	29	28
cudzí kapitál / celkový kapitál	19	25	34	27	28
čistý prevádzkový kapitál / celkový kapitál	24	34	33	45	41
curent ratio (celková likvidita)	20	32	36	38	45
no credit interval	23	38	43	38	37

Na základe toho zistil, že najlepšími indikátormi finančného vývoja sú prvé dva ukazovatele, t. j. cash flow / cudzí kapitál a rentabilita celkového kapitálu, pri ktorých bolo najmenšie percento chybne zaradených podnikov.

Jednorozmerná diskriminačná analýza nezískala významnejšie miesto v predikčných finančných analýzach. Vytýka sa jej predovšetkým nejednoznačnosť, pretože umožňuje hodnotiť firmu na základe jedného ukazovateľa ako neprosperujúcu (bankrotujúcu), podľa iného ukazovateľa sa zase radí medzi prosperujúce. Okrem toho je pravdou, že niektoré ukazovatele majú dobrú schopnosť prognózovať vývoj finančnej situácie len v spojení s inými ukazovateľmi. Pri ich izolovanom vnímaní je táto schopnosť minimálna (či podstatne menšia). Toto viedlo k zavedeniu viacrozmernej diskriminačnej analýzy do finančnej predikcie.

Viacrozmerná diskriminačná analýza

Ako prvý použil viacrozmernú diskriminačnú analýzu na prognózovanie finančnej situácie firiem **Altman**. Pri tomto postupe sa posudzuje prosperita firmy na základe výpočtu syntetickej veličiny, do ktorej sú „zhrnuté" finančné ukazovatele s najlepšou vypovedacou schopnosťou, pričom im je priradená zodpovedajúca váha.

Diskriminačná funkcia má tvar:

$$Z = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \ldots + a_nx_n$$

Úlohou diskriminačnej analýzy je nájsť také ukazovatele x_i a priradiť im také váhy a_i, aby rozdiel (odstup) medzi priemernou hodnotou **Z (score)** vyčíslenou v skupine prosperujúcich a v skupine neprosperujúcich podnikov bol čo najväčší. To potom umožňuje zaradiť ktorúkoľvek firmu do jednej z dvoch skupín a prognózovať jej budúcnosť.

Altmanova metodika

Altman analyzoval skupinu 66 podnikov, pričom polovicu zase tvorili firmy prosperujúce, druhú polovicu firmy neprosperujúce. Zistil, že o finančnej situácii a jej budúcom vývoji najlepšie vypovedajú tieto ukazovatele:

x_1 – čistý prevádzkový kapitál / celkový kapitál
x_2 – nerozdelený zisk / celkový kapitál
x_3 – zisk pred zdanením + úroky / celkový kapitál
x_4 – trhová hodnota vlastného kapitálu / cudzí kapitál
x_5 – tržby / celkový kapitál

Určil aj ich váhy a zostavil diskriminačnú funkciu pre firmy s akciami verejne obchodovateľnými na burze v tvare

$$Z = 1{,}2x_1 + 1{,}4x_2 + 3{,}3x_3 + 0{,}6x_4 + 1x_5.$$

Určil tiež hranice pásiem, podľa ktorých sa budúcnosť predikuje. Ak je:

$Z > 2{,}99$ – finančná situácia podniku je dobrá,
$1{,}81 < Z < 2{,}99$ – oblasť nevyhranených výsledkov (šedá zóna), bankrot je možný,
$Z < 1{,}81$ – finančná situácia je kritická, bankrot veľmi pravdepodobný.

Skúmal tiež spoľahlivosť výpovede vyčísleného Z-score. Táto spoľahlivosť sa znižuje s rastúcim počtom rokov, pre prvý a druhý rok pred vznikom insolventnosti je však pozoruhodne vysoká, ako vyplýva z nasledujúcich údajov, prevzatých z literatúry [4].

Chybné hodnotenia sa delia na dva typy. **Chybný typ 1**, to je klasifikácia insolventných podnikov ako solventných (prosperujúcich). **Chybný typ 2**, to je hodnotenie solventných podnikov ako insolventných (neprosperujúcich).

Chybná klasifikácia firiem jeden rok pred insolventnosťou

Hodnotenie	Správne hodnotenie		Chybné hodnotenie		Počet podnikov
	absolútne	%	absolútne	%	
Typ 1	31	94	2	6	33
Typ 2	32	97	1	3	33
Spolu	63	95	3	5	66

Chybná klasifikácia firiem dva roky pred insolventnosťou

Hodnotenie	Správne hodnotenie		Chybné hodnotenie		Počet podnikov
	absolútne	%	absolútne	%	
Typ 1	23	724	9	28	32
Typ 2	31	94	2	6	33
Spolu	54	83	11	17	65

Altman podobne odvodil diskriminačnú funkciu a hranice pásiem prosperity pre firmy, ktoré neemitujú akcie verejne obchodovateľné na trhu.

Viacnásobná diskriminačná analýza sa stala najčastejšou metódou predikovania finančnej situácie firiem a prostriedkom včasného zachytenia signálov vznikajúcej krízy.

Aj v nemecky hovoriacom ekonomickom priestore Európy sa niektoré takéto metodiky tešia obľube. S ohľadom na priestorovú i metodickú „blízkosť" tohto teritória dve ďalšie stručne uvedieme.

Index bonity

Prvou je tzv. zjednodušená metóda (Vereinfachte Methode) vyúsťujúca do kvantifikácie **indexu bonity (B)**.

Pracuje sa pri nej s ukazovateľmi:

x_1 – cash flow / cudzí kapitál
x_2 – celkový kapitál / cudzí kapitál

x_3 – zisk pred zdanením / celkový kapitál
x_4 – zisk pred zdanením / celkové výkony
x_5 – zásoby / aktíva spolu
x_6 – celkové výkony / celkový kapitál

Diskriminačná funkcia kvantifikujúca index bonity B má tvar:

$$B = 1{,}5x_1 + 0{,}08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0{,}3x_5 + 0{,}1x_6$$

Čím je B väčšie, tým je finančno-ekonomická situácia firmy a jej prognóza lepšia.

Podrobnejšie hodnotenie možno urobiť podľa stupnice:

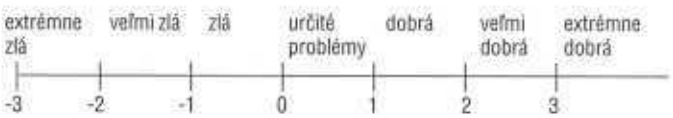

Pre hodnotenie súčasnej finančnej situácie a prognózu vývoja v remeselných a výrobných firmách (v obchodných nie) sa veľmi často používa Beermanova diskriminačná funkcia [3].

Beermanova diskriminačná funkcia

Beerman považuje za relevantné tieto ukazovatele:

x_1 $\frac{\text{odpisy HIM}}{\text{počiatočný stav HIM + prírastok}}$

x_2 $\frac{\text{prírastok HIM}}{\text{odpisy HIM}}$

x_3 $\frac{\text{zisk pred zdanením}}{\text{obrat (tržby)}}$

x_4 $\frac{\text{záväzky voči bankám}}{\text{záväzky}}$

x_5 $\frac{\text{zásoby}}{\text{obrat (tržby)}}$

x_6 $\frac{\text{cash flow}}{\text{záväzky}}$

x_7 $\frac{\text{záväzky}}{\text{celkové aktíva}}$

x_8 $\frac{\text{zisk pred zdanením}}{\text{celkové aktíva}}$

x_9 $\frac{\text{obrat (tržby)}}{\text{celkové aktíva}}$

x_{10} $\frac{\text{zisk pred zdanením}}{\text{záväzky}}$

(HIM – hmotný investičný majetok)

Váhy jednotlivých ukazovateľov sú zrejmé z diskriminačnej funkcie (Df):

$$Df = 0{,}217x_1 + (-0{,}063)x_2 + 0{,}012x_3 + 0{,}077x_4 + (-0{,}105)x_5 + (-0{,}813)x_6 + 0{,}165x_z + 0{,}061x_8 + 0{,}268x_9 + 0{,}124x_{10}$$

Pri Beermanovej metóde platí, že čím je nižšia hodnota diskriminačnej funkcie, tým lepšie. Deliacou hodnotou, rozlišujúcou prosperujúce podniky od neprosperujúcich je 0,3. Podrobnejšie hodnotenie sa uskutočňuje podľa stupnice:

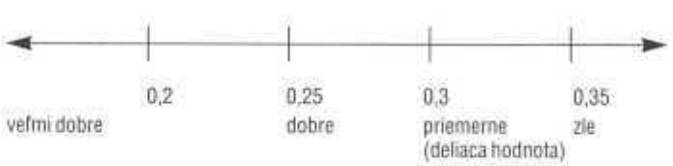

Viacnásobnú diskriminačnú analýzu využíva vo svojich metodikách mnoho ďalších autorov, ich ďalšie uvedenie však presahuje možnosti tohto článku.

V poslednom období sa objavujú v oblasti finančnej analýzy nové prístupy – expertné systémy. Na posúdenie stavu finančnej situácie analyzovaných firiem a prognózovanie ich vývoja sa používajú kombinované metódy multikriteriálneho hodnotenia.

Metódy multikriteriálneho hodnotenia

Pri týchto metodikách ide o kombináciu rôznych prístupov, expertného hodnotenia, matematicko-štatistických metód, grafických metód a pod. Cieľom je čo najvýstižnejšie postihnúť finančno-ekonomickú situáciu firmy a na základe takto získaného hodnotenia prognózovať jej budúcnosť.

Príkladom takéhoto postupu je výpočet **indexu celkovej výkonnosti (ICV)** firmy, s ktorým sa pracuje v expertnom systéme **REVALEX** [5].

Pri určení ICV sa integruje vecná a metodická stránka. Vecnú stránku predstavuje výber ukazovateľov vypovedajúcich o finančno-ekonomickej situácii podniku. O ich výbere rozhodli experti. Pracuje sa s ôsmimi skupinami ukazovateľov obsahujúcich 24 ukazovateľov:

1. štruktúra pasív	– 4 ukazovatele
2. krytie stálych aktív	– 2 ukazovatele
3. štruktúra aktív	– 5 ukazovateľov
4. likvidita	– 3 ukazovatele
5. ukazovatele obratu	– 4 ukazovatele
6. rentabilita kapitálu	– 2 ukazovatele
7. rentabilita odbytu a podiel cash flow v tržbách	– 2 ukazovatele
8. produktivita	– 2 ukazovatele
	24 ukazovateľov

Metodická stránka spočíva v uplatnení postupov vedúcich k určeniu **významu ukazovateľa** (jeho váhy) a tiež jeho **čiastkového ohodnotenia**.

Vyžaduje si to určiť:
- váhy jednotlivých ukazovateľov,
- čiastkové ohodnotenie ukazovateľov.

Váhy ukazovateľov je potrebné určiť v dvoch krokoch:
- určiť váhu jednotlivých skupín ukazovateľov,
- určiť váhu každého ukazovateľa v skupine.

- Váhy jednotlivých skupín ukazovateľov i váhy jednotlivých ukazovateľov v rámci skupiny sa stanovujú expertne priradením z bodovej stupnice 1, 2, 3 ... 9, kde 1 bod zodpovedá skupine, resp. ukazovateľovi s nepatrným významom a 9 bodov skupine ukazovateľov, resp. ukazovateľovi s rozhodujúcim významom.
- Výsledná váha každého ukazovateľa sa určí ako súčin normovanej váhy príslušného ukazovateľa v rámci skupiny a normovanej váhy danej skupiny ukazovateľov. Postup výpočtu ilustrujeme na príklade ukazovateľov rentability v nasledujúcej tabuľke.
- Pomocou transformačných funkcií sa transformujú hodnoty ukazovateľov na bezrozmerné veličiny spravidla v intervale od 0 do 100, ktoré možno spočítať.
- Transformačné rovnice majú pre väčšinu ukazovateľov tvar

Ukazovatele	Nenormovaná váha skupiny	Normovaná váha skupiny	Nenormovaná váha ukazovateľa	Normovaná váha ukazovateľa	Výsledná váha ukazovateľa
1. Štruktúra pasív (4)	7	0,15			
2. Krytie stálych aktív (2)	3	0,06			
3. Štruktúra aktív (5)	4	0,08			
4. Likvidita (3)	6	0,12			
5. Ukazovatele obratu (4)	5	0,10			
6. Rentabilita kapitálu 19. RVK (vlastného)	8	0,17			
			6	0,6	0,102
20. RCK (celkového)			4	0,4	0,068
7. Rentabilita odbytu a podiel cash flow v tržbách (2)	8	0,17			
8. Produktivita (2)	7	0,15			
Spolu 24	48	1			

Normovaná váha skupiny ukazovateľov, resp. ukazovateľa, je daná podielom nenormovanej váhy na súčte váh.

priamok, a to buď rastúcich pre ukazovatele charakteru +1, alebo klesajúcich pre ukazovatele charakteru -1.

Ako príklad stanovíme čiastkové hodnotenie pre ukazovateľ RVK:

- Transformačná funkcia je priamka určená bodmi [0, 0], a [20, 100], ak
  RVK = 0 má čiastkové hodnotenie 0,
  RVK = 20 má čiastkové hodnotenie 100.

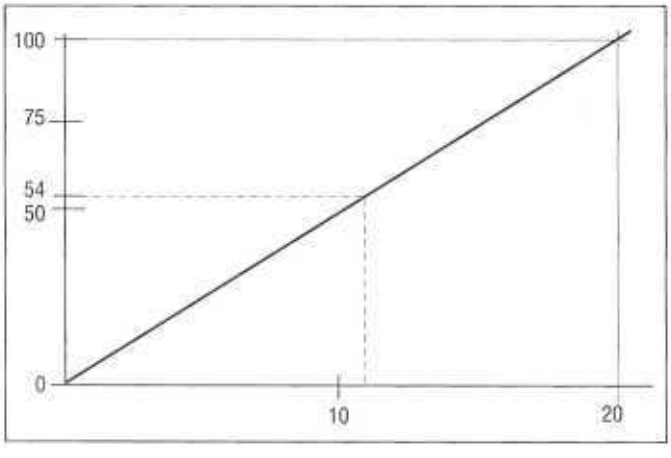

Pri RVK = 10,8 % je čiastkové hodnotenie $10{,}8 \cdot \frac{100}{20} = 54$

ICV sa vypočíta podľa vzťahu: $ICV = \sum_{1}^{24} v_i \cdot h_i$

kde v_i = výsledná váha i-tého ukazovateľa
h_i = čiastkové ohodnotenie i-tého ukazovateľa

Index celkovej výkonnosti sa teda rovná súčtu príspevkov $v_i \cdot h_i$ jednotlivých ukazovateľov. Príspevok ukazovateľa RVK je 0,102 . 54 = 5,508.

ICV je „umelý" ukazovateľ, ktorý veľmi komplexne odráža finančnú situáciu firmy, jeho úroveň a vývoj sú dobrým základom pre prognózovanie budúcnosti firmy.

Záver

Prehľad metód umožňujúcich predikciu finančnej situácie firmy uvedený na predchádzajúcich stránkach vypovedá o ich bohatom výbere. Možnosti predvídať krízový vývoj firmy sú preto tiež rozmanité, dostupné a manažment, ktorý ich neaplikuje, sa dopúšťa chyby. Zdôrazniť však treba, že pracovať s nimi, hodnotiť situáciu a interpretovať poučenia treba veľmi citlivo. Transformačný proces, ktorým naša ekonomika prechádza je poznačený mnohými javmi, ktoré sa v rozvinutom konsolidovanom trhovom prostredí nevyskytujú. Preto na našu ekonomiku a jednotlivé firmy nemožno mechanicky aplikovať číselné hodnoty (normatívy, smerné čísla, hranice pásiem) odvodené z takéhoto trhového prostredia (USA, NSR a pod.).

Doterajšie skúsenosti ukazujú, že v našej súčasnej situácii je dôležitejšie, aby firma dosahovala medziročné dynamické pozitívne zmeny, než aby prekročila hraničné hodnoty, ktoré boli uvedené v článku. Tieto skutočnosti možno ilustrovať na príklade slovenského strojárskeho podniku, v ktorom sme na prognózovanie použili tri z charakterizovaných metód s týmito výsledkami (pozri nasledujúcu tabuľku):

Metóda	1993	1994	1995
Rýchly test (body)	12	10	9
Index bonity	0,0984	0,5732	1,0428
Altmanovo Z-score	1,103	1,3044	1,6538

Prognóza budúceho vývoja uskutočnená na základe výsledkov podniku z r. 1993 je veľmi pochmúrna, podnik vyzerá byť kandidátom na bankrot. A predsa sa v nasledujúcich dvoch rokoch jeho výsledky zlepšujú a v r. 1995 ho vykázané hodnoty radia aj podľa medzinárodných hodnôt do pásma podnikov, ktorých budúcnosť už nie je neistá.

Iná komplikácia vo využití týchto metód súvisí s odlišnou metodikou účtovníctva a zostavovania výkazov účtovnej závierky u nás a v krajinách ich pôvodu. To je dôvod, prečo nie je jednoduché niektoré zo vstupných údajov zistiť. V Altmanovej metodike sa napr. požaduje dosadiť „nerozdelený zisk". Tento sa v našej súvahe v jednej položke nevyskytuje a treba ho „napočítať". Aj interpretácia výsledkov a štatistické vyhodnotenia si vyžadujú citlivý prístup. Viac sa o tejto problematike uvádza v literatúre [6].

Rozmanité prístupy a veľký počet prognostických metód, ktoré pracujú s desiatkami finančných ukazovateľov vytvárajú istý dojem neprehľadnosti. Tento rozsiahly počet však možno zredukovať na menší, obsahujúci najfrekventovanejšie ukazovatele. Príkladom je analýza nemeckého autora M. Perlitza [4], ktorý analyzoval práce 18 autorov. Skúmal ukazovatele, ktoré sú osobitne vhodné na prognózovanie finančného vývoja a zistil, že najpoužívanejšími boli:

Ukazovateľ	Frekvencia použitia
1. vlastný kapitál / cudzí kapitál	14
2. obežný majetok / krátkodobé záväzky	13
3. cash flow / cudzí kapitál	13
4. obežný majetok – krátkodobé záväzky / celkový kapitál	5
5. zásoby / obrat	5
6. zisk / celkový kapitál	5
7. zisk + dane + úroky / celkový kapitál	5

Z toho vyplýva, že napriek rozmanitosti prístupov a použitých ukazovateľov sú niektoré charakteristiky finančnej situácie pre predikovanie budúcnosti firmy obzvlášť dôležité. Patrí k nim štruktúra kapitálu vypovedajúca o zadlženosti firmy, likvidita, schopnosť splatiť cudzí kapitál v primeranom období, obratovosť majetku (zásob) a výnosnosť (rentabilita) podnikania.

Riešiteľský kolektív z Katedry podnikových financií Fakulty podnikového manažmentu, Ekonomickej univerzity v Bratislave sa vo svojej výskumnej činnosti venuje otázke použiteľnosti prognostických metód v našej praxi. Príspevok venovaný tejto problematike bude uverejnený v ďalšom čísle tohto časopisu.

Nesporné však je, že poznanie týchto metód je veľmi cenné už tým, že poukazujú na kľúčové oblasti, primeraná úroveň a vývoj ktorých zásadne determinujú finančnú situáciu firmy a jej budúci nekrízový vývoj.

Použitá literatúra:

1. Bleier, E.: Unternehmensanalyse aus dem Jahresabschluss. SERVICE Fachverlag an d. Wirtschaftuniversität Wien 1989.
2. Zalai, K. a kol.: Finančno-ekonomická analýza podniku. Vydavateľstvo EU EKONOM 1996, Bratislava.
3. Kralicek, P.: Kenzahlen für Geschäftsführer, Ubererreuter, Wien 1995.
4. Lohneysen, G.: Die rechtzeitige Erkennung von Unternehmungskrisen mit Hilfe von Fürhwarnsystemen als Forausetzung für ein wirksames Krisenmanagement, Göttingen 1982.
5. Fotr, J. – Dedina, J.: Manažerské rozhodování, Praha VŠE 1994.
6. Kovanic, P. – Kovanicová, D.: Pověry a omyly finančních analytiků a jak jim čelit. Časopis Finanční analýza č. 3/1996.

bankoviek strojovo ryté medené tlačové dosky. Do r. 1972 sa dánske bankovky tlačili na hárky papiera. V tomto roku národná banka inštalovala do novej tlačiarne rotačné tlačiarenské stroje. Bolo to spôsobené rýchlym nárastom potreby tlače bankoviek: v r. 1875 – 1 milión kusov bankoviek ročne, v r. 1907 asi 7 miliónov, v r. 1935 25 miliónov a v r. 1978 už 140 miliónov kusov bankoviek ročne. Zaujímavý bol kedysi aj spôsob oznamovania stahovania bankoviek z obehu. V 18. storočí panovník vydal dekrét, ktorý sa potom niekoľkokrát prečítal v kostoloch. Dnešný postup je rýchlejší – krátku správu vydá ministerstvo obchodu alebo hospodárstva. Staršie dánske bankovky je relatívne ťažké nájsť na zberateľskom trhu, pretože neplatné bankovky alebo bankovky stiahnuté z obehu sa okamžite ničili. Pri ničení sa používali rôzne spôsoby – v minulom storočí sa pálili, neskôr sa používali komplikované chemické procesy na rozpúšťanie papiera, istý čas sa bankovky zakopávali do zeme. V súčasnosti sa používa špeciálna technika mletia na papierovú hmotu. V súvislosti s dánskymi bankovkami môžeme uviesť ešte jednu zaujímavosť. V r. 1996 Institute for International Monetary Studies vo Veľkej Británii vyhlásil súťaž o najkrajšiu bankovku. Komisia odborníkov určila na prvé miesto práve dánsku bankovku s nominálnou hodnotou 1000 korún.

Motívy dánskych bankoviek

Bankovka s nominálnou hodnotou 50 korún (rozmery 139 x 72 mm) Na lícnej strane bankovky je portrét pani Ryberg podľa maľby Jensa Juela (1745–1802). Na rubovej strane bankovky je zobrazený kapor podľa kresby Iba Andersena (1907–1969).

Bankovka s nominálnou hodnotou 100 korún (rozmery 150 x 78 mm) Na lícnej strane bankovky je portrét maliara Jensa Juela podľa vlastného autoportrétu. Na rubovej strane bankovky je motív podľa kresby Iba Andersena.

Bankovka s nominálnou hodnotou 500 korún (rozmery 164 x 85 mm) Na lícnej strane bankovky je obraz neznámej ženy, pravdepodobne pani von Qualen, ktorý namaľoval Jens Juel. Na rubovej strane bankovky je jašterička podľa kresby maliara Iba Andersena.

Bankovka s nominálnou hodnotou 1000 korún (rozmery 176 x 94 mm) Na lícnej strane bankovky je portrét pani Thomasine Gyllembourg podľa maľby Jensa Juela. Na rubovej strane bankovky je veverička podľa kresby Iba Andersena.

Text:
Gabriel Schlosser
Foto:
Ing. Štefan Fröhlich

Finex

5. medzinárodný veľtrh finančníctva, bankovníctva a poisťovníctva

16.-19. 9. 1997
Banská Bystrica

usporiadateľ veľtrhu:
BBEXPO, reklamná agentúra, Čs. armády 12, 974 01 Banská Bystrica, Slovakia
tel.: 00421 88 752 691, 754 492, 725 945, fax: 00421 88 724 205, e-mail: bbexpo@bb.sanet.sk

FINEX - druhý najväčší špecializovaný veľtrh tohto odborného zamerania v Európe. V roku 1996 expozície 291 vystavovateľov zo 7 krajín na čistej výstavnej ploche 9 023 m² prezrelo vyše 32 tisíc návštevníkov. 40 % návštevníkov tvorili odborníci z finančnej sféry, manažéri a riadiaci pracovníci. Veľtrh FINEX sa koná súbežne s odbornou výstavou produktov a služieb komunikačných sietí Network Forum a 3. odbornou výstavou papierenských výrobkov a kancelárskych potrieb Premiéra.

UZÁVIERKA PRIHLÁŠOK: 31. 3. 1997

prostredie. Poslaním strategického manažmentu je v širokom rámci týchto základných podnikateľsko-politických princípov odkryť dlhodobé potenciály možnej hospodárskej úspešnosti banky a zabezpečiť jej existenciu v konkurenčnom prostredí. V operatívnom manažmente sa strategické ciele transformujú na operatívne inštrukcie, ktoré smerujú k dosiahnutiu cieľov banky ako celku.

Na všetkých týchto úrovniach manažmentu sa uplatňuje bankový controlling ako nástroj podporujúci komplexný a inštitučnošpecifický proces riadenia banky.

Podobne ako životaschopné systémy v prírode mal by sa so svojím prostredím sebaregulačne vysporiadať aj podnikovohospodársky systém banky a jeho životaschopné subsystémy. Jednotlivé systémy by mali mať v rámci voľného priestoru, ktorý im vymedzuje najbližšia vyššia systémová úroveň, vo svojom správaní úplnú voľnosť. To znamená, že jednotlivé podnikateľské jednotky získavajú v rámci svojich cieľov a úloh, determinovaných koncepciou súhrnných cieľov úplnú podnikateľskú tvorivú slobodu. Prostredníctvom tejto slobody si decentralizované jednotky uvedomujú základné systémové súvislosti, predovšetkým medzi jednotlivými prvkami svojho vlastného systému. Toto sebauvedomovanie by malo viesť k sebaorganizácii prostredníctvom sebakontroly a tým aj k sebamotivácii.

Ako kritérium životaschopnosti sa v bankových inštitúciách v zahraničí uprednostňuje „trhovo orientovaný divizionalizmus". Jednotlivé divízie sa identifikujú ako životaschopné systémy a môžu v rámci všeobecných obchodných zásad prijímať autonómne rozhodnutia.

Štrukturalizované usporiadanie vnútrobankových podnikateľských jednotiek má preto pre bankovú inštitúciu nasledovné rozhodujúce výhody:

- Vytvorením viacerých systémov rovnakého druhu možno skúsenosti získané pri budovaní jedného systému preniesť na druhý.
- Vo všetkých rovinách systému možno uplatniť rovnaké nástroje a metódy, bez ohľadu na ich úroveň.
- Výmena zamestnancov medzi jednotkami podniku nespôsobuje žiadne problémy, pretože vo svojom novom prostredí opäť spoznávajú starú štruktúru a vďaka tomu sa jednoduchšie integrujú.

Na pozadí tejto scenérie sa stalo zrejmým, že bankový manažment bude potrebovať výkonný nástroj, ktorý ho adekvátne podporí pri riešení tejto komplexnej úlohy. Hľadal sa nástroj na usmerňovanie alebo na controlling bankovej prevádzky, ktorý by v podobe koncepcie orientovanej na budúcnosť, pripravoval rozhodnutia, kontroloval realizáciu týchto rozhodnutí v procese prevádzky banky a pri výskyte odchýlok poskytol vedeniu zodpovedajúce informácie, a to opäť v rámci prípravy nových rozhodnutí.

Ak išlo na začiatku pri zavádzaní controllingu o otázku „Prečo?", tak v ďalšom priebehu sa do popredia úvah dostali otázky „Čo?" a „Čím?". Dnes sú takmer vo všetkých veľkých bankových inštitúciách udomácnené oddelenia controllingu a otázky sa zmenili na „Ako?" alebo presnejšie „Ako ďaleko?" (resp. „Koľko?").

Zámerom tejto úvodnej časti o controllingu treba povedať, že bez toho, aby sme controlling chápali ako kontinuálnu časť princípu myslenia pri riadení bankovej inštitúcie, jeho prípadné zavedenie len ako informačného servisu bez možnosti už spomínaných väzieb na uplatnenie podnikateľských funkcií jednotlivých vnútrobankových útvarov, neumožní splniť tie očakávania alebo tie výsledky, ktoré sa dosahujú pri aplikácii controllingu v zahraničí.

Z toho, čo sme uviedli, vyplýva, že najmä úspešná aplikácia controllingu súvisí so schopnosťou zaviesť v banke princíp sieťového myslenia ako nosnej infraštruktúry pre adaptáciu controllingu.

Ak odabstrahujeme, že východiskom pre postupnú aplikáciu controllingu sú faktory, ako je abstrakcia, porovnanie nezrovnalostí, potreby organizácie, definovanie skutočností, tak k nevyhnutnej súčasti controllingu vždy patrí definícia a konkretizácia problému za pomoci či už skúseností, nezrovnalostí, vývojovej disproporcie, modelovania alebo analyzovania komponentov, ktorých sa bude predmet controllingu dotýkať.

Tým, že bankový controlling má podporovať vedenie bankovej inštitúcie, je potrebné hovoriť o:

- podobe „jednoty a odlišnosti" medzi riadením banky a bankovým controllingom,
- integrácii riadiacich funkcií bankovej inštitúcie,
- obsahu a náplni riadenia bankovej inštitúcie a controllingu v banke,
- funkcii komplexného bankového controllingu.

Už v úvode sme stručne uviedli, že controlling možno „zaviesť" a súčasne ho spraviť nefunkčným, ak tí, ktorí ho chcú aplikovať, nebudú vychádzať z toho, že controlling v jeho aktuálnej prítomnosti v organizácii je funkciou jednotlivých rovín riadenia, pričom sa za ne pokladajú rovina strategického manažmentu (riadenia), operatívneho manažmentu a normatívneho manažmentu.

Na všetkých týchto rovinách riadenia (odlišenie kvality riadenia) je prítomný controlling ako poradca. Z týchto dôvodov možno hovoriť aj o controllingu normatívnom, strategickom a operatívnom.

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že v každej z týchto rovín controllingu sa uplatňuje v troch základných funkciách:

- plánovacej,
- riadiacej,
- kontrolnej.

Z toho potom vyplýva, že sa v banke musí aplikovať controlling v:

- normatívnom plánovaní,
- strategickom plánovaní,
- operatívnom plánovaní,
- strategickom riadení,
- operatívnom riadení atď.

Popri tejto funkcii controllingu v takto poňatom rozvrstvení plánovacej, riadiacej a kontrolnej funkcie controlling sa štrukturalizuje aj na báze vnútornej ekonomicko-funkčnej deľby, z ktorej vyplýva, že možno hovoriť o controllingu riadenia portfólia obchodných úverových a neúverových aktivít, o controllingu riadenia bilančnej štruktúry banky a controllingu riadenia vývoja a stavu rozpočtu banky.

Úlohou controllingu v banke je v súlade s rozvíjaním trhovej stratégie banky a s prihliadnutím na obchodné, právne a politické podmienky dlhodobo zabezpečovať strategickú konkurenčnú pozíciu banky.

Nástrojom na dosiahnutie tohto cieľa je aplikácia strategického plánovania. Proces strategického plánovania je determinovaný formulovaním podnikateľskej filozofie banky.

Efektívne riadenie bilančnej štruktúry je integrálnou súčasťou obchodnej politiky banky orientovanej na rentabilitu a zisk, pričom je potrebné akceptovať určité riziko, v rámci ktorého sa potom optimalizuje hodnotová sféra bankových činností v rámci konkrétnych podmienok, v ktorých banka podniká.

V tejto súvislosti sa potom pri formulovaní cieľov controllingu vychádza z úlohy strategického a operatívneho manažmentu bilančnej štruktúry.

Úlohou strategického manažmentu bilančnej štruktúry je fixovanie krátkodobých bilančno-štruktúrnych cieľov a výber vhodných riadiacich nástrojov. Centrálne prijaté štruktúrne ciele presúva prostredníctvom delegovateľných, účinných riadiacich informácií na úroveň riadenia, v ktorej poverené osoby priamo riadia bankové procesy a procedúry.

Základnou súčasťou manažmentu bilančnej štruktúry je vypracovanie systému ukazovateľov oddelením controllingu. Vzhľadom na to, že používanie týchto ukazovateľov má priamy vzťah na hodnotenie plnenia úloh manažmentu v tejto oblasti, je potrebné ich rozsah a štruktúru schváliť

ako záväznú na najvyššej úrovni riadenia v banke.

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že riadenie bilančnej štruktúry má pôsobnosť v celkovej rovine banky, z čoho vyplýva, že je potrebné priradiť ho k centrálnemu plánovaniu a riadeniu. Ak v banke táto zásada nie je splnená, nevytvára sa konzistentný vzťah medzi pohľadmi vypracovanými controllingom a ich aplikáciou pri riadení bilančnej štruktúry vo vzťahu k centrálnemu plánovaniu. Tieto vzájomné komunikácie sa odohrávajú a realizujú v rámci riadenia rozpočtu a rozpočtom stanovených vzťahov a hodnôt.

Riadenie manažmentu rozpočtu spočíva v tom, že spája decentralizované podnikateľské jednotky so záujmami a plánmi centrály banky, čo dokumentuje tým, že uplatňuje špecifické riadiace nástroje. Ciele banky realizované prostredníctvom štruktúry bilancie sa realizujú prostredníctvom koordinácie plánov banky ako celku s čiastkovými plánmi filiálok. Pokiaľ pri riadení bilančnej štruktúry sa zohľadňujú zmeny bilancie v účtovníctve, pri riadení rozpočtu sa uplatňujú riadiace nástroje vo forme aplikácie prijatej koncepcie vedenia banky.

Riadenie rozpočtu banky je súčasťou operatívneho plánovania, v rámci ktorého prioritou ostáva plán obchodných aktivít jednotlivých obchodných úsekov. Riadením rozpočtu sa zabezpečuje aplikácia detailnejších riadiacich rozhodnutí, v rámci ktorých sa okrem kvantitatívnej stránky obchodných aktivít zohľadnia aj náklady a výnosy viazané na činnosť banky. Riadením rozpočtu sa zabezpečuje, aby sa na jednej strane splnili ciele banky a súčasne umožnilo hodnotiť realizáciu týchto súvislostí na všetkých organizačných úrovniach.

Tak riadenie portfólia, ako aj riadenie bilančnej štruktúry tvoria bázu pre riadenie rozpočtu, pričom sa opierajú o zvolenú podnikateľskú filozofiu banky. Pri riadení portfólia vypracované analýzy o strategickej situácii banky by mali pomocou strategického plánovania dlhodobo zabezpečiť konkurenčné postavenie banky a prispieť k zlepšeniu jej postavenia na bankovom trhu. Dokumentáciou obchodných cieľov banky sa v rámci riadenia bilančnej štruktúry potvrdzuje (alebo aj nie) vnímavosť vedenia banky a vedení na jej jednotlivých úsekoch v otázkach dosiahnutia prijatých cieľov a dodržiavania zákonných noriem a kritérií rizík, pričom v riadení rozpočtu sa realizuje integrácia decentralizovaných jednotiek ako predpokladu pre motiváciu a posilnenie zodpovednosti riadiacich štruktúr banky.

Z uvedených súvislostí možno definovať oblasti manažmentu (oblasti sfér riadenia), ktoré sú predmetom controllingu. Patrí k nim popri už spomínanom riadení portfólia, bilančnej štruktúry a rozpočtu najmä:

- posudzovanie vývoja trhovej stratégie banky zameranej na udržanie konkurenčnej pozície banky,
- monitorovanie „rizikovej optimalizácie" bilančnej štruktúry,
- hodnotenie úspešnosti plánom prijatých štruktúrnych zámerov v úrovni rentability bankových produktov,
- posudzovanie účinnosti riadenia rentability banky prostredníctvom rozpočtovania nákladov a výnosov a kontroly rozpočtu.

V predchádzajúcej časti sme uviedli princípy a východiská pre koncepciu riadenia banky a bankového controllingu. Poukázať na toto spojenie je potrebné najmä preto, lebo naša prax skôr chápe bankový controlling ako štatisticko-metodické miesto, kde sa zostavujú ďalšie údaje a ukazovatele, ktoré sa predkladajú vedeniu banky. Takto zúžený pohľad na controlling zväčša spôsobuje, že akceptácia predkladaných údajov nie je primerane rešpektovaná vnútornými riadiacimi štruktúrami banky, pričom všeobecne povedané controlling s konečnou platnosťou potvrdzuje mieru úspešnosti riadiacich schopností manažmentu banky, ktorého je integrálnou súčasťou.

Obsah koncepcie, jednoty riadenia banky a bankového controllingu

Ako sme už v predchádzajúcich častiach uviedli, hlavnou úlohou riadenia banky je zabezpečiť výnosovo orientované využívanie všetkých potenciálnych zdrojov, pričom významnou mierou na splnení tejto úlohy participuje súhra – dialóg medzi vedením banky, controllingom, organizáciou a marketingom.

Táto prepojenosť a jej význam pre aplikáciu úspešnej výnosovej stratégie banky potvrdzuje, že názor o controllingu chápaného ako súčasť riadiacich procesov je správny. Z toho potom vyplýva, že takéto prepojenie je možné zabezpečiť vtedy, ak sa vedome a efektívne vyvíja vzájomná súčinnosť medzi systémom cieľov, komplexným plánovaním v banke a komplexným riadením podporeným kontrolou, a to vo väzbe na funkciu komplexného bankového controllingu.

Aj keď by bolo možné bližšie objasniť viaceré súvislosti s konštruovaním cieľov banky a komplexným plánovaním, skôr uvedieme niektoré problémy, ktoré vznikajú z rôznej interpretácie systému riadenia a kontroly v bankovej inštitúcii.

Či už realizácia koncepcie, strategického alebo operatívneho plánu alebo preverené postupy v rámci komplexného riadiaceho procesu musia byť v banke podrobené kontrole. V procese riadenia treba dbať na to, aby si manažment zvolil primerané nástroje pre operatívne riadenie. V rámci operatívneho riadenia je potrebné vlastným kontrolným mechanizmom (nemyslíme tým len špeciálne kontrolné útvary) zabezpečiť, aby sa všetky podnikateľské aktivity vykonávali v rámci prijatej stratégie a postupov schválených na jej zabezpečenie. V tejto rovine je potrebné akceptovať nevyhnutnosť priameho prepojenia riadenia s kontrolou a vice versa. Ak sa napríklad zistí na úrovni operatívneho riadenia, že normatívno-strategické rámcové podmienky (parametre stratégie by mali byť vždy vnútornou normou) už nezodpovedajú požiadavkám aktuálnej reality, prípadne že sa zmenili relevantné parametre prostredia, potom je nevyhnutné aplikovať kontrolné mechanizmy, v rámci ktorých sa vypracujú kvalifikované podklady na zabezpečenie korekcie v procese operatívneho alebo strategického plánovania.

Komplexné riadenie a kontrola bankovej inštitúcie nemôže byť nepružným systémom. Musí zohľadňovať zmenu reality podmienok, v ktorých banka podniká a súčasne akceptovať vývoj vnútorných vzťahov v banke. Disproporcie, ktoré vzniknú medzi plánom a skutočnosťou, je potrebné posudzovať, aký budú mať dopad na všetkých úrovniach riadenia. Len taký komplexný prístup je zárukou, že sa budú v riadení aplikovať postupy, ktoré zodpovedajú dynamickému vývoju prostredia, čo v konečnom dôsledku môže zabezpečiť úspešné splnenie podnikateľských zámerov banky.

Ako realizovať a zaviesť controlling v banke

Predovšetkým treba povedať, že ho môžu úspešne vykonávať len vysokokvalifikovaní odborníci so širokým vedomostným zázemím. Pri budovaní controllingu, ale najmä už v štádiu jeho stabilizácie, je obvyklé, že na tomto úseku vykonávajú bankovú prax riadiaci pracovníci, ktorí sú v podstate budúci užívatelia výsledkov práce tohto úseku. Táto prax a takýto postup je celkom obvyklý, pričom je prínosom najmä to, že vedúci pracovník po absolvovaní takejto praxe je podstatne lepšie pripravený na proces využívania informácií, ktoré mu poskytne controlling.

Funkcie komplexného bankového controllingu

Predpokladom dobrého fungovania integrovaného systému controllingu je vytvorenie zodpovedajúcej vnútrobankovej infraštruktúry. Pod tým treba rozumieť tak ideové, ako aj organizačné zabezpečenie významu a filozofie controllingu vo všetkých úsekoch banky.

Úlohou bankového controllingu je ozrejmiť pracovníkom, ktorí sa podieľajú na procese controllingu, aké postavenie a funkciu majú v rámci tohto procesu. Okrem toho je jeho úlohou podporovať rôzne úrovne riadenia banky pri plnení ich manažérskych úloh. Táto servisná úloha zahŕňa okrem iného aj prípravu riadiacich informácií, relevantných pre rozhodovanie. V tejto funkcii sa bankový controlling chápe predovšetkým ako informačný manažment. Pripadá mu úloha zhromažďovať interné bankové a externé údaje a vyhodnocovať ich v súlade s potrebami banky. V súčasnosti, keď rozsah informácií často nadobúda nezvládnuteľný objem, je osobitne dôležité, aby sa správne postavené množstvo informácií prezentovalo v správny čas na správnom mieste. Controlling pritom tieto informácie neposkytuje len v rámci inštitucionalizovaného procesu controllingu, ale aj bez vyžiadania a nepravidelne dodáva údaje, ktoré sú relevantné pre riadenie rôznych úsekov banky.

Mnohé existujúce definície bankového controllingu sa sústreďujú na rentabilnú orientáciu celej obchodnej činnosti bánk ako na hlavnú úlohu bankového controllingu. V tomto zmysle sa controlling označuje aj za „inštitucionalizované výnosové svedomie" banky. Takéto poňatie je však veľmi úzke. Moderný controlling je skôr „svedomím plnenia cieľov" banky. Jeho úlohou je zabezpečiť, aby všetky bankové podnikateľské rozhodnutia boli v súlade s celkovým, viacdimenzionálnym systémom cieľov. K nim samozrejme patria ako dôležitý stavebný kameň aj ciele orientované na výnosy. Okrem toho však treba v tej istej rovine zohľadniť aj ďalšie, takzvané „mäkké" faktory, ako napríklad vytvorenie organizačnej štruktúry ziskových stredísk orientovanej na zákazníkov, alebo filozofiu riadenia bankových obchodov.

Ďalším aspektom servisnej funkcie úseku controllingu je vývoj, udržiavanie a poskytovanie informácie ako nástroja pre riadenie banky. Aj tu musí controlling dbať na to, aby používané nástroje riadenia zodpovedali filozofii controllingu banky, aby bolo na jednotlivých úrovniach riadenia ich používanie a význam správne pochopené a aby sa tam aj efektívne využívali. Často môžeme pozorovať, ako sa v bankách kvalitné informačné prostriedky poskytované controllingom v praxi nedostatočne využívajú. Príčinou často býva nedostatočná komunikácia medzi controllingom a podnikateľskými vnútrobankovými organizačnými jednotkami. Manažéri, ktorí prijímajú rozhodnutia na decentralizovanej úrovni, často vôbec nevedia, aká je vypovedacia schopnosť určitého informačného nástroja a ako sa jeho výsledky majú správne interpretovať. Súčasne však ani nemajú možnosť, aby sa popri každodennej práci zapracovali do logiky tejto informácie potrebnej pre riadenie, čo si často vyžaduje veľa času. Tu je potom úlohou bankového controllingu ako ekonomického poradcu zabezpečiť nielen riešenia problémov, ale aj ich implementáciu a pritom manažérom poskytovať potrebnú pomoc. To vyžaduje osobitne úzky vzťah medzi útvarom controllingu a podnikateľskou bázou.

Komunikačné problémy vedú priamo k otázke správnosti organizačného začlenenia controllingu do celkového systému banky. Odpoveď na túto otázku možno nájsť pri pohľade na roviny normatívneho, strategického a operatívneho bankového controllingu.

Veľkú časť strategických úloh v riadení banky musí riešiť vrcholový manažment. V súlade s tým sídli centrálny bankový controlling na (alebo názorne: vedľa) najvyššej úrovni riadenia. V rámci operatívneho manažmentu pripadá decentralizovanému controllingu úloha poradcu, ktorý poskytuje pomoc nižšej a strednej úrovni riadenia v rámci, ktorý im bol prisúdený najvyšším vedením. Z tohto rozvrstvenia riadiacich úrovní vyplýva, že v bankách s výrazne vybudovanou sieťou filiálok je potrebné uvažovať pri organizácii činnosti controllingu so zriadením jeho umiestnenia aj na filiálkovej úrovni. Túto činnosť je účelné rozvíjať najmä na filiálkach, ktoré majú významné oblastné postavenie.

Túto činnosť je najvhodnejšie rozvíjať v súčinnosti s útvarom, ktorý je zodpovedný za riadenie ekonomiky a vykonáva plánovacie a analytické činnosti. Inštitucionalizácia decentralizovaného pracovného controllingu má mimo opísanej poradenskej činnosti aj ďalšie výhody. Na tejto úrovni je úlohou bankového controllingu zabezpečiť potrebnú akceptáciu návrhov vypracovaných a stanovených centrom. Súčasne s priblížením sa k úrovni bežných pracovných procedúr môže controlling účinnejšie poskytovať podporu manažmentu v súlade s jeho potrebami. Decentralizovaný kontrolór je schopný prijímať na mieste impulzy a uplatniť ich v ďalšom rozvíjaní koncepcie controllingu. Odborne je podriadený centrálnemu oddeleniu controllingu a tým je informovaný o jeho aktivitách a v rámci možnosti aj zapojený do jeho činnosti. Tento úzky vzťah medzi centrálnym a decentralizovaným controllingom je mimoriadne dôležitý. V opačnom prípade dôjde k odlúčeniu a osamostatneniu centrálnych aktivít, ktorým bude hroziť, že zdegradujú na obyčajné úvahy bankového teoretika. Organizačne podlieha decentralizovaný kontrolór príslušnému vedúcemu samostatnej organizačnej jednotky (filiálky, odborného oddelenia atď.). Príslušnosť k skupine, ktorej poskytuje poradenské služby, mu zabezpečí jednak väčšiu akceptanciu a jednak zdôrazní servisnú funkciu bankového controllingu. Táto myšlienka servisu musí byť pevne zakotvená v hlave každého kontrolóra.

Predpokladom a súčasne cieľom controllingu je vytvárať na všetkých úrovniach riadenia banky podnikateľskú atmosféru v zmysle komplexného povedomia v banke orientovaného na ciele podnikateľskej činnosti. Nie je v tom žiadny rozpor, ale vyplýva to z relatívne dlhej úvodnej fázy, s ktorou treba v prípade komplexného systému controllingu rátať. Počas tejto doby má formovanie vnútorného povedomia, ktoré zodpovedá všeobecnému podnikateľskému cieľu a tým aj filozofii controllingu, prioritu pred zdokonaľovaním procesu controllingu. Hlavnou úlohou v tomto období je teda sprostredkúvať hodnoty a predstavy o cieľoch a všetky kapacity oddelenia controllingu skoncentrovať na dosiahnutie týchto cieľov. Je prirodzené, že v úvodnej fáze spočíva ťažisko v normatívnej rovine bankového controllingu. Až keď sa tu dosiahne uspokojivá úroveň, môže sa pozornosť obrátiť na strategické a operatívne úlohy.

Nemal by však vzniknúť dojem, že normatívna časť bankového controllingu predstavuje len prípravnú začiatočnú úlohu a môže sa potom pomaly odložiť ad acta. Normatívny manažment vyžaduje trvalú podporu bankového controllingu, aby sa dokázal vysporiadať s dynamickým vývojom svojho prostredia. Hoci sa základné hodnotové predstavy vo vývoji podniku musia skôr považovať za statický prvok, musí vedenie podniku registrovať dôležité spoločenské tendencie vo svojom okolí a na tejto báze neustále reflektovať vlastný obraz banky. Vyjadrené v jazyku systémovej teórie to znamená: Len neustálym sebapozorovaním a z toho vyplývajúcim sebauvedomovaním banky ako subsystému v systéme prostredia sa zabezpečí jej fungovanie.

ŠTÚDIUM BANKOVNÍCTVA NA NÁRODOHOSPODÁRSKEJ FAKULTE EU V BRATISLAVE

Prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave

Ekonomická univerzita v Bratislave prešla od svojho vzniku viacerými zmenami, ktoré sa týkali zamerania, obsahu štúdia, organizačnej štruktúry i jej názvu. Vznik školy sa datuje od októbra 1940, keď obchodné komory – bratislavská, banskobystrická a prešovská zriadili súkromnú Vysokú obchodnú školu (VOŠ) v Bratislave, ktorej vláda udelila právo verejnosti. Vysoká obchodná škola existovala do konca šk. roka 1944/45. Nariadením Slovenskej národnej rady č. 34/1945 Sb.n. SNR bola škola poštátnená a premenovaná na Slovenskú vysokú školu obchodnú. Jej názov bol zmenený v roku 1949 na Vysokú školu hospodárskych vied (VŠHV). V roku 1952 sa upravil Vládnym nariadením č. 40/1952 názov školy na Vysoká škola ekonomická (VŠE). Tento názov bol zmenený na základe zákona č. 292/1992 zo dňa 28. 4. 1992 na Ekonomická univerzita v Bratislave (EU).

Pohľad do histórie

Od vzniku vysokej školy v r. 1940 do roku 1953 škola nebola delená na fakulty. Jej organizačné usporiadanie prechádzalo od členenia na ústavy (podnikového hospodárstva, národného hospodárstva, hospodárskeho práva, ústav geografie a ústav štúdia cudzích jazykov) do roku 1950, cez členenie iba na 5 katedier (marxizmu-leninizmu, plánovania národného hospodárstva, ekonomiky, hospodárskeho práva a katedry cudzích jazykov) do roku 1953.

S premenovaním Vysokej školy hospodárskych vied na Vysokú školu ekonomickú vznikli zároveň tri fakulty:

- Fakulta výrobno-ekonomická,
- Fakulta všeobecno-ekonomická,
- Fakulta vnútorného obchodu a financií.

Počnúc šk. rokom 1959/60 sa uskutočnila reorganizácia fakúlt. Z troch fakúlt vznikli dve – Fakulta politickej ekonómie a Fakulta odvetvových ekonomík.

V šk. roku 1966/67 bol vytvorený Inštitút národohospodárskeho plánovania ako samostatná fakulta, kde sa organizovalo postgraduálne štúdium. Z neho od šk. roku 1968/69 vznikla Fakulta riadenia. Fakulta politickej ekonómie bola premenovaná na Fakultu národohospodársku.

Rozčlenením Fakulty odvetvových ekonomík vznikli tiež dve fakulty – Obchodná fakulta a Fakulta ekonomiky a riadenia výrobných odvetví s detašovaným pracoviskom VŠE v Košiciach (1969).

V roku 1970 vznikol Ústav marxizmu-leninizmu. Vznikol Ústav pre cyklickú prípravu a postgraduálne štúdium pri Vysokej škole ekonomickej a vytvorilo sa detašované pracovisko Vysokej školy ekonomickej v Banskej Bystrici, kde v roku 1976 vznikla Fakulta ekonomiky služieb a cestovného ruchu VŠE. Uvedená organizačná štruktúra sa udržala takmer 14 rokov.

Súčasnosť

Koncom roka 1989 sa zrušil Ústav marxizmu-leninizmu. K ďalším zmenám dochádza v roku 1991. Zmenili sa názvy dvoch fakúlt – Fakulta ekonomiky a riadenia výrobných odvetví bola premenovaná na Fakultu manažmentu a Fakulta riadenia na Fakultu hospodárskej informatiky. Došlo aj k zmenám v existujúcej štruktúre katedier.

V roku 1991 vznikla aj Katedra peňažníctva (po rozčlenení bývalej Katedry financií, keď vznikli 4 katedry, a to tri katedry na NHF – Katedra peňažníctva, Katedra verejných financií a Katedra poisťovníctva (ktorá vzápätí zanikla včlenením sa do Katedry peňažníctva) a štvrtá – Katedra podnikových financií bola presunutá na FPM EU.

V roku 1992, ako sme už uviedli, bola VŠE premenovaná na Ekonomickú univerzitu v Bratislave, ktorá má v súčasnosti 5 fakúlt:

- Národohospodárska fakulta (NHF),
- Fakulta obchodu (FO),
- Fakulta podnikového manažmentu (FPM),
- Fakulta hospodárskej informatiky (FHI),
- z detašovaného pracoviska v Košiciach vznikla Podnikovohospodárska

fakulta (PHF) EU so sídlom v Košiciach.

Štúdium na EU v Bratislave je organizované ako štúdium:

- bakalárske (3-ročné),
- inžinierske (5-ročné), pričom je možné naň prejsť aj po skončení bakalárskeho štúdia po vykonaní diferenčných skúšok,
- štúdium doktorandské (3-ročné, končiace PhD). Pritom bakalárske a inžinierske štúdium má dennú a diaľkovú formu a doktorandské štúdium je interné (interní doktorandi sú členmi príslušných katedier) alebo externé (ktorého študujúci spravidla už pôsobia v praxi).

Výrazná profilácia študijných odborov

K výrazným zmenám dochádza po roku 1991 aj v členení a vytváraní študijných odborov. V rámci fakúlt sa profilujú študijné odbory, ktoré sa najskôr spájali s profiláciou a študijným zameraním jednotlivých fakúlt, pričom sa na každej fakulte otváral iba jeden študijný odbor, v rámci ktorého sa študenti mohli špecializovať od tretieho ročníka.

Na Národohospodárskej fakulte to bol doposiaľ študijný odbor „Národohospodárska teória a politika" (NHTaP). Študijný (fakultný) odbor sa členil na študijné špecializácie a tieto ešte na subšpecializácie.

Nové postavenie peňažníctva v národnom hospodárstve a bankovníctva v ňom, sa prejavilo aj vo vytvorení samostatnej Katedry peňažníctva v štruktúre katedier.

Bankovníctvo sa študuje na NHF EU doposiaľ v rámci študijného odboru NHTaP v špecializácii Finančná sústava a peňažníctvo (FSaP) – subšpecializácia „Peňažníctvo". Túto subšpecializáciu v plnej miere gestoruje Katedra peňažníctva. Okrem nej gestoruje táto katedra spolu s Katedrou verejných financií študijnú špecializáciu Finančná sústava a peňažníctvo v členení študentov na katedry podľa tém diplomových prác.

Katedra peňažníctva v rámci subšpecializácie „Peňažníctvo" zabezpečovala výučbu bankovníctva a finančných trhov, meny, medzinárodných financií a poisťovníctva. V tomto rozsahu výučby sa aj profilujú študenti inžinierskeho štúdia obhajobami diplomových prác. Ročne je to asi 170 absolventov, čo je viac ako polovica študentov Národohospodárskej fakulty, ktorí uzatvárajú svoje štúdium štátnymi záverečnými skúškami na Katedre peňažníctva. Spolu s Katedrou verejných financií sa profilovalo až 90 % absolventov v študijnej špecializácii Finančná sústava a peňažníctvo, čo taktiež ovplyvnilo nutnosť vytvoriť samostatný študijný odbor.

Zmena štruktúry podľa UNESCO

Aby štúdium zodpovedalo tak požiadavkám hospodárskej praxe v trhových ekonomikách, ako aj tomu, aby sa pri štúdiu rešpektovali medzinárodne definované vedné a študijné odbory a aby bolo štúdium konformné s obsahovou náplňou výučby vo vyspelých štátoch, prikročilo sa k zmene štruktúry študijných odborov podľa klasifikácie UNESCO.

Od šk. roku 1997/98 sa budú prijímať študenti do 1. ročníka na novoschválené študijné odbory. Na Národohospodárskej fakulte EU to bude študijný odbor, v názve ktorého je už zreteľne pomenované bankovníctvo. Namiesto jediného študijného odboru Národohospodárska teória a politika, ktorý sa doposiaľ otváral na NHF, sa otvoria od budúceho školského roka už od prvého ročníka štyri študijné odbory:

1. Financie, bankovníctvo a investovanie,
2. Poisťovníctvo,
3. Národné hospodárstvo,
4. Učiteľstvo odborných predmetov.

V rámci študijných odborov sa budú otvárať od tretieho ročníka študijné špecializácie.

Na NHF EU sa už v šk. roku 1996/97 začali pripravovať absolventi v rámci týchto štyroch schválených študijných odborov (a to kreditný systém – I. a II. ročník štúdia). Ale pokračuje aj príprava absolventov v rámci doterajšieho študijného odboru NHTaP a špecializácie FSaP a príslušných subšpecializácií. Od budúceho šk. roka sa však už od tretieho ročníka prejde aj na výučbu v špecializáciách nových študijných odborov.

V študijných odboroch Financie, bankovníctvo a investovanie sa otvárajú od tretieho ročníka tri študijné špecializácie:

- Peňažníctvo,
- Financie,
- Daňovníctvo a daňové poradenstvo, a to na dennom i na diaľkovom inžinierskom štúdiu.

Na študijných špecializáciách Financie, bankovníctvo a investovanie (FBaI) a Poisťovníctvo sa pripravujú absolventi, ktorí sa uplatnia v inštitúciách bankovej sústavy – v centrálnej banke, obchodných bankách a v ďalších inštitúciách finančného trhu – burzách, investičných spoločnostiach a fondoch, ako aj v poisťovacej sústave.

Zároveň sa v rámci študijného odboru Financie, bankovníctvo a investovanie pripravujú absolventi na odbornú prácu vo všetkých orgánoch a organizáciách verejného sektora – finanční ekonómovia pre daňové úrady a riaditeľstvá, colné orgány všetkých stupňov, sféru verejnoprospešného podnikania, ako aj pre orgány a organizácie na všetkých úrovniach riadenia ekonomiky.

Treba len zaželať šťastnú a úspešnú púť odborne dobre pripraveným a morálne zdatným menovým, bankovým a finančným odborníkom, ktorých naše národné hospodárstvo potrebuje ako soľ.

SVETOVÉ DEDIČSTVO UNESCO AJ NA PAMÄTNEJ STRIEBORNEJ MINCI

V decembri 1996 bola emitovaná pamätná zlatá minca s tematikou „Svetové dedičstvo UNESCO – Banská Štiavnica a technické pamiatky jej okolia". So zámerom sprístupniť mincu s týmto zaujímavým motívom širšiemu okruhu záujemcov, pripravuje Národná banka Slovenska v marci 1997 aj emisiu pamätnej striebornej mince s rovnakou tematikou.

V roku 1972 prijala Generálna konferencia UNESCO dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. V zmysle tohto dohovoru sú pamiatky a lokality celosvetového významu, vyžadujúce si ochranu v záujme celého ľudstva, zaradované do Zoznamu svetového dedičstva. V súčasnosti sú v ňom zapísané aj štyri slovenské lokality. Jednou z nich je Banská Štiavnica a technické pamiatky jej okolia. O tejto tematike sme čitateľov podrobne informovali v časopise BIATEC v decembri 1996 pri príležitosti emisie zlatej mince. Preto ďalej uvádzame len základné informácie a niekoľko doplňujúcich údajov.

Vznik, rozvoj a prosperita najstaršieho banského mesta na Slovensku, Banskej Štiavnice, sú spojené s ťažbou drahých kovov – striebra a zlata. Striebro tu dobývali pravdepodobne už Kelti, ešte pred naším letopočtom. Významné postavenie v Európe mal banskoštiavnický revír od 13. storočia. Najvyššie hodnoty dosiahla ťažba v 18. storočí. V roku 1740 sa v revíri vyťažilo takmer 700 kg zlata a 26 000 kg striebra. Najmä zásluhou banskoštiavnického revíru sa v tomto čase produkovalo na Slovensku 4-krát viac striebra ako v Sasku a 9-krát viac ako v Čechách. Toto obdobie až do druhej polovice 19. storočia je zlatým vekom banskoštiavnického banictva. Rozkvet banictva a rozvoj banskej vedy a techniky, ktoré dosahovali svetovú úroveň, sa odrazil aj v založení prvej baníckej školy vyššieho typu na svete – Baníckej akadémie (1762–1919). V Banskej Štiavnici ju zriadila panovníčka Mária Terézia a vyučovali na nej vynikajúci vedci a technici z vtedajšej Európy.

V Banskej Štiavnici, ako aj v menších sídelných celkoch v jej okolí – Hodruši-Hámroch, Štiavnických Baniach, Banskej Belej, Banskom Studenci, Antole, Iliji a Vyhniach sa zachovali viaceré banskotechnické diela, povrchové dobývky, štôlne, šachty, ťažné veže a iné banské objekty. Viaceré zrekonštruované strojovne so vzácnymi ťažnými strojmi z druhej polovice 19. stor. a rôzne typy ťažných veží sú umiestnené v Banskom múzeu v prírode. V podzemnej časti expozície sú sprístupnené banské diela šachty Ondrej a štôlne Bartolomej. V 18. stor. bol dobudovaný obdivuhodný systém takmer 60 banských vodných nádrží s objemom 7 miliónov m³ a s dĺžkou zberných jarkov 72 km. Na ich základe sa rozvinul dômyselný banský vodohospodársky systém, výnimočný vo vtedajšom banickom svete, s progresívnou banskou, úpravníckou a vodočerpacou technikou. V dobrom stave sa zachovalo 23 vodných nádrží, ktoré sa dnes využívajú ako zdroje pitnej vody a na rekreačné účely.

Výsledkom hospodárskej prosperity mesta je aj jeho výstavná architektúra s množstvom hodnotných pamiatok, pre ktoré bola Banská Štiavnica v roku 1950 vyhlásená za mestskú pamiatkovú rezerváciu.

Minca realizovaná podľa víťazného návrhu Ing. Milana Virčíka

Na vytvorenie výtvarných návrhov pamätnej striebornej mince boli vyzvaní traja ocenení autori z verejnej anonymnej súťaže na pamätnú zlatú mincu – Ing. Milan Virčík, Mária Poldaufová a Hieroným Balko. Na výzvu reagovali všetci traja autori a každý z nich predložil jeden výtvarný návrh mince. Ich vyhodnotenie sa uskutočnilo 6. septembra 1996 na zasadaní komisie guvernéra NBS na posudzovanie výtvarných návrhov slovenských mincí. Ako prvý sa umiestnil Ing. Milan Virčík, ktorého návrh komisia odporučila aj na realizáciu. Druhé miesto získala Mária Poldaufová, tretie Hieroným Balko.

Na víťaznom návrhu komisia ocenila najmä zaujímavé výtvarné riešenie averzu aj reverzu mince, harmonické kompozičné usporiadanie a prepojenie heraldických, písmových a vecných prvkov, ako aj výstižné zobrazenie danej témy so zmyslom pre plastickú štylizáciu.

Na líci mince je vyobrazený banský vodoťažný vahadlový stroj, skonštruovaný významným banským technikom a vynálezcom Jozefom Karolom Hellom a postavený v roku 1838 na šachte Siegliesberg. Tento stroj symbolizuje mimoriadne významné postavenie banictva, banskej vedy a techniky v Banskej Štiavnici. Na rube mince autor zobrazil historické dominanty mestskej pamiatkovej rezervácie, ktoré vyjadrujú starobylosť mesta a bohatosť jeho architektúry. Pri jej pravom okraji je umiestnený mariánsky stĺp. Uprostred mincového poľa sa nachádza komplex stavieb Kalvárie, najvýznamnejšieho neskorobarokového areálu na Slovensku. V ľavej časti je zobrazený kostol Nanebovzatia Panny Márie – pôvodne románska bazilika, pod ním je umiestnený erb mesta.

Pamätná minca v hodnote 200 Sk s priemerom 34 mm a hmotnosťou 20 g je vyrazená zo striebra s rýdzosťou 750/1000 v Mincovni Kremnica, štátny podnik, v počte 18 200 kusov, z toho 1 700 kusov v „proof" vyhotovení. Na hrane mince je nápis vo francúzskom a anglickom jazyku – „PATRIMOINE MONDIAL – WORLD HERITAGE".

Ing. Dagmar Flaché
Foto: Mikuláš Červeňanský

Revenda, Zbyňek a kolektív:

Peněžní ekonomie a bankovnictví

Praha, Management PRESS 1996, 613 s., Distribúcia: Kníhkupectvo ELITA, Klincova 35, Bratislava
Cena: 640 Sk

„ Za peniaze v tom najvšeobecnejšom vymedzení možno teoreticky považovať akékoľvek aktívum, ktoré je všeobecne prijímané pri platení za tovar a služby alebo pri úhrade dlhu. Dôležitý je aspekt, že dané aktívum je prijímané všetkými subjektami danej spoločnosti. Ak to tak nie je, nejde o peniaze, ale len o ich neumelú a obvykle len časovo veľmi obmedzenú náhradu". (s. 22).

Teoretickú definíciu peňazí ponúka najnovšia publikácia vydavateľstva Management Press z Prahy, ktorá sa v týchto dňoch objavila aj na našich knižných pultoch vďaka šiestim renomovaným českým špecialistom v oblasti peňažnej ekonómie a bankovníctva. Sú to: Doc. Ing. Zbyněk Revenda, CSc., Doc. Ing. Martin Mandel, CSc., Doc. RNDr. Jan Kodera, CSc., Ing. Petr Musílek, Ing. Petr Dvořák a Dr. Ing. Jaroslav Brada. Ide o spoločné dielo autorov z katedry menovej politiky a katedry bankovníctva a poisťovníctva na Vysokej škole ekonomickej v Prahe.

Knihu odporúčame najmä preto, lebo kolektívu uvedených autorov sa podarilo realizovať vytýčený cieľ, t.j. poskytnúť ucelený výklad fungovania peňažných kategórií, finančných trhov a procesov spojených s realizáciou menovej politiky v trhovej ekonomike.

Poslúži nielen ako vysokoškolská učebnica pre základné kurzy na fakultách ekonomického zamerania, ale obsahuje aj náročnejšie kapitoly určené i pre študentov špecializovaných kurzov vo vyšších ročníkoch a študentov doktorandského štúdia a postgraduálnych kurzov.

Vychádzajúc zo skúseností z knižničnej práce v Poľnobanke, iste nezostane bez povšimnutia a pozornosti ani pre pracovníkov ďalších bánk a špecialistov z oblasti finančníctva. Uvedený názor doplníme stručnou charakteristikou publikácie, ktorú autori rozdelili do šiestich základných častí.

Peniaze a úrok

V prvej časti nazvanej Peniaze a úrok sa čitateľ môže zoznámiť so základnými poznatkami o podstate fungovania peňazí, ich emisie, obehu a funkciách. Jednu jej kapitolu autori venovali problematike úrokovej miery, hlavne determinantám jej úrovne a pohybu.

Finančný systém

V druhej časti Finančný systém sa autori venujú otázkam členenia a fungovania finančných trhov a úlohe finančných sprostredkovateľov. Do tejto časti je zahrnutá aj rozsiahla kapitola o obchodnom bankovníctve.

Trhy cenných papierov

Tretia časť Trhy cenných papierov obsahuje výklad základov investičného manažmentu. Čitateľ sa zoznamuje najmä s jednotlivými typmi investičných inštrumentov a metódami ich ohodnotenia a s inštitucionálnym usporiadaním trhov cenných papierov.

Centrálne bankovníctvo

Ďalšia časť Centrálne bankovníctvo sa zaoberá postavením a činnosťou centrálnej banky, nástrojmi menovej politiky a systémom regulácie a dohľadu bánk. Osobitnú pozornosť autori venovali aj centrálnej banke vo svojej národnej ekonomike.

Menová teória a politika

Piata časť Menová teória a politika uvádza čitateľov do základov teórie ponuky peňazí a dopytu po peniazoch. Samostatné kapitoly sú venované transmisným mechanizmom menovej politiky, modelom IS-LM, účinnosti monetaristickej a keynesiánskej menovej politiky, modelu AS-AD a inflácie.

Medzinárodné financie

Záverečná časť Medzinárodné financie sa zaoberá analýzou fungovania menovej politiky v otvorenej ekonomike, ďalej problematikou devízových operácií a faktormi, ktoré ovplyvňujú pohyb menových kurzov.

PhDr. Milica Lesáková,
Poľnobanka, a. s.

Základný problém pri definovaní peňazí je rozpor medzi teoretickým vymedzením pojmu a jeho praktickou využiteľnosťou.

Zodpovednosť NBS za stabilné ekonomické prostredie

Guvernér Národnej banky Slovenska Vladimír Masár za spoluúčasti členov Bankovej rady NBS informoval na tlačovej konferencii konanej dňa 5. 3. 1997 o menovom vývoji za rok 1996, predpokladoch na rok 1997 a opatreniach NBS v menovej politike.

V diskusii guvernér i členovia Bankovej rady NBS odpovedali tiež na otázky novinárov týkajúce sa predovšetkým privatizácie a reštrukturalizácie slovenských bánk, zákona o revitalizácii podnikov a pôsobenia Eximbanky.

Menový vývoj hodnotil guvernér NBS ako pozitívny. Ako uviedol, rok 1996 môžeme charakterizovať priaznivým vývojom inflácie, ktorá na medziročnej báze dosiahla 5,4 % a pozitívnym reálnym rastom hrubého domáceho produktu , ktorého úroveň odhaduje NBS na približne 6,8 %. Peňažná zásoba spomalila medziročné tempo rastu z viac ako 20 %-nej hladiny v priebehu roka na 16,5 % v decembri 1996. Úvery podnikom a obyvateľstvu vykázali ku koncu roka o 10 mld. Sk nižší stav ako sa predpokladalo, čím zlepšili svoju medziročnú mieru rastu na 17,9 %. Rovnakú tendenciu vývoja vykázali aj čisté domáce aktíva, ktoré svojou 20 %-nou dynamikou rastu predstavovali výlučný zdroj tvorby peňažnej masy v roku 1996. V porovnaní s Menovým programom NBS na rok 1996, ako uviedol guvernér V. Masár, vývoj kriteriálnych veličín však nebol priaznivý. Dosiahnutá úroveň čistých domácich aktív a úverov podnikom a obyvateľstvu takmer trojnásobne prekročila programovú úroveň. Táto expanzia domácich zdrojov sa odrazila nielen v peňažnej zásobe, ale aj vo vývoji čistých zahraničných aktív.

Pre vývoj vonkajších vzťahov Slovenskej republiky v roku 1996 bol charakteristický rast schodku bežného účtu platobnej bilancie, spôsobený predovšetkým zvyšujúcim sa deficitom obchodnej bilancie, ktorý za obdobie január až december dosiahol hodnotu 64,5 mld. Sk. Zahranično-obchodný obrat SR sa medziročne zvýšil o 17,4 %, pri raste vývozu o 6,0 % a dovozu o 28,5 %. Po odpočítaní dovozu spojeného so splácaním vládnych pohľadávok Ruskou federáciou, by dovoz zaznamenal rast 25,2 % a saldo by dosiahlo schodok 55,9 mld. Sk. Skutočnosť, že bilancia služieb a transferov napriek svojej prebytkovosti nedosiahla takú výšku, aby mohla pokryť deficit obchodnej bilancie, viedla podľa predbežných údajov centrálnej banky k tvorbe schodku bežného účtu v roku 1996 vo výške 59,5 mld. Sk, t.j. 1,9 mld. USD. Pri započítaní dovozu špeciálnej vládnej pohľadávky, bude deficit bežného účtu predstavovať 10 % predpokladaného hrubého domáceho produktu za rok 1996, resp. 8 % HDP, ak sa odráta splácanie pohľadávok z Ruska.

Protiváhou deficitu bol pokračujúci prílev zdrojov na kapitálovom a finančnom účte platobnej bilancie. Celoročný nárast na kapitálovom a finančnom prileve predstavoval 65,6 mld. Sk., t. j. 2,1 mld. USD a bol vyšší ako schodok bežného účtu. V štruktúre čistého prílevu finančného kapitálu tvoril 45,3 % prílev krátkodobého a 54,7 % dlhodobého kapitálu.

Celkové devízové rezervy NBS ku koncu decembra 1996 dosiahli hodnotu 3,5 mld. USD. Ich stav ku koncu decembra zodpovedal 3,3-násobku priemerného mesačného dovozu tovarov a služieb SR za rok 1996. Devízové rezervy obchodných bánk dosiahli ku koncu roka výšku 2,2 mld. USD. Devízové rezervy bankovej sústavy v roku 1996 predstavovali 5,7 mld. USD, t. j. v priebehu roka 1996 vzrástli o 600 mil. USD.

Guvernér NBS V. Masár uviedol, že Slovenská republika k 31. decembru 1996 vykazovala celkovú hrubú zahraničnú zadlženosť 7,8 mld. USD, čo oproti roku 1995 predstavuje nárast o 2 mld. USD. Výrazný nárast zahraničnej zadlženosti, ktorý sa prejavil najmä v mesiaci december, bol sprevádzaný rastom devízových rezerv bankovej sústavy a mal krátkodobý charakter.

Zmena dynamiky kriteriálnych veličín ku koncu roka 1996 pravdepodobne súvisela aj s prijatými opatreniami menovej politiky v priebehu roka 1996, uviedol guvernér NBS. V súlade s menovým programom na rok 1997 sa k 1. 1. 1997 uskutočnila aj zmena nástrojov menovej politiky (rozšírenie fluktuačného pásma, zmena filozofie operácií na voľnom trhu), čo podľa slov V. Masára čiastočne ovplyvnilo stabilitu na slovenskom peňažnom trhu. Uviedol ďalej, že vývoj úrokových sadzieb na medzibankovom peňažnom trhu je len zrkadlom situácie tak v bankovom sektore, ako aj v celom národnom hospodárstve. Obchodné banky reagujú jednak na zvýšený dopyt po peniazoch, ktorými disponujú, jednak majú problémy z výrazného nárastu úverových aktivít v predchádzajúcich rokoch. Situácia na medzibankovom trhu sa v súčasnosti postupne upokojuje, avšak úrokové sadzby zotrvávajú na vysokej úrovni. Ako uviedol guvernér NBS, obchodné banky sa musia s novým systémom vyrovnať. Snahou Národnej banky Slovenska nie je vytvárať napätú situáciu a spôsobovať bankám problémy. Je treba si však uvedomiť aj zodpovednosť centrálnej banky za stabilné ekonomické prostredie. Rozpočtová politika vlády a menová politika NBS sú podľa slov guvernéra V. Masára úzko previazané a hľadanie spoločného východiska bude prospešné pre ekonomiku i menovú politiku.

J. Magula členom Bankovej rady NBS

Na návrh guvernéra Národnej banky Slovenska vymenovala vláda SR dňa 4. 2. 1997 Ing. Jozefa Magulu za člena Bankovej rady NBS.

Ing. Jozef Magula sa narodil 15. 3. 1949 v Banskej Belej, okres Banská Štiavnica. V roku 1972 ukončil štúdium na Vysokej škole ekonomickej, špecializáciu financie (dnešná Ekonomická univerzita v Bratislave). Po skončení vysokej školy pôsobil na Mestskej finančnej správe v Bratislave a neskôr na Finančnom odbore bývalého Krajského národného výboru v Banskej Bystrici. V rokoch 1974 až 1978 pracoval vo vtedajšom národnom podniku Bučina Zvolen a neskôr do roku 1983 na finančnom odbore Generálneho riaditeľstva Drevárskeho a nábytkárskeho priemyslu v Žiline.

Od roku 1983 pôsobil na Ministerstve financií SR. Najskôr pracoval na odbore podnikateľskej sféry a od júla 1992 bol vrchným riaditeľom sekcie finančnej a ekonomickej politiky. Od decembra 1994 bol štátnym tajomníkom Ministerstva financií Slovenskej republiky (MF SR). Počas svojho pôsobenia na MF SR sa podieľal na vzniku Bankového zúčtovacieho centra Slovenska, bol členom Dozornej rady ČSOB, a. s., a stál pri zrode a rozvoji slovenského kapitálového trhu.

Od 4. februára 1997 pracuje Ing. Jozef Magula v Národnej banke Slovenska ako riaditeľ odboru súhrnných vzťahov.

Uznanie bankovému dohľadu Národnej banky Slovenska

Zástupcovia centrálnych bánk z Bulharska, Českej republiky, Maďarska, Poľska, Rumunska, Slovenska a Ruska založili v roku 1991 v Budapešti regionálnu skupinu bankových dohľadov (BSCEE).

Spočiatku táto regionálna skupina bankových špecialistov vyvíjala činnosť bez prijatých zásad a cieľom spolupráce bola najmä vzájomná výmena skúseností. Vlani však jeho členovia podpísali v Stockholme dohodu o organizácii a zásadách Skupiny bankových dohľadov krajín strednej a východnej Európy. Účelom tejto dohody bolo presnejšie vymedzenie vzťahu a spolupráce medzi jednotlivými útvarmi bankového dohľadu. Prijatím týchto pravidiel členské útvary bankového dohľadu začali v zhode s odporúčaním Bazilejského výboru pre výkon bankového dohľadu vzájomne koordinovať a rozvíjať spoluprácu.

K ďalším prioritám sa radí pomoc pri integrácii európskeho systému bankového dohľadu, umožnenie výmeny skúseností, informácií a know-how medzi členskými krajinami, vytvorenie platformy pre vysoko odborné a technické diskusie v rámci skupiny BSCEE.

Najvyšším orgánom BSCEE je členská konferencia, ktorá sa zvoláva minimálne raz za rok. Od decembra roku 1996 je predsedajúcou inštitúciou BSCEE, ktorá má už 16 členov, Národná banka Slovenska. Mandát najvyššieho úradníka prevzal 18. 2. 1997 z rúk svojej predchodkyne, generálnej inšpektorky bankového dohľadu Poľskej národnej banky pani E. Slezynska-Charewicz, vrchný riaditeľ úseku bankového dohľadu Národnej banky Slovenska Tibor Kašiak.

Medzi povinnosti predsedajúcej krajiny patrí aj usporiadanie členskej konferencie, ktorú plánuje NBS uskutočniť v Bratislave v dňoch 16. až 17. apríla tohto roku.

PhDr. Ivan Paška

Výška štátnej prémie sa nemení

O tom, že stavebné sporenie na Slovensku sa teší čoraz väčšej obľube, svedčia i výsledky Stavebnej sporiteľne VÚB Wüstenrot, a. s., ktorá má asi 21 % podiel na slovenskom trhu v oblasti stavebného sporenia. K 31. 12. 1996 uzatvorila 170 000 zmlúv o stavebnom sporení, z toho v roku 1996 takmer 72 000. Objem cieľových súm za celé obdobie činnosti sporiteľne dosiahol 28,9 mld. Sk, z toho 9,5 mld. Sk v roku 1996. Priemerná cieľová suma na jednu zmluvu sa v minulosti pohybovala vo výške 142 tisíc Sk. Jednou z najväčších výhod sporenia vo VÚB Wüstenrot je možnosť uzatvoriť rodinnú zmluvu. V rámci nej môže sporiť a uplatniť si nárok na štátnu prémiu až 6 osôb – členov rodiny. Tieto a ďalšie skutočnosti boli predmetom hodnotenia činnosti sporiteľne spojeným so slávnostným odovzdávaním prvých troch cien výhercom súťaže „Hra o milión", do ktorej bol zaradený každý klient VÚB Wüstenrot, ktorý uzavrel v 2. polroku 1996 zmluvu o stavebnom sporení a zaplatil príslušné poplatky. Hlavnú cenu 250 000 Sk získala výherkyňa z Trenčína. Ďalších 15 cien po 50 000 Sk bolo pripísaných na účty vyžrebovaným stavebným sporiteľom.

Čo sa týka štátnej prémie, zákon NR SR č. 386/1996 Z. z. o štátnom rozpočte zakotvil niektoré zmeny. Maximálna výška štátnej prémie sa nemení, aj v rokou 1997 zostáva vo výške 6 000 Sk. Tak ako doposiaľ bude sa na účty stavebných sporiteľov pripisovať štvrťročne. Nové znenie zákona však upresňuje jej použitie výhradne na účely súvisiace s financovaním potrieb bývania a ukladá každé použitie štátnej prémie doložiť zodpovedajúcim účtovným dokladom. Všetky zmeny sa týkajú zmlúv o stavebnom sporení uzavretých po 1. 1. 1997.

– pol –

Nová pobočka Komerční banky Bratislava

Pri príležitosti slávnostného otvorenia novej pobočky Komerční banky Bratislava, a. s., dňa 7. februára 1997 na prízemí nového Business Centra na Plynárenskej ulici v Bratislave sa uskutočnila tlačová konferencia, na ktorej sa zúčastnil predseda predstavenstva a generálny riaditeľ a. s. Komerční banka, Praha, Dr. Richard Salzmann a predseda predstavenstva a generálny riaditeľ Komerční banky Bratislava, a. s., Ing. Marián Šedo. Komerční banka Bratislava, a. s., začala poskytovať služby verejnosti v septembri 1995. Výraznejší rozvoj obchodov v roku 1996 predstihol očakávané výsledky. Podľa predbežných výsledkov za minulý rok sa bilančná suma banky zvýšila 2,8-krát a dosiahla sumu 3,1 mld. Sk. Základom tohto vývoja bolo päťnásobné zvýšenie vkladov klientov – ich objem dosiahol k ultimu roku 1996 sumu 1,2 mld. Sk. K zvýšeniu záujmu o služby Komerční banky Bratislava, a. s., prispeli i mimoriadne výhodné podmienky platobného styku s Českou republikou, kde banka garantuje obojstranný prevod platby do 24 hodín. Objem takto realizovaných platieb sa ku koncu roku 1996 pohyboval na úrovni 1,5 mld. Sk za mesiac. Obchodne úspešná bola i záruka na colný dlh a úvery. Objem poskytnutých úverov predstavoval ku koncu roka takmer 0,9 mld. Sk. V roku 1997 chce Komerční banka Bratislava, a. s., pokračovať v nastúpenom trende rozvoja poskytovaných služieb. V tomto smere by malo napomôcť i zavedenie homebankingu v 2. štvrťroku 1997 a otvorenie ďalších nových pobočiek na území Slovenska – v Košiciach a Banskej Bystrici.

– pol –

Príspevok Poľnobanky k podpore exportu

Koncom roku 1996 vznikla zapísaním do obchodného registra špecializovaná finančná spoločnosť Transfinance Slovakia, a. s., ktorá sa zaoberá faktoringom a forfaitingom, teda odkupovaním pohľadávok pri exporte tovaru. Akcionármi spoločnosti sú s 50 percentnými podielmi Transfinance, a. s., Praha a Agroinvest – FPS, a. s., Bratislava, dcérska spoločnosť Poľnobanky, a. s. Spoločnosť vznikla na základe dvaapolročnej veľmi dobrej spolupráce Poľnobanky, a. s., a Transfinance, a. s., Praha v oblasti poskytovania služieb exportného faktoringu. Tento druh služby súvisel s obchodnou stratégiou Poľnobanky – umožniť slovenským exportérom po vzniku samostatnej SR prienik do medzinárodnej obchodnej výmeny, a to najmä vo väzbe na garantovanie inkasa exportných pohľadávok a ich devízové predfinancovanie, ktoré významne znížilo finančné náklady exportérov a zvyšovalo ich konkurencieschopnosť. Založením novej akciovej spoločnosti špecializovanej na vykonávanie tejto činnosti sa zabezpečí vysoká profesionalita poskytovaných služieb so zameraním na podporu vzájomného obchodu medzi Českou republikou a Slovenskom, popri už tradičnom podporovaní exportu do tretích krajín. Súčasne sa vytvorili predpoklady na rôzne kombinácie a formy financovania slovenského exportu nielen z tuzemských zdrojov, ale aj zapojením zdrojov zo zahraničia, čím sa približia podmienky financovania slovenských výrobcov podmienkam, v akých sa uskutočňuje financovanie ich konkurentov v krajinách Európskej únie. Poskytovanie týchto služieb je dobrou príležitosťou pre mnohých podnikateľov, ktorí chcú vyvážať svoje výrobky do zahraničia, kde majú aspoň dvoch odberateľov. Faktoringová spoločnosť preverí bonitu zahraničných odberateľov, a okrem zabezpečenia inkasa môže poskytnúť dodávateľovi aj tzv. predfinancovanie, čiže uhradenie pohľadávky pred jej splatnosťou až do výšky 80 % hodnoty pohľadávky. Predpokladom faktoringu je postúpenie pohľadávky na faktoringovú spoločnosť na základe uzatvorenej zmluvy. Predmetom faktoringu sú pohľadávky, ktoré ešte len vzniknú, so splatnosťou od 30 do 180 dní a ktoré nie sú kryté dokumentárnym akreditívom alebo bankovou zárukou.

– pol –

Spolupráca pri výstave veľkých bytových celkov

Stavebná sporiteľňa VÚB Wüstenrot, a. s., je pripravená spolupodieľať sa na financovaní veľkých stavebných bytových projektov aj nad rámec individuálneho financovania. Keďže súčasná legislatívna úprava stavebného sporenia neumožňuje, aby sa stavebnými sporiteľmi stali právnické osoby, stavebná sporiteľňa poskytuje úverové finančné prostriedky priamo fyzickým osobám, ktoré budú vlastníkmi bytových jednotiek. Podmienkou však je, aby najmenej 70 % budúcich vlastníkov bytového objektu malo stavebné sporenie VÚB Wüstenrot. Keďže základnou podmienkou spolupráce je uzavretie zmluvy o stavebnom sporení, stavebná sporiteľňa sa môže do financovania takýchto stavebných zámerov zatiaľ zapojiť len v tom rozsahu, v akom sa zapoja jej klienti. To ale nevylučuje možnosť využiť aj existujúce zmluvy o stavebnom sporení v prípade záujmu klientov. VÚB Wüstenrot má v prvej etape pripravené financovanie výstavby 650 bytov a 100 rodinných domov. V Bratislave sú aktuálne 4 projekty, ďalšími lokalitami sú Senica, Levice, Piešťany, Banská Bystrica, Liptovský Mikuláš a Prešov. Je však možná spolupráca s ktorýmkoľvek regiónom v rámci Slovenska, ak úverové subjekty spĺňajú podmienky poskytnutia medziúveru, teda majú k dispozícii 50 % vlastných zdrojov a preukážu ručenie a schopnosť splácania medziúveru.

– pol –

Konferencia Svetovej banky

Manažérom slovenských podnikov sa na konferencii venovanej podnikateľským príležitostiam v Bratislave v dňoch 10.– 11. 2. 1997 predstavili tri inštitúcie Svetovej banky: Medzinárodná finančná korporácia (IFC), Multilaterálna záručná investičná agentúra (MIGA) a Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj (IBOR).

Podnikatelia a manažéri mali na konferencii príležitosť hlavne v osobných kontaktoch pochopiť, za akých podmienok možno získať finančnú podporu od zahraničnej fiančnej inštitúcie. Je to predovšetkým životaschopnosť podnikateľského zámeru, reálny predpoklad na jeho uplatnenie a konkurencieschopnosť.

– sb–

STUDY AT THE FACULTY OF MACROECONOMICS AT THE UNIVERSITY OF ECONOMICS IN BRATISLAVA

Prof. Ing. Irena Hlavatá, Csc.
The University of Economics in Bratislava

The University of Economics has undergone several changes since its foundation, concerning orientation, curriculum, organizational structure and even its name.

The University originated in October 1940, when the Business Chambers in Bratislava, Banská Bystrica and Prešov established a private Vysoká škola obchodná – VOŠ (School of Business) in Bratislava and the government granted the advertising rights. VOŠ began operations towards the end of the school year 1944/45. The Slovak National Council nationalised VOŠ through Act No 34/1945 of the Collection of Laws of the Slovak National Council and renamed the school to Slovenská vysoká škola obchodná – SVŠO (Slovak Business School). This name was changed to Vysoká škola hospodárskych vied VŠHV (School of Economic Science) in 1949. The school was renamed again to Vysoká škola ekonomická – VŠE (School of Economics) through government Act No. 40/1952. This name was finally changed to Ekonomická univerzita – EU (University of Economics) in Bratislava.

Looking back on the past

The University had not been divided into faculties by the end of the year 1953. In the beginning, the organizational structure was marked by separate departments as of the end of 1950 – the Department of the Economy of Enterprises, the Department of Economics, the Department of Economic Law, the Department of Geography and the Department of Foreign Languages. Later, by the end of 1953 the structure had been divided into 5 divisions – the Marx-Lenin Division, the Division of Economic Planning, the Division of Economy, the Division of Economic Law and the Division of Foreign Languages.

At the same time, when VŠHV (School of Economic Science) had been renamed to VŠE (School of Economics), three faculties arose – the Faculty of Production Economics (Fakulta výrobno-ekonomická), the Faculty General Economics (Fakulta všeobecno-ekonomická), the Faculty of Domestic Trade and Finance (Fakulta vnútorného obchodu a financií). In 1959/60 there was a re-organisation of the faculties. Three faculties were split into two faculties – the Faculty of Political Economy (Fakulta politickej ekonómie) and the Faculty of Production Industries (Fakulta odvetvových ekonomík).

In the school year 1966/67 the Institute for Economic Planning had been established as separate faculty where post-graduate studies had been organised. The Institute for Economic Planning had become a Faculty of Economic Supervision (Fakulta riadenia). The Faculty of Political Economy had been renamed to the Faculty of Economics (Fakulta národohospodárska – FNH). From the Faculty of Production Industries two faculties arose – the Trade Faculty (Obchodná fakulta – OF) and the Faculty of Production Industries Management (Fakulta ekonomiky riadenia výrobných odvetví – FERVO) with a separate branch of VŠE in Košice (1969).

By 1970 several departments had originated: the Marx-Lenin Institute, the Institute for Cyclical Preparation and Post-graduate study at VŠE with a separate branch in Banská Bystrica. From the separate branch in Banská Bystrica the Faculty of Travel and Services was created (Fakulta ekonomiky služieb a cestovného ruchu – FESCR). The aforementioned organizational structure remained unchanged for almost 14 years.

The present

By the end of 1989 the Marx-Lenin Institute was abolished. Additional changes came in 1991. The names of two faculties were changed – the Facul-

ty of Production Industries Management (FERVO) was changed to the Faculty of Management (Fakulta manažmentu – FM) and the Faculty of Economic Supervision to the Faculty of Economic Information (Fakulta hospodárskej infomatiky – FHI). Existing departments were also changed.

In 1991 a Money and Banking Department originated from the former Department of Finance. The Department of Finance was divided into 4 new departments – the Money and Banking Department, the Department of Public Finance, the Department of Insurance and the Department of Corporate Finance. The Department of Insurance was merged with the Money and Banking Department and the Department of Corporate Finance was made part of the Faculty of Management (FM).

In 1992 the School of Economics (VŠE) was renamed the University of Economics (EU) in Bratislava. The University of Economics (EU) has 5 faculties – the Faculty of Macroeconomics (FNH), the Faculty of Trade (OF), the Faculty of Management (FM), the Faculty of Economic Information and from the separate branch in Košice the Faculty of Corporate Economy (PHF) has arisen.

Study at the University of Economics in Bratislava culminates with a bachelor's degree lasting 3 years and a master's degree lasting 5 years. Pursuit of a master's degree may commence at the bachelor's level after some additional examinations have been completed. The University also offers a post-graduate study lasting 3 years and culminating with a PhD degree. Bachelor's and master's study can be taken in the daily attendance form or external form. Post-graduate study is organised in internal and external forms. Internal post-graduale students are members of the Departments and external post-gradual students are employed in different institutions.

Forming new study branches

The University faced significant changes in 1991, when new study branches arose. In separate faculties different study branches were formed, where the content of study is closely connected with the content of the Faculty. Students can choose a specialisation which is possible only after completing two years of study. At the Faculty of Macroeconomics (FNH) there is only one branch of study „Macroeconomic Theory and Policy". This branch has sub-branches.

The new standing of Money and Banking in the National Economy was reflected in the establishment and inclusion of the Money and Banking Department within the Faculty structure. Banking is studied only at the Faculty of Macroeconomics (FNH) and is included in the branch of study Macroeconomic Theory and Policy with the specialisation: „Money". This sub-specialisation is fully supported by the Money and Banking Department. In addition to the Money and Banking Department, the Department of Public Finance also supports the sub-specialisation – Financial Systems and Money as regards the division of students according to the Departments and the thesis topics necessary for earning a degree.

The Money and Banking Department in the system of sub-specialisation secures these main subjects: banking, financial markets, currency, international finance and insurance. In this context of training, students are specialised and the training is finished with the defence of a thesis. That are approximately 170 graduates per year, which is more than half of all the students of the Faculty of Macroeconomics (FNH). In co-operation with the Faculty of Public Finance more than 90% of graduates specialise in Financial Systems and Money, significantly influencing the opening of a separate branch of study.

Structural changes accorting to UNESCO

A successful completion of the aforementioned studies requires job placement in market economies and observance of international standards governing various fields of study (classification according to UNESCO). To secure that study is comparable with that in developed countries, the changes in the structure of the fields of study had to be made in accordance with the classification of UNESCO.

In the school years 1997/98 new students will be enrolled in the new study areas. The Faculty of Macroeconomics will offer Banking as a branch of study. Instead of the branch of study Macroeconomics Theory and Policy (NHTaP), which has untill now been open at the Faculty of Macroeconomics (FNH), 4 branches of study will be opened including: 1. Finance, Banking and Investment, 2. Insurance, 3. National Economy (instead of Macroeconomic Theory and Policy NHTaP), 4. Teaching of specific subjects. Specialisation will be opened in the individual branches of study.

At the Faculty of Macroeconomics the first students have already embarked on study in these 4 approved branches of study (there is credit system in the first and second years of study). Presently there is also graduate training in the branch of study Macroeconomic Theory and Policy (NHTaP) with specialisation in Financial Systems and Money (FSaP), the National Economy (HP) and corresponding sub-specialisations.

There is to be training in the new specialisations of the new branches of study for third-year students commencing next year. In the branch of study Finance, Banking and Investment three specialisations are to be opened: 1.1. Money, 1.2. Finance a 1.3. Tax and Tax Consulting in daily attendance and external forms of Master's study.

In the specialisation of Finance, Banking and Investment and Insurance, graduates may be employed in bank institutions, in the National Bank of Slovakia, commercial banks and other institutions of the financial market – Stock Exchanges, investment funds and companies and in the insurance system as well. At the same time graduates of Finance, Banking and Investment are ready for employment in all Private sector organisations including tax offices and tax headquarters (as financial consultants), customs institutions of all levels, in the sphere of public interest undertaking and on all levels of managing the economy.

It is necessary to wish a happy and successful future to skilled currency, bank and financial specialists, who are vital to our national economy.

Zástupcovia Prvej stavebnej sporiteľne, a. s., na tlačovej konferencii dňa 19. 2. 1997 informovali novinárov predovšetkým o výsledkoch sporiteľne k 31. 12. 1996, o zámeroch v rámci podpory bytovej výstavby v roku 1997 a nových úverových programoch.

Prvá stavebná sporiteľňa podporuje bytovú výstavbu

Prvá stavebná sporiteľňa, a. s., je známa ako špecializovaná banka na podporu výstavby a bývania. Na rok 1997 vypracovala program Mimoriadna podpora novej bytovej výstavby, v rámci ktorého predstavenstvo Prvej stavebnej sporiteľne (PSS) odovzdalo ministrovi výstavby a verejných prác SR Jánovi Mrázovi písomný záväzok, že v roku 1997 sa začne s pomocou PSS výstavba najmenej 6 tisíc bytov.

Predpoklad splnenia tohto predsavzatia je reálny, ako povedal na tlačovej konferencii Prvej stavebnej sporiteľne, a. s., dňa 19. februára 1997 predseda jej predstavenstva Dr. Ján Roland Burger. Podľa jeho informácií vznikne v tomto roku 30 tisíc stavebným sporiteľom v PSS nárok na pridelenie úveru alebo medziúveru. Pre klientov, ktorí budú čerpať medziúver na vystavbu nového bytu alebo domu, znížila Prvá stavebná sporiteľňa úrokovú sadzbu zo 7 % na 5 % ročne. Rovnako zaujímavá zostáva pri financovaní ostatných stavebných účelov i ročná úroková miera vo výške 7 % pre medziúvery a na Slovensku bezkonkurenčne najnižšia úroková miera 6 % pre úvery, zdôraznil predseda predstavenstva PSS.

Spomedzi klientov, ktorí v Prvej stavebnej sporiteľni, a. s., uzavreli zmluvu o stavebnom sporení v dňoch od. 1. 1. do 31. 12. 1996 s cieľovou sumou minimálne 150 000 Sk a v uvedenom termíne uhradili poplatok za uzavretie zmluvy, boli zaradení do žrebovania o 100 hodnotných cien. Hlavnú výhru – automobil VW Golf získala pani Mária Mandáková (Vráble) – na fotografii s rodinou.

Klienti, ktorí nedisponujú dostatočnou hotovosťou, napr. mladí ľudia, mladé rodiny iste privítajú možnosť požiadať Prvú stavebnú sporiteľňu o poskytnutie „Okamžitého medziúveru 50" (50 % z úveru ihneď) alebo „Okamžitého medziúveru 100" (celkový úver), ktorý sa využije na výstavbu novej bytovej jednotky.

Účinným nástrojom na podporu výstavby sú v tomto roku aj niektoré zmeny v podmienkach poskytovania úverov. Predovšetkým pri úvere do 100 tisíc korún Prvá stavebná sporiteľňa už nevyžaduje záložné právo na nehnuteľnosť a postačuje len ručiteľ. Pri úveroch nad 100 tisíc korún zas nie sú potrební ručitelia a hodnota záložného práva na nehnuteľnosť sa zriaďuje už len do výšky úveru, úrokov a nákladov.

900-tisíci klient PSS, a. s., Ing. I. Šajban z Bratislavy (vľavo) prijíma gratuláciu s ocenením od členov predstavenstva PSS, a. s., W. Riemanna (vpravo) a Mag. H. Pfeiffera.

-sb-

Foto: Ing. Jozef Gutten (archív PSS)

DERBY®

ORIGINÁLNY SOFTWARE
PRE BANKY A PODNIKY

PROGRESÍVNE MODERNÉ
KOMPLEXNÉ SYSTÉMY

■ **SYSTÉMY PRE BANKY**

- BANKOVÉ INFORMAČNÉ SYSTÉMY
- GSM BANKING PRE MOBILNÉ TELEFÓNY
- ELEKTRONIC BANKING
- ELEKTRONICKÁ PEŇAŽENKA NA BÁZE ŠTANDARDOV EMV S PRIPOJENÍM NA SYSTÉMY KOMERČNÝCH BÁNK
- CARDMANAGEMENTY PRE EUROCARD A VISA
- HOME BANKING PRE DOS A WINDOWS

■ **SYSTÉMY PRE ORGANIZÁCIE**

- FINANČNÉ CENTRUM
- ZAHRANIČNÉ PLATBY
- KARTOVÉ SYSTÉMY S ČIPOVÝMI KARTAMI PRE KLUBY A REŠTAURÁCIE, SYSTÉMY PRE KAMIÓNOVÚ PREPRAVU
- DOCHÁDZKOVÉ SYSTÉMY
- ČIPOVÉ FINANČNÉ A NEFINANČNÉ KARTOVÉ SYSTÉMY NA KĽÚČ

• VYSOKÁ BEZPEČNOSŤ DÁT
• PRÍSTUPNÉ CENY
• PORADENSTVO
• ZARUČENÝ SERVIS A HOT-LINE

PREDVEDIEME NA POŽIADANIE:

DERBY, s. r. o., Košice, Moyzesova 34, PSČ 040 01,
tel./fax. 095 / 62 250 48
DERBY, a. s., Zlín, Štípa 365, PSČ 763 14,
tel. 067 / 791 45 56
fax. 067 / 791 40 80
DERBY, a. s., Praha, Průmyslová 5, PSČ 108 21,
tel./fax. 02 / 70 30 45

22. – 25. 4. 1997 nás môžete navštíviť v našom stánku
v pavilóne **D** počas výstavy **FIBEX '97** v Brne